

૧૪૦૪

અમદાવાદ મંથે.

મામાના હથેલીમાં અ. યુનાઇટેડ પ્રી. અને જ. એ. કંપની
'લીમિટેડ'ના પ્રેસમાં રસુછોડલાલ ગગારાએ છાપી પ્રસિદ્ધ કરી.

ટૂંકી કહાણીઓ.

CHAMBERS' SHORT STORIES

FOR

SCHOOL AND HOME READING AND FOR
REPRODUCTION AS EXERCISES IN
COMPOSITION.

TRANSLATED INTO GUJARATI

BY

A PUPIL OF MISS L. R. COLLETT'S, LADY SUPER-
INTENDENT OF THE FEMALE TRAINING
COLLEGE AT AHMEDABAD.

ઇંગ્રેજીમાંથી બાધાન્તર કરનારી મીસ એલ. આર.
કાલેટે બહાવેલી એક તરફી.

વિ. સંવત ૧૯૩૭, ઇ. સ. ૧૯૮૧.

ગ્રંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક રાખ્યાછે.

To
MISS L. R. COLLETT,
Lady Superintendent of the Ahmedabad Female
Training College.

THIS LITTLE TRANSLATION
Is Respectfully and Affectionately Dedicated
By Her Obliged and Obedient Pupil The Trans-
lator.

મીસ. એલ. આર. કોલેટ,
અમદાવાદની ફીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજનાં સુપરિન્ટેન્ડન્ટ
સાહેબને માન્ય અને પ્રેમ પૂર્વક આ લઘુ ગ્રંથ તેની
આભારી અને આસાંકિત ભાષાન્તર કરનારીએ અર્પણ
કર્યોછે.

પ્રસ્તાવના.

અમદાવાદની ફીમલ ટ્રેનિંગ કાલેજનાં ઉપરી મડમ સાહેબ મીસ કાલેટના હાથ નીચે ઇંગ્રેજી ભાષાનો કેટલોક અભ્યાસ કર્યા પછી ભાષાન્તર કરનારીથી તેમની પાસે નિત્ય જઈ શકાય નહિ એવા બનાવ બનવાથી તેણે પોતાના સસરાની પાસે ઘેર શીખવું જારી રાખ્યું. તે આ વખતથી તરજુમો લખવાનો થોડો થોડો મહાવરો કરવા લાગી. એમ લખી તેને સુધરાવી ફરીને સાફ લખવાથી ઇંગ્રેજી અને ગૂજરાતી બંને ભાષાનું જ્ઞાન વધારે સાફ થતું માલુમ પડવાથી એ પ્રકારનો અભ્યાસ વધાર્યો તેનું કૃપા આ નાની ચોપડી છે. નાનાં છોકરાંને વાંચવી ગમે અને તેમને બોધ કરે એવી આ ચોપડીની વાતો છે. વળી નિબંધ લખતાં શીખવવાને આરંભમાં આ ચોપડી ઉપયોગમાં આવે એવી છે. એમાંની એક વાત બે વાર શિક્ષક વાંચે અને પછી નિશાળિયા તે વાત પોતાની મજે લખે. પ્રથમ નાની વાત લેવી ને આગળ નિશાળિયાની સાંભળેલી વાર્તા લખવાની શક્તિ વધે તેમ વધારે મોટી કહાણી લેવી. અસલ ઇંગ્રેજી પુસ્તક આજ હેતુથી પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે, ને તેમાં બીજી ઘણી વધારે વાતો છે. ધારવા પ્રમાણે આ ચોપડી ખપમાં આવશે તો બીજી આવૃત્તિઓમાં તેઓમાંની વાતો ઉમેરવામાં આવશે.

અનુક્રમણિકા.

કહાણીઓ.	પૃષ્ઠ
૧ એકથી બે ભલા ...	૧
૨ બીજાને ઉગારવાને	
પોતાનો ભાગ આપવો.	૧
૩ અખડદાર કૂતરો ...	૨
૪ ચતુર હુંદર ...	૨
૫ સંભાળ રાખનારો	
કૂતરો. ...	૨
૬ મરઘો અને રત્ન ...	૩
૭ ભરવાડનો કૂતરો ...	૩
૮ મુરઘીઓનો અચાવ.	૩
૯ માયાળુ હાથી ...	૪
૧૦ ચોર પકડનાર કાચખો.	૪
૧૧ આમ નહિતો આમ.	૫
૧૨ કારીગર અને ખારવો.	૫
૧૩ જીવિતવાન કૂતરો ...	૫
૧૪ બહાદુર વામનજી ...	૬
૧૫ જૂની ઝાળખાણુ ...	૭
૧૬ સાવચેત હાથી ...	૭
૧૭ યુનો પકડાયો ...	૮
૧૮ જોડા ઢિના કરવા ...	૮
૧૯ હાથીને છેતર્યો ...	૯
૨૦ ચોર પકડાયો ...	૯
૨૧ કૂતરાની ધીરજ ...	૧૦
૨૨ કહેવતનું મૂળ ...	૧૧
૨૩ ચતુર કૂતરો ...	૧૧
૨૪ ન્યાયરૂપી રત્ન ..	૧૨
૨૫ પ્રમાણિકપણું ...	૧૨
૨૬ નિર્ભય છોકરો ...	૧૩
૨૭ ગરડ અને શિયાળ. ૧૩	
૨૮ દવાનો બદલો મળ્યો. ૧૪	

કહાણીઓ.	પૃષ્ઠ
૨૯ કીમતી પણ નકામું. ૧૪	
૩૦ નાનો પણ બહાદુર. ૧૫	
૩૧ રાજા અને ધાસ	
કાપનાર	૧૫
૩૨ રાજા અને જમાદાર. ૧૬	
૩૩ ભલી કુક્તિ	૧૬
૩૪ લોભની શિક્ષા ...	૧૭
૩૫ દેવ અને ગાડીવાન. ૧૮	
૩૬ સારી શીખામણુ ...	૧૮
૩૭ હાથીનું વેર	૧૯
૩૮ વરઝાનું વેર ...	૨૦
૩૯ ધૂમાડાએ ઉગાર્યો ..	૨૧
૪૦ માછલી પકડનાર	
વાંદરાં	૨૨
૪૧ આયલાદના જે એકુત	
વચ્ચે રેતો	૨૩
૪૨ મુઝેલું માણસજમેછે. ૨૪	
૪૩ માછલીએ ઉગાર્યો. ૨૫	
૪૪ ૧૪ મો લુધ્ધ અને	
તેનો સ્વાર	૨૫
૪૫ કડકણા કૂતરાને હળા-	
વવો	૨૬
૪૬ ચોર પકડનાર કૂતરો. ૨૬	
૪૭ ઉન્ડી અને પૈસો ...	૨૭
૪૮ ઉન્ડી અને બુટનેક. ૨૮	
૪૯ ઉન્ડી અને પૈસો ...	૨૮
૫૦ હુકમ તોડવો ...	૨૯
૫૧ માછી અને નાની	
માછલી	૩૦
૫૨ આગેવાન કરે તેમ	

કહાણીઓ. પૃષ્ઠ
 કરવું... .. ૩૦
 ૫૩ બદ્ધો વાળવો ... ૩૧
 ૫૪ બળી મરતો બચ્યો ૩૧
 ૫૫ વિદ્યાશાધક છોકરો ૩૨
 ૫૬ માઠી ટેવ ધોમે ધોમે
 વધી સજડ થાયછે. ૩૩
 ૫૭ દંડ યુદ્ધ કરવાની અ-
 જબ તરેહ ... ૩૩
 ૫૮ એક ગધેડાએ નિર્દય
 છોકરાને ઠપકો આપ્યો ૩૪
 ૫૯ બુદ્ધિવાન કૂતરો ... ૩૫
 ૬૦ વિચારમાં મુલ્ય ધજવું ૩૫
 ૬૧ બાન ભલવું ... ૩૬
 ૬૨ ન્યૂટન અને તેનો કૂતરો ૩૬
 ૬૩ અવસ્થા ભેદ ... ૩૭
 ૬૪ લપસાણું તુતક ... ૩૮
 ૬૫ બહાદુરીથી બચાવ્યા ૩૯
 ૬૬ પરમેશ્વર કરે તે ઉત્તમ ૪૦
 ૬૭ ધનિ અને અનિ સ્થા-
 નિયડું ... ૪૦
 ૬૮ વાઘ પકડવાની એક
 યુક્તિ... .. ૪૧
 ૬૯ લોકડો અને દૂધ ... ૪૨
 ૭૦ લુચ્ચો બિલાડો ને
 સાવચેત ગેદર ... ૪૩
 ૭૧ ભુંડે કરેલી યુક્તિ ... ૪૩
 ૭૨ ભરવાડનો કૂતરો ... ૪૪
 ૭૩ સિંહ અને કૂતરો... ૪૫
 ૭૪ હજેલો વાઘ... .. ૪૬
 ૭૫ બાદશાહ બોલ્યો તેમ
 કર્યું ... ૪૭
 ૭૬ સ્વછંદી માખી ... ૪૭

કહાણીઓ. પૃષ્ઠ
 ૭૭ મુસાફરો અને રીંછ. ૪૮
 ૭૮ ડાહ્યો વાંદરો. ... ૪૯
 ૭૯ પીડનારી છબી ... ૪૯
 ૮૦ શત્રુનો નાશ કરવો... ૫૦
 ૮૧ અચાનક બચાવ... ૫૧
 ૮૨ આંધળા હાથીને સારો
 કરવો ... ૫૧
 ૮૩ બહાદુર કૂતરો ... ૫૨
 ૮૪ વિચારવંત શિયાળ ૫૩
 ૮૫ ત્રણ લુચ્ચા... .. ૫૪
 ૮૬ સમય સચકતા ... ૫૫
 ૮૭ કંઠસનું મોત ... ૫૫
 ૮૮ હાથીનો પક્ષાત્તાપ. ૫૬
 ૮૯ કિદલ નામે કૂતરો ૫૮
 ૯૦ પેહરામાં રાખનાર
 સિંહ... .. ૫૯
 ૯૧ ઉમદા કામ... .. ૬૦
 ૯૨ જૂઠી ધાસ્તી ... ૬૧
 ૯૩ વિદ્યાર્થીનો કૂતરો ... ૬૨
 ૯૪ મધમાખી પોજો ... ૬૩
 ૯૫ ગાડીને મથાળે બે-
 સનાર ઉતાડે ... ૬૪
 ૯૬ કવિનું ધનામ ... ૬૫
 ૯૭ ચતુર કરોળીઓ ... ૬૭
 ૯૮ ખાનની ડામી આંખ ૬૮
 ૯૯ મોચો ને સાહુકાર... ૭૦
 ૧૦૦ બ્યતિકમ પ્રશ્ન ... ૭૧
 ૧૦૧ જમીદારના ત્રણ
 દીકરા ... ૭૨
 ૧૦૨ અમૂલ્ય કૂતરો ... ૭૩
 ૧૦૩ નિઃસ્વાર્થી છોકરો. ૭૪
 ૧૦૪ પ્રેમી ઘોડો ૭૫

	કહાણીઓ. પૃષ્ઠ
૧૦૫ કારિગર અને દોષ	
દેખાડનાર... ..	૭૬
૧૦૬ રાજની ઉદારતા. ૭૭	
૧૦૭ ચિત્રકાર બાળક ..૭૮	
૧૦૮ ખોવાયલી વીંટી ... ૮૦	
૧૦૯ રૂથ પાદશાહ અને	
ઉમરાવોનું ભોજન ૮૧	
૧૧૦ ભરવાડ વેપારી થયો ૮૨	
૧૧૧ આધરિશ્વર અને	
સસલું ૮૩	

	કહાણીઓ. પૃષ્ઠ
૧૧૨ હાપણનું ઈનામ. ૮૫	
૧૧૩ દગલબાજ વીશી-	
વાળાં ૮૬	
૧૧૪ ત્રણ ચોધરી ... ૮૭	
૧૧૫ વાંદરૂં અને છોકરૂં ૮૮	
૧૧૬ હાથીનું ટોળું અને	
ચોખ્ખાનો કોડાર ... ૮૯	
૧૧૭ નિશાળની દોસ્તી... ૯૧	
૧૧૮ મહંત ગોસાંઈ	
અને મૂખો... .. ૯૨	

વેચવાની ચોપડીઓ.

ચોપડીનું નામ.	કિંમત.
ટૂંકી કહાણીઓ. ...	...૦— ૮—૦
પાર્વતીકુંબર આખ્યાન...	...૦— ૪—૦
વનરાજ આવડો... ..	...૧— ૮—૦
સધરાજીસંગ... ..	...૧— ૪—૦
દુર્ગારામ ચરિત્ર. ...	...૧— ૦—૦
બાધવચન	...૦— ૨—૦
સાસુ વહુની લડાઈ ...	...૧— ૦—૦
ઈંગ્લાંડની મુસાફરી. ...	...૦— ૧૨—૦
પ્રાર્થનામાળા... ..	...૧— ૦—૦

એ ચોપડીઓ અમદાવાદમાં પુતાઈટડ પ્રેસમાં તથા
ગૃ. વ. સોસાઈટીમાં મળેછે.

ટૂંકી કહાણીઓ.

૧. એકથી બે ભલા.

વિલાયતમાં શિયાળાની રૂઠુમાં બે ઘોડાને પાસેના નાળામાં પાણી પીવા મોકલ્યા. ઉપલું પાણી થીજી જઈ બરફ બન્યું હતું. એકે પોતાના લાનો મારી તેને ભાંગવા માંડ્યું પણ ભાંગ્યું નહિ ત્યારે બીજી તેની જોડે ઉભી રહ્યાં ને બેબે જોડે પાછલા પગ તે ઉપર અડાવ્યા એટલે બરફનો પોપડો તૂટ્યો ને તેમણે નીચેનું પાણી પીધું.

૨. બીજાને ઉગારવાને પોતાનો ભોગ આપવો.

પારિસના એક મોહોલામાં નવું ઘર બાંધવામાં કેટલાક કારીગરો કામ લાગ્યા હતા. ઘરના આંગણામાં પાલખ હતી તે ઉપર માણસનો અને સામાનનો બોળો એટલો બધો થયો કે તે તૂટી અને તે ઉપર રહી કામ કરનારાં આદમી નીચે પડ્યાં. માત્ર બેના હાથમાં વળી આવી જવાથી તેઓ લટકતા રહ્યા. એમાંનો એક જીવાન અને બીજી મોટી ઉમરનો માણસ હતો. તે વળી એવી નખળી હતી કે બે પકડી રહે તો ભાંગી જાય. એમાંના મોટી ઉમરના માણસે પોતાના સાર્થાને કહ્યું કે તું એકલો છે અને હું કુટુંબનો પાળનાર છું; તું મૂકી દે તો હું બચું. સાથીએ કહ્યું વાજબી છે; હું કુંવારો ને ઘરમાં એકલો છું. મારે કોઈનું બરણપોષણ કરવાનું નથી. એમ બોલી તેણે તત્કાળ પકડેલી વળી મૂકી દીધી. જમીન ઉપર પડતાં વારને તે ત્યાંજ મરી ગયો. એનું નામ પિયેરી (Pierre) હતું. એ પ્રમાણે તેણે પોતાનો ભોગ આપીને કુટુંબના પાળનારને બચાવ્યો.

૩. અખડદાર કૂતરો.

લંડનમાં કોઈ ગૃહસ્થનો કૂતરો રોજ પોતાના માંમાં પૈસો લઈને એક બઠીઆરાની દુકાને પોતાને માટે રોટલો લેવા જતો. એક દિવસે બઠીઆરાએ મસ્કરીમાં ચૂલામાંથી તરત નીકળેલો ઉન્નું ઉનો રોટલો કૂતરાને આપ્યો. ઉનો લાગતાંજ કૂતરાએ તેને મોડામાંથી નાખી દીધો; આનામાં નાંખેલો પોતાનો પૈસો લઈ ચાલતો થયો અને તે દહાડાથી તે બઠીઆરાને બદલ્યો. ફરીને તેની દુકાને ન જતાં બીજા બધા બઠીઆરાની દુકાનેથી લેવા લાગ્યો.

૪. ચતુર ઉંદર.

એક મુયારના સીસામાંથી ઘણીકવાર તેલ કોઈ કાઢી લે, પણ કાઢનાર ઝલાય નહિ. એ ચોરને પકડવાને તેણે ઘણી યુક્તિ કરી તે નિષ્ફળ ગઈ. અંતે ચોરડાની બહાર બેસીને નજરે જોવાનું ડરવ્યું. બારણામાં નાનું બાકું પાડીને છાનોમાનો જોયછે એવામાં ઝીણા આવજ સાંભળ્યો. એક મોટા ઉંદરે આવી પોતાની પૂંછડી સીસીમાં બાજીને બહાર કાઢી તેપરનું તેલ ચાટ્યું. વળી બાજીને વળી ચાટ્યું. સીસીમાં એકે ટીપું ના રહ્યું ત્યાં લગી આ પ્રમાણે ચાટી ગયો.

૫. સંભાળ રાખનારો કૂતરો.

એક ગૃહસ્થ હોટેલમાં ઉતર્યો હતો ત્યાં પોતાની કોથળી કાઢી તેમાંના નાણાં ગણી તે બહાર ગયો. જોડે કૂતરો હતો તેને હોટેલમાં મૂકી ગયો હતો. નાણાનું કામ પડવાથી તેણે કોથળી છોડી તો તેમાંથી એક મોઢાર ખોવાયલી

૧ હોટેલ એટલે જ્યાં યુસાફરને ઉતરવાનું, રહેવાનું, જમવાનું વગેરે મળે તેવી વીથી.

માનૂમ પડી. પાછો ઉતારે આંખો ત્યારે તેને હેટિલવાળાએ કહ્યું કે તમારા કૂતરાને કંઈક થયું છે કેમકે ખાતો નથી અને નવાઈ જ્યું એ છે કે ખાવાની શીકાથી મોડા આગળથી લેવા નથી દેતો. તેનો ઘણી ઓરડામાં આંખો કે તરતજ તે કૂતરાએ તેના પગ આગળ મોઢામાં રાખેલી મોઢાર મૂકી, અને મક્ક બૂખ્યો થયો હોય તેમ ઉતાવળે ખાવા મંડી ગયો.

૬. મરઘો અને રત્ન.

એક મરઘો ઉકરડો ખોદતો હતો તેવામાં તેને કીમતી રત્ન જડ્યું. એ જોઈ તેણે પોતાના મનમાં કહ્યું કે 'આ કોઈ ઝવેરીને જડ્યું હોત તો તે ઘણા ખુશી થાત કેમકે એથી તે નાહાલ થાત. મને તો રત્ન કરતાં એક બાજરીનો દાણો જડ્યો હોત તો સાફ થાત, કેમકે તે હું ખાત.' આ ઉપરથી સમજવાનું કે પદાર્થનો ઉપયોગ એજ તેની કીમત છે.

૭. ભરવાડનો કૂતરો.

કોઈ ગૃહસ્થ બજારમાં એક દુકાન આગળ બગીચે ઉભી રાખી પોતાના કૂતરાને બગીચાં મૂકીને દુકાનમાં ગયો. રસ્તામાં કોઈ અડખડાટ થવાથી બગીચો ઘોડો ચમકીને નાહો અને તેની લગામ બાંધે ધસડાવવા લાગી. પેલે કૂતરે તરત નીચે કૂદી પડીને પોતાના માંમાં લગામ લઈ લીધી. થોડે લગી ઘોડાએ તેને ધસડ્યો. પછી તેના તાણવાથી તે ઉભા રહ્યો.

૮. મુરઘીઓનો બચાવ.

એક ગામમાં હિમ પડ્યું અને બરફ વરસ્યું તેવામાં કોઈ ખેડૂતનાં મુરઘાં સૂવાને વખતે સૂવા આંખાં નહિ અને તેમનું થું થયું તે ધરનું કોઈ આદમી જાણતું ન-

હોતું; તેવામાં ધરનો ફૂતરો હતો તે તેના મોડામાં એક મરઘી લઈને આવ્યો. તે મરી ગયેલા જીવો દેખાતી હતી. શણે ફૂતરો મરઘીને ગરમ કરવાને ચૂલા પાસે લઈ ગયો. તેને ત્યાં મૂકીને તુરત બીજીને લેવા ગયો. આ રીતે એક પછી એક બધાં કુકડાં લાવીને ત્યાં મૂક્યાં. તેઓ વાડાની બહાર ચરવા ગયેલાં હતાં. ત્યાં ટહાડથી ઠૂઠવા-
ઈને એક એકના ઉપર પડ્યાં હતાં. તેમને આ ફૂતરાએ એક પછી એકને ઉપાડી ચૂલા પાસે લાવીને મૂક્યાં ત્યાં તાપથી તેઓ હોશીઆર થયાં. એમ ફૂતરાએ ન કંઈ હોત તો તેઓ રાતમાં ઠરીને મરી જત.

૯. માયાળુ હાથી.

એક હાથીને એક બાળક નેડે એવી માયા બંધાઈ કે તે છોકરું તેની પાસે હોય ત્યારેજ તેને ચેત પડતું. તેના વગર તેને ગમે નહિ. ધાવતા છોકરાને હાથીના પગના વચગાળામાં સૂવાડે પણ હાથી તેને ઈજા કરે નહિ. માયા એટલે લગી થઈ કે તે છોકરાની ગેરહાજરીમાં આ મા-
યાળુ હાથી આવ નહિ. નાનું છોકરું જિંધે ત્યારે તેના ઉપર માખી જેસે તે હાથી પોતાની મુંઠ વડે ઉરાડે અને જાગે અથવા રડે તો તેના પારણાને મુંઠ વતી હીંચોળી બંધાડી દે.

૧૦. ચોર પકડનાર કાચબો.

રાત્રે અંધારામાં ધાન્ય ઢાંકવાના ભંડારીઆ આગળ ચોર ફેંકોસ્તો હતો, તેવામાં તેને હાથ ટોપલી લાગી. તેમાં હાથ ધાલવી જાયછે કે તેમાં મૂકેલા કાચબાએ તેનાં આંગળાં ઘણા જોરથી કરડી આધાં. કાચબાના માંમાંથી હાથ કાઢવા જાય પણ કાચબો છોડે નહિ. ચોરે ગભરાટથી અને દરદથી ગરમડ કરી ખૂમ પાડી એટલે ધરના મા-
ણસોએ જાગી તેને પકડી પોલીસને સોંપ્યો.

૧૧. આમ નહિ તો આમ.

એક નકારો છ વરસનો નાનો છોકરો હતો તેને એવી ખરાબ ટેવ હતી કે જે માણસ તેના આપને મળવા આવે તેની પાસે પૈસા માગે. આ માંડી ટેવ ઊડાવવાને તેના આપે તેને શિક્ષા કરી તેનું વચન લીધું કે હવે પછી કોઈની પાસે પૈસા માગવા નહિ. તેના આપના વેપારમાં કોઈ ગૃહસ્થ બાગીચો હતો તે બીજી દહાડે મળવા આવ્યો. પૈસા છોકરાએ તેને પૂછ્યું, મને પૈસા ધારે પણ પાછો માગે નહિ એવા તમારા જાણવામાં કોઈ છે ? પૈસા માગવાની આ બીજી યુક્તિ માત્ર હતી, માટે તે ટેવ મૂકાવવાને તેના આપે વધારે સખ શિક્ષા કરી.

૧૨. કારીગર એને ખારવો.

કોઈ કારીગરે એક ખારવાને પૂછ્યું કે તારો બાપ ક્યાં મરી ગયો ? તારે ખારવાએ કહ્યું કે મારો બાપ, દાદો, પડદાદો, એ બધાનો દરીઆમાં નાશ થયો છે. આ ઉપરથી કારીગરે પૂછ્યું કે એમ છે તો તમને વહાણે ચડતાં ડૂબી મરવાની બીક નથી લાગતી ? ખારવાએ કહ્યું કે જરાએ નહિ. પણ વાર હું વિનતિ કરું છું કે તમારા બાપ દાદા પડદાદા એ બધા ક્યાં મરી ગયા એ મને કહો. તારે કારીગરે કહ્યું કે ખાટલામાં. તારે ખારવાએ બોલ્યો કે વાહ તમને ખાટલામાં સૂવા જતાં બીક નથી લાગતી તો મને વહાણ હંકારતાં શા માટે બીક લાગે વાર ?

૧૩. જીજિવાન કૂતરો.

એક ચોકી રાખનાર કૂતરાને સાંકળે બાંધી રાખતા હતા. તેને ગર્જે બાંધેલો પટો માથા કરતાં વધારે મેટો હોવાથી તે પોતાની મરજીમાં આવે તારે પોતાનું માથું બહાર કાઢી શકતો. આ વાત તેનો ધણી જાણે તો તેનો

પટો વધારે સાંકડો કરશે એવી ખીકથી કૂતરો પોતાનું માથું પટામાંથી દિવસે બહાર ન કહાડતાં રાત પડવાની વાટ જોતો. રાત પડે ને ઘરનાં બધાં જીંધી જાય કે તરત તે પટામાંથી માથું બહાર કહાડી સટકી જાય. એતરોમાં જઈ ત્યાંનાં ઘેટાં બકરાંને મારી નાંખે કિંવા ધાયલ કરે. પછી પોતાના શરીર ઉપર પડેલું લોહી પાસેના વહેણામાં પડીને ધોઈ વહાણું વાતાં પહેલાં ઘેર આવી તે પટામાં પોતાનું માથું સરકાવી પોતાની જગાએ સૂઈ જાય અને જાણે આખી રાત ત્યાંજ રહ્યો હોય એવી રીતે પડી રહે.

૧૪. બહાદુર વામનજી.

ગારિબાદિ સિસિલીમાં હતો તેવારે એક કરૂપો વામનજી વાલન્ટીઆર ફ્રાન્સમાં સામિલ થવાને આવ્યો; સિપાઈ પસંદ કરવાનું જે કમિટીને હાથ હતું તેણે તેને બહુજ ઠીંગણો જોઈ રાખવાની ના કહી. એથી હિંમત ન હારતાં તેણે જનરલ ગારિબાદિડકને જઈ અરજ કરી. જનરલે પણ ના કહી. પહેલો સંગ્રામ થયા પછી તે વામનજી જનરલની પાસે આવી બાલ્યો જીયો સરદાર તમે મને દાખલ ન કર્યો તોપણ હું સામિલ થયો. હું સારી રીતે લડ્યો ખરો; ને હું ઘવાણો પણ છું. ગારિબાદિડએ તેને ઝાળખ્યો ને કહ્યું વાહવા! પણ તારો જખમ કયાં છે! થોડી આનાકાની કરી વામનજીએ તેના ખભાપર થયેલો ધા ખતાવ્યો. તે જોઈ ગારિબાદિડ કહે, છટ શરમ! આ જખમ તને નાસતાં થયેલો છે. મને લાગ્યું હતું કે તું સારો જોદો નહિ નીવડે. એ સાંભળી બાપડો વામનજી વીણી પડી આવ્યો. થોડા વખતમાં બીજી સંગ્રામ થયો. તે પૂરો થયો એટલામાં તે ઠીંગણો સિપાઈ કહે જીયો સાહેબ, આ વેળા મારી પીઠ બણી નથી. છાતીમાં લાગેલો

છેડો ધ્રા બતાવતાં બહાદુર વામનજી ચકરી ખાઈ પડો
મરણ પામ્યો.

૧૫. જૂની ઓળખાણ.

થોડાં વરસ ઉપર એક ખારવો જનવરણાળા જોવા
ગયો ત્યાં રાખેલો એક વાઘ તેને દેખીને ધણો બાકુળ
થયો. એ જોઈ તેને નવાઈ લાગી. જેમ પાંજરાની વધારે
પાસે ગયો તેમ તે વાઘ વધારે બાકુળ થવા લાગ્યો. ૨-
અવાજને એ બીના કહી ત્યારે તેણે કહ્યું વાઘ કાંતો ધણો
ખુશી થયો છે અથવા ધણો ગુસ્સે થયો છે. આ પછી
ખારવો પાંજરાની છેક પાસે ગયો ત્યારે વાઘે પોતાની
પૂંછડી પોતાની બાજુએ અફાળી અને બચંકર ગર્જના
કરી. વધારે પાસે જઈને જોવાથી એને માલૂમ પડ્યું કે
જે વાઘને એ દેશમાં લાવતાં વહાણમાં તેની પોતાની
સંભાળ નીચે રાખ્યો હતો તેજ આ વાઘ છે. જૂના
મિત્રના ફરીથી મળવાથી વાઘ જેટલો ખુશી થયો તેટલોજ
ખારવો પણ ખુશી થયો. આ સુંદર પ્રાણીને જોઈવા પાં-
જરામાં જવાની રજા માગી. લોઢાનાં ખારણાં ઉઘાડ્યાં
અને તે પાંજરામાં ગયો. તમાસગીરોને તે જોઈને ધણીજ
નવાઈ લાગી. જૂનો મિત્ર પોતાની પાસે આવ્યો તેથી
આનંદ પામી વાઘ ઘણા વહાલની નિશાનીઓ બતાવવા
લાગ્યો.

૧૬. સાવચેત હાથી.

એક હાથી શહેરમાંથી ઘણીને ઘેર લોકડાંના પૂલપ-
રથી વારે વારે જતો હતો. એક દિવસે હાથી પૂલના નાકા-
પર આવી અટક્યો. માવતે અંકુશ પોંચી તે પર ચડા-
વ્યો. તેની આનાકાની પરથી અનુમાન થઈ શકે કે તેને
તે દહાડે પૂલની મજબૂતાઈ વિશે થક આવ્યો હશે.

પૂલપર પત્ર મૂક્યા પહેલાં સુંડવતે તપાસ્યો. માવતે બહુ હાંક્યો ત્યારે આગળ ચાલ્યો. અર્ધ બાગે પહોંચતાં પૂલ તૂટ્યો અને હાથી ને માવત બેઉ નદીમાં પડ્યા. માવત ડૂબી મુવો અને હાથીને ઘણું વાગ્યું.

૧૭. ગુનો પકડાયો.

ધણી ઉપર કૂતરાનું હેત અને તેની સ્મરણ શક્તિથી કેટલાક ગુના પકડાયા છે તેનું એક ઉદાહરણ એક પ્રાચીન ગ્રંથકર્તા આપેછે. તે લખેછે કે—એક રોમન ગૃહામને માંહોમાંહેની લડાઈમાં ક્રોધએ મારી નાખ્યો. પણ તેને કોણે માર્યો તે ક્રોધના જાણવામાં નહોતું. તેના મુડદાની આગળ તેનો કૂતરો બેઠો હતો તે ક્રોધને અડકવા ન દેતો. ત્રણ દિવસ લગી આઘા પીઘા વગર કૂતરે ચોકી કરી તેવામાં રાજા પથ-હસ ત્યાં થઈને જતો હતો તેણે તેને દીઠો. રાજાએ હુકમ કીધો કે મુડદાને દાટી કૂતરાને મારી પાસે લાવો. કેટલાક દહાડા ધણી લશ્કરની રેવી (રેવુ) થઈ. પ્રત્યેક સીપાઈ રાજા પાસે થઈ જવા લાગ્યો. આ વખતે કૂતરો રાજા કને થોડી વાર લગી ગૂપ્તમૂપ બેસી રહ્યો. પણ તેના આગલા ધણીનું ખૂન કરનાર જોવા આવ્યા કે તે ઘણા જીરુસાથી ભસ્તો દોડ્યો અને તેમનાં લૂગડાં કરડવા માંડ્યાં. આથી રાજાને વહેમ આવ્યો તેથી માણસોને પકડ્યાં. તેમણે ગુનો કબૂલ કર્યો, અને ફાંસીએ ગયા.

૧૮. જોડા ઉના કરવા.

એક મડમને જોડા પહેર્યા પહેલાં ઉના કરાવવાની ટેવ હતી. એક દહાડો હવા ધણી ગરમ હતી તેથી આપાએ દેવતા પાસે મૂક્યા વગર મડમને પહેરવા આપ્યા. એના કૂતરાના દીઠામાં એ આવ્યું એટલે આકરડીની

ગફલતથી ખીજવાયો હોય એમ દેખાયો; અને તેના પાસેથી જોડા લઈ ચૂલા પાસે લઈ ગયો ને હમિશની પેઠે ગરમ કરી મડમના પગ આગળ મૂકી તેના સામું સંતોષથી એકી નજરે જોઈ રહ્યો. જો તેને વાચા હોત તો તે એમ બોલત કે “ મડમ સહિબ, જોડા તૈયાર છે. ” તમારી બેફીકરી આવાએ જોડા ગરમ કર્યા નહીં માટે મેં કર્યા છે એવું બોલવાની તેને ઈચ્છા હશે એમ તેના ડોળપરથી જણાયું.

૧૯. હાથીની છેતર્યો.

લંકા બેટમાં એક માણસના ખારણા આગળથી કેટલાક હાથી રોજ પાણી પીવા જતા તેમને જોવાને તે ધણીવાર ઓટલે બેસતો. એમાંના એક હાથીને તે વડનાં પાંદડાં કોઈ કોઈવાર આપતો. એ પાંદડાં હાથીને બહુ બાવેછે. એક દિવસે હાથીને છેતરવાનો ઈરાદો તેણે કર્યો. એક પથરાને પાંદડાંમાં વીંટાળીને માવતને કહ્યું—હું એને આજ પથર ખાવાને આપું છું, જોઈ તેને બાવે છે કે નહિ. માવતે કહ્યું તમે ધારો છો તેમ એ સહેલથી છેતરાશે નહિ. તોપણ તે માણસે વડનાં પાંદડાં વીંટાળેલો પથરો હાથીને આપ્યો. પરંતુ હાથીએ સુંઘતી સતાંજ તેને નાખી દીધો. માવતે કહ્યું જુઓ હું ખરો પડ્યો. એમ કહી તે આગળ ચાલ્યો. હાથીને પાણી પાયું, અને માછા આપ્યા. જો માણસે હાથીને છેતર્યો હતો તે પોતાના ખારણામાં તેવારે બેડો હતો. તેને ખબર પડ્યા પહેલાં હાથીએ દોડી તેને પોતાની સુંઘ વતે ઝાલી જમીન ઉપર મટકી મારી નાખ્યો.

૨૦. ચોર પકડાયો.

કોઈ માણસના ઘરમાં દાણાનો કોથળો ચોરાયો તારે

તેણે રાત્રીને ફરીઆદી કરી, અને રાત્રીએ ધરનાં બધાં માણસને હજારમાં હાજર થવાનો હુકમ કર્યો. દરેકને એક સરખી બેમાઈની લાકડી આપીને હતું કે જેણે ચોરી કરીછે તેની લાકડી એક આંગળ વધશે. એમ કહી રત્ન આપી. આથી ચોરને બીક લાગવાથી પોતાની લાકડી એક આંગળ પૂરે કાપી નાખી. બીજે દિવસે કચેરીમાં તે બધાં માણસને પાછાં હાજર કરવામાં આવ્યાં તે વખતે બીજાના કરતાં ચોરની લાકડી ટૂંકી માલૂમ પડી. આ રીતે ચોરને થકડી તેને શિક્ષાનો હુકમ કર્યો.

૨૧. કૂતરાની ધીરજ.

કોઈ એક ગામના રસ્તા ઉપર મોટો કૂતરો દોડતો હતો, તેવામાં રસ્તે જતી ગાડીનું પૈડું તેના પંજા ઉપર ફરી વળ્યું. તે ધણી દયામણી રીતે રડ્યો તેથી પાસેની ડુકાનમાં કેટલાક નાળ જડનારા કામ કરતા હતા તેઓ બહાર જોવા આવ્યા, ને તેમાંના એકે ગરીબ પ્રાણીને ધણી ઈજા થએલી જોઈને જ્યાં વાગ્યું હતું તે ભાગને સાફ કરી પાંટો બાંધી જવા દીધો. તે ઘેર ગયો ને થોડાક દિવસ પછી કૂતરાને ઘણું દરદ થવાથી તે નાળબંધને ત્યાં પાછો આવ્યો અને ઘણું દરદ યાચે એમ બતાવવાને પત્ર દિયો કરી રડ્યો. નાળ જડનારે પાછો સાફ કરી પાંટો બાંધ્યો એટલે કૂતરો પાડ માનવાને તેનો હાથ ચાટી પોતાને ઘેર ગયો ને થોડા દહાડામાં બીલકુલ સાજો થયો. થોડા મહીના પછી એજ કૂતરો બીજા કૂતરા જોડે ગેજ કરતો હતો તેવામાં બીજાને તેજ રીતે વાગ્યું. તેનો કાન જોમાં બધું ને નાળબંધ એને પાંટો બાંધ્યો હતો તેની પાસે બધું આવ્યો. પ્રાણીનું ડહાપણ જોઈને કારીગરોને ધણી નવાઈ લાગી. પહેલા દરદીના જેટલું આનાપર

લક્ષ આપ્યું અને પરિણામ પણ સાફ જ થયું.

૨૨. કહેવતનું મૂળ.

એક દ્રાક્ષિના બાગનો ધણી પોતાના ગુલામો પાસે તે બાગ ખોદવામાં તથા ખાતર પૂરાવવામાં ગળ ઉપરાંત બહુ કામ કરાવતો હતો. તેમાંના એકે કહ્યું આ બાગની દ્રાક્ષોનો દારૂ ધણી આપી નહિ શકે એવું હું સાહું છું. દ્રાક્ષ પાકી અને દારૂ બનાવ્યો. ધણી હાથમાં દારૂ બરેલું ખાલું લઈ ઉભો અને ગુલામને માથું મારીને કહે નો તારી આશા પાર નહિ પડી. ગુલામે કહ્યું હોઠ અને ચલાણાની વચ્ચે ધણાં વિષ છે. ધણીને દારૂ પીતા પહેલાં કોઈએ એકાએક આવીને કહ્યું કે બાગમાં જંગલી ડુકર આવ્યું છે તે દ્રાક્ષના વેલા ઉખેડી નાખે છે. તે ડુકર હાંકવા દોડ્યો. એમ કરતો હતો તેવામાં ડુકરે તેને ત્રાલી મારી નાખ્યો. દારૂ પીવાયો નહિ તેથી ગુલામનું કહેવું ખરું પડ્યું.

૨૩. ચતુર કૂતરો.

દ્રાક્ષના કોઈ મઠમાં દરરોજ અમુક વખતે વીસ બી-ખારીને ભોજન આપતા. આ મઠમાં એક કૂતરો હતો તે હંમેશાં પેલા જમે તેમાંથી કોઈ કકડો નાંખે એવી આશાએ ત્યાં બેસતો. જમનારા ધણા ભૂખડુ અને દયા વગરના હોવાથી ગરીબ કૂતરાને ખોરાકની વાસ લેવા ઉપરાંત કાંઈ મળતું નહિ. દરેક બીખારી આવીને ઘંટ વમાડતો એટલે નાના બાકામાંથી તેને તેનું બાણું આપવામાં આવતું. આપનાર ને લેનાર એક એકને નોંધી શકતા નહિ. એક દહાડો બધાને આપી રહ્યા ત્યાંસધી કૂતરાએ વાટ નોંધી. પછી માંમાં દોરી લઈ ઘંટ વગાડ્યો, એટલે તેને પણ બાણું મળ્યું. આ યુક્તિથી તેનું કામ

થયું માટે તારથી નિત્ય તેણે એ રીત કરવા માંડ્યું. વીસને બદલે એકવીસ બાણાં આપવાં પડેછે તે રસોઈ આને માલૂમ પડવાથી ખોળ કરવાનો ઠરાવ કર્યો. તપાસ કર્યાથી ચોર પકડાયો. પણ બ્યારે સાધુઓએ કૂતરાની ચતુરાઈની વાત સાંભળી ત્યારે તેમણે પ્રસન્ન થઈ હજારો ઘંટ વગાડવાની આજ્ઞા કરી.

૨૪. ન્યાય રૂપી સ્તન.

મનુષ્યોમાંનો (લઢવાના વહાણમાંનો) એક ખલાસી પેમપ્રોકની ગોદીમાં ઉભો હતો તેવામાં તેણે બે માણસને એકબીજાને લાકડું વહેરતાં જોયા. કરવત જરૂર બૂકું હતું, ને લાકડું ઘણું ચોકળું હતું તેથી સામસામા એસી તેઓ બહુ જોરથી ખેંચતા હતા. ખારવાએ થોડીવાર વિચાર કરી જોયાં કર્યું. છેલીવારે એણે ધાણું કે કરવત લેવાને તેઓ સામસામા મથેછે તેમાંનો એક માણસ ધણે ડીંગણો હતો અને બીજો મોટો ને જામસે હતો તેથી ખારવાએ અન્યાય થતો અટકાવવાનો ઠરાવ કર્યો. તેણે જામરાને એક થપડ મોડીને કરવત લાકડામાંથી ખેંચી કાઢી નાના માણસને આપીને કહ્યું જા બચ્ચા દોડી જ, નહિતો પેલા લઢ માણસ તારો પાછળ દોડીને છીનવી લેશે.

૨૫. પ્રમાણિકપણું.

એકવાર કોઈ વેપારી રશિયાના આઠી વસ્તીવાળા બાગમાં થઈ જતો હતો. રસ્તામાં રાત પડવાથી કોઈ ખેડૂતની ઝૂંપડીમાં મુકામ કીધો. સવાર થયે ચાલવા માંડ્યા પછી તેણે સો મોહરની કોથળી માર્કમાં ખોદી. પેલા ખેડૂતનો છોકરો શીકારે જતો હતો તે વખતે તેને જડી. પણ તે ન લેતાં તેણે ઘેર જઈને વાત આપને કહી. આપે પણ તે લેવાની ના કહી અને કોથળીનો ધણી પાછો

આવેછે તેની વાટ જોવાને તેને ઝાડવામાં દાટી દેવાનું કહ્યું. થોડાક મહીના ગયા પછી એના એજ મુસાફરે એજ ઝુંપડીમાં મુકામ કર્યો. પણ એકુતે તેને ઓળખ્યો નહિ. આગલી મુસાફરીમાં કોયળી ખોવાઈ હતી તે વિષે પેલાએ વાત કહી તે એકુતે કાન દબને સાંભળીને કહ્યું, મારે છોકરે જ્યાં દાટી છે તે જગા તે ખતાવશે. એ કોયળીને ઢાંકનાર સિવાય બીજા કોઈ અડધું નથી. કોયળી હતી ત્યાં તેઓ ગયા, ને મુસાફરને ખોવાયલા પૈસા જડવાની આશા નહોતી તે પાછા મળ્યા તેથી ઘણોજ ખુશી થયો.

૨૬. નિર્ભય છોકરો.

એક નાનો પાંચ વરસનો છોકરો તેની દાદીને મળવા ગયો હતો. એક દહાડો તે ખોવાઈ ગયો અને કોઈ ઠેકાણેથી જડ્યો નહિ. ઘરડી દાદીએ કેટલાક વખત લગી ચિન્તા-તુર થઈ ખોળ કરાવી તેવારે હંડી અને જોરથી વહેતી નદીને કાંઠે ભય પામ્યા વગર તેને ઉભેજો દીડો. એનો વિચાર નદીપાર જવાનો હતો પણ નાનો ને નદી હંડી દેવાથી જઈ શક્યો નહિ. દાદી પાસે તેડી લાવ્યા ત્યારે ભાભીઆ વગર ગયો માટે ઠપકો દીધો. કેવા ભયમાંથી ખચ્યો હતો તે કહીને તે ભાભી કે તું બીને ઘેર ન આવ્યો એ મને નવાઈ લાગેછે. છોકરાએ કહ્યું વહાણી દાદી, બીક! મને બીક તો કદી લાગતી નથી. જે આગળ જતાં ઇંગ્લાંડમાં મોટો દરીઆઈ વીર થયો તે હારેશીએ નેલસન આ નાનો છોકરો હતો.

૨૭. ગરૂડ અને શીઆળ.

એક ગરૂડ પોતાનાં બચ્ચાંના ભાજનને માટે કોઈ શીઆળનાં ભાટીલાને લેઈ ગયો. કમનસીબ શીઆળે માછાં માગ્યાં પણ તેનું કંઈ વખ્યું નહિ. પોતાનો માજો

ઉંચાં આડને ટોચે હોવાથી શીઆળ પહોંચી શકશે નહિ એવું ધારી ગરૂડે તેની વાત સાંભળી નહિ. પરંતુ શીઆળે બળતો કાકડો લાવી આડને સળગાવ્યું. પોતાનાં બચ્ચાં મરી જશે એવું જોઈને ગરૂડે શીઆળનાં બચ્ચાં પાછાં આપ્યાં. એ રીતે તેનાં બચ્ચાં ઉગ્યાં. એ ઉપરથી આપણે શીઆમણ લેવાની કે મોટા નાનાપર અન્યાય કરે તો નાના વેર લેએ.

૨૮. દયાનો બદલો મળ્યો.

માસીડોનનો એક ગરીબ સિપાઈ સોનું લાદીને ખચર હાંકી જતો હતો. એ સોનું મોટા પાદશાહ સિદ્ધરનું હતું. તે પાછળથી ત્યાં આવી પહોંચ્યો. ખચર એટલું થાકી ગયું હતું કે તેનાથી ભાર ઉંચકાવો નહિ, તેથી હાંકનારે ખચર ઉપરથી ઉપાડી લઈ ઘણી મુશ્કેલીથી પોતે લઈ આવ્યો. રાજા હાંકનારની દયા જોઈ ખુશી થયો, પરંતુ બાળે હાંકનારથી ઉંચકી ન શકાવો એટલે જમીન ઉપર નાખી દેવાની તૈયારીમાં હતો. તે જોઈને મહારાજા બાળ્યો કે ફેંકી ન દેતાં તારા તંજુ લગી લઈ જા, એ બધું તારું છે.

૨૯. કીમતી, પણ નકામું.

એક આરબ રણમાં ભૂલો પડ્યો. એ દિવસ લગી ખાધા પીધા વગર તે ભટક્યો અને ભૂખથી મરી જશે એવી ધાર્તીમાં આવી પડ્યો. મુસાફરો તેમનાં ઉંટને પાણી પાવે છે તેવી તલાવડી તેણે અંતે દીઠી. તેનાથી જોમ જલદી જવાયું તેમ ગયો પણ ત્યાં પહોંચ્યો એટલે તલાવડી સૂકાયેલી દીઠી. એટલામાં ત્યાં મોટી કોથળી પડેલી જોઈ. આ જોઈ એમાં ખાવા પીવાનું હશે એમ ધારી ઘણા ખુશી થઈ ઘણી મહેનતે તેની પાસે ગયો, અને તેમાં શું છે તે હાથ લગાડીને જોયું, એટલે તેને

જામ્યું કે એમાં ઝીણી ગોળ વસ્તુઓ ભરેલી છે, તેપરથી તે બાલ્યો કે હું આશા રાખું છું કે આ ખજૂર કે અખોડ હશે. કોથળી છોડીને બેથું તો મોતી નીકળ્યાં. ભખ્યા માણસને આ કાંઈ કામનાં નહોતાં. ગરીબ આરબ રેતી પર ભૂખથી તરફડીને મરી ગયા.

૩૦. નાનો, પણ બહાદુર.

ફ્રાન્સનો પેપિન રાજા નીચા કદનો હોવાથી તેને ઠીંગણો કહેતા. તેની મજકરી કેટલાક તેના અમીરો કરતા હતા. એક દિવસે રાજા સિંહ અને ગોધાની લડાઈ જોવા બેઠા હતા. જે ક્ષણે સિંહ ગોધા ઉપર કૂદ્યો તેવારે રાજાએ એ તમાસો જોવાને બેઠેલા ઉમરાવાને કહ્યું—આને છૂટા પાડી શકે અથવા મારી શકે એવું તમારામાં કોઈ છે? કોઈએ જવાબ આપ્યો નહિ. એટલે પેપિને અગડમાં ભૂરો માર્યો સિંહનું ગળું એકદમ કૂદીને કાપી નાખ્યું, અને ખીન્ને તલવારને ઝટકે ગોધાનું માથું વાડી નાખ્યું. પછી પોતાની જગાએ છાનામાના બેશીને રાજા બાલ્યો, ડવિડ નાનો હતો પણ જે મગર રાક્ષસે તેનો તિરસ્કાર કર્યો તેને તેણે મારી નાખ્યો.

૩૧. રાજા અને ઘાસ કાપનાર.

વીન્તે જ્યોર્જ રાજા ગામડામાં ફરતો ફરતો ઘાસના ખીડમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં એકજ બાયડી ઘાસ કાપતી હતી. રાજાએ પૂછ્યું તમારા સાથી ક્યાં ગયા છે? બાયડીએ કહ્યું તેઓ રાજાને જોવા ગયા છે. રાજાએ કહ્યું તો તું કેમ ના ગઈ? બાયડીએ જવાબ દીધો કે તેમાં શું ધૂળ જોવાનું છે. જે મૂર્ખીઓ શહેરમાં ગઈ છે તેમણે આખા દહાડાની મજૂરી ખોઈ, પણ મારે તો પાંચ છોકરાનું બરણપોષણ કરવું છે તેથી એક દહાડાની

મજૂરી ખોલે તો ઘણી આપદા પડે. દયાળુ રાજાએ તેના હાથમાં મહાર મૂકીને કહ્યું કે તમારા જે સાર્થીઓ શહેરમાં ગયાછે તેને કહેજો કે મહારાજા અને મળવા આવ્યા હતા અને સોનાના સોકાવાળી છબી યાદગારીમાં આપી ગયા છે.

૩૨. રાજા અને જમાદાર.

પ્રશિઆના મહાન ફ્રેડરિક રાજાએ સાંભળ્યું કે પોતાની અંગ રક્ષકની પલટનમાં એક ઘણો ખૂબસુરત અને શૂરવીર જમાદાર છે, તે ઘડીઆળની સાંકળીએ ઘડીઆળને બદલે બંદૂકની ગોળી ગજવામાં રાખેછે. રાજાને તે જાતે જોવાનું મન થયું. એવામાં એક દહાડો તે મળ્યો ત્યારે આ પ્રમાણે રાજાએ કહ્યું—“જમાદાર મેં સાંભળ્યું છે કે તમે શૂરવીર છો ને કસરીઆ પણ હજોજ, કેમકે તમારા પગારમાંથી ઘડીઆળ લાવવાને પૈસા બચાવ્યા છે.” સિપાઇએ કહ્યું મહારાજા, હું શૂરો છું તેથી હું ખુશી છું, પણ મારી ઘડીઆળ કંઈ કામની નથી. રાજાએ સોનાનું હીરા જડીત ઘડીઆળ ગજવામાંથી કાઢીને કહ્યું મારા ઘડીઆળમાં પાંચ વાગ્યા છે, જુવોની તમારામાં કેટલા વાગ્યા છે? જમાદારે ખુજતે હાથે ગજવામાંથી ગોળી કાઢીને કહ્યું—મારા ઘડીઆળમાં તો પાંચ કે છ કાંઈ જણાતા નથી, પણ આપની નોકરીમાં માંડે જે રીતે મિત થશે તે માત્ર જ જણાવે છે. વાર ત્યારે મારી નોકરી કરતાં બાર કલાકમાં કયે કલાકે મરી જશે તે જાણવાને માંડે ઘડીઆળ હું તમને આપુંછું. એમ કહી પોતાનું સોનાનું હીરાજડીત ઘડીઆળ તે પોતાને બક્ષીસ આપ્યું.

૩૩. ભલી પુકિત.

ઈંગ્લાંડમાં કોઈ વટેમાર્ગુ વરસાદથી બીભયલો અને

ટાઢથી ડુંકવાયલો એક ગામડાને ઉતારે આઓ, ત્યાં એ-
ટલા બધા લોક હતા કે તેને તાપવાનું મળી શક્યું નહિ.
ઉતારાના ધણીને ખાલાવાને કહ્યું કે કાલુ માછલી લઈ
જઈ મારા ઘોડાને ખવડાવો. ઉતારાવાળાએ કહ્યું તમારા
ઘોડાને ! તમારો ઘોડો માછલી કદી ખાયજ નહિ. મુસા-
ફરે કહ્યું હું તમને કહું તે કરો. આપો હુકમ કર્યો તે સાં-
ભળીને બધા માણસો તરત ઘોડો કાણુ માછલી ખાયછે
કે નહિ તે ન્નેવા ડહેલામાં ગયા. આમ કરવાથી તે પ્રવાસી
આપ્યા ઓરડામાં એકલો રહ્યો, એટલે ચૂલા પાસે બેસી
ધણી સુખદાયક રીતે તાપી શક્યો. ઉતારાવાળાએ પાછા
આવી કહ્યું મેં સોગત ખાઈને કહ્યું હતું કે ઘોડા કાલુ
માંછલી ન ખાય. મુસાફરે કહ્યું ફીકર નહિ. તેને ટેબલ
ઉપર મૂકે, તાપી રહીને હું ખાઈ જઈશ.

૩૪. લોભની શિક્ષા.

ત્રણ માણસ ન્નેડે મુસાફરી કરતા હતા તેવામાં ના-
ણાની મોટી કોથળી જડી તેમાંથી તેમણે સરખે ભાગે
વહેંચવાનો કરાવ કર્યો. ધન મળ્યાથી ધણા હરખાયા.
આગળ ચાલતાં થાકી ગયા તેવારે તેમાંના એકે કહ્યું
આપણે ખાવું ન્નેઈએ. તેપરથી બીજને પાસેના ગામમાં
સુખડી લેવા ગયો. થોડીક સુખડી જડી એટલે તેમાં ઝેર
ભળી પેલા બે સાથીને મારી નાખી બધો માલ પોતે
લેવાનો વિચાર કર્યો. તેના બે સાથી વગડામાં ઝાડ તળે
બેઠા હતા તેમણે મનસુખો કર્યો કે તે ખાવાનું લાવે એ-
ટલે મારી નાખી આપણે બે વહેંચી લઈશું. બ્યારે પેલો
ખાવાનું લઈ આઓ કે તેમણે તેને મારી નાખી ઝેરવાળી
સુખડી ખાધી. થોડીવારમાં ઝેરની અસર લાગી તેથી
બંને મરી ગયા. એ રીતે એકેને જડેલા પૈસા કામ લાગ્યા

નહિ. તે રસ્તે કોઈ બીજી વટમાળ જતો હતો તેને જડ્યા તે લઈ ચાલતો થયો.

૩૫. દેવ અને ગાડીવાન.

એક દિવસે કોઈ ગામડીઆ કાદવવાળે રસ્તે ગાડું હાંકતો હતો. ગાડીનાં પૈડાં કાદવમાં એટલાં દટાયાં કે બળદ એવી શક્યા નહિ. ગાડીવાને પૈડાં કાઢવાનો કંઈ પ્રયત્ન ન કરતાં પ્રાર્થના કરી દેવને મદદે બોલાવ્યા. દેવે આવી કહ્યું ખમી દેઈ પૈડાંને ધકેલ ને બળદને હાંક; જોએ જાતે મહેનત કરેછે તેમનેજ હું સહાય કરું છું. ગાડીવાને તે પ્રમાણે કર્યું એટલે પૈડાં કાદવમાંથી નીકળ્યાં ને તેની અડચણ દૂર થઈ. આપણે પ્રાર્થના કરીએ અને મહેનત ન કરીએ તો આપણી પ્રાર્થના ફળવાની આશા રાખીએ તે ફોકટ છે.

૩૬. સારી શીખામણ.

એક મોટી વિદ્યાલયનો કોઈ જુવાન વિદ્યાર્થી તેના ગુરૂનેડે ગામ બહાર ફરતો હતો. એ પ્રોફેસર તેના હાથ નીચે બણનારાખર માયાળુ હોવાથી વિદ્યાર્થીનો મિત્ર કહેવાતો. તેઓ ચાલતા હતા એટલામાં તેમણે જૂના જોડાની જોડ પડેલી દીડી. પાસેના ખેતરમાં કોઈ ગરીબ માણસ કામ કરતો હતો તેના હથે એમ તેમણે ધાર્યું. મનર દિવસનું કામ પૂરું કરી રહેવા આવ્યો હતો. વિદ્યાર્થીએ ગુરૂની સામું જોઈને કહ્યું, આપણે આ માણસની મશ્કરીને માટે એના જોડા સંતાડીને પાસેની ઝાડીમાં સંતાઈને જોઈએ કે જોડા ન દેખી એ શું કરેછે. ગુરૂએ કહ્યું મારા જુવાન મિત્ર, આપણે ગરીબની મશ્કરી કરી રાજી થવું ન જોઈએ. તમે પૈસાદાર છો તેથી બીજી રીતે એ ગરીબની મશ્કરી કરી વધારે ખુશી થઈ શકશો.

એના બંને જોડામાં એક એક રૂપિયા મૂકી આપણું સંતાઈને જોઈએ કે રૂપિયા દેખી તે શું કરેછે. વિદ્યાર્થીએ એમ ક્યું અને તે બંને જણ ગ્રાડી પાછળ સંતાઈ ગયા. પેલો ગરીબ માણસ કામ પૂરું કરીને જોડા અને અંગરખું મૂક્યાં હતાં ત્યાં આવ્યો. અંગરખું પહેરીને જોડામાં પગ ધાલવા જાયછે એટલે કંઈ કંઈ લાગવાથી કાઢીને જોયું તો રૂપિયા દીઠો. આથી તેનો ચહેરો વિશ્મિત થયો. શિફો વારે વારે ફરવીને જોયાં કરે. આસપાસ સર્વ બાજુએ જોયું પણ કોઈ માણસ દીઠું નહિ, તારે રૂપિયા ગળવામાં મૂક્યો. બીજો જોડો પહેરવા જાયછે કે તેમાં પણ રૂપિયા દીઠો એટલે વધારે આશ્ચર્ય પામ્યો. તેનું મન ભરાઈ આવ્યું. ઘુંટણીએ ખેસી આકાશ બણી જોઈ તે બોલ્યો હે પ્રભુ ! કોઈ ઉદાર, પણ મારા જણવામાં નહિ એવા સજ્જનની દયાથી મારી માંદી ખાયડી ને ભૂખે મરતાં છોકરાં આથી બચશે. હું તારો પાડ માનું છું. તે વિદ્યાર્થીના મનપર એથી બહી અસર થઈ; તેની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. ગુરૂએ કહ્યું તમે જે મશ્કરી કરવાના હતા તે કરતાં આમાં ગમત વધારે પડી કે નહિ ? જીવાને જવાબ આપ્યો, તમે મને જે બોધ આપ્યો તે હું કદી ભૂલીશ નહિ. “લેવા કરતાં આપવામાં વધારે સુખ છે,” એ વચન સત્ય છે એ હું આજ સમજ્યો.

૩૭. હાથીનું વેર.

પારિસની જનવર શાળામાં જે કોઈ જોવા આવે તેને ત્યાંનો પહેરેગીર વિનંતિ કરતો કે હાથીને કોઈ આવાનું આપશો નહિ. આથી હાથણી ઘણી ગુસ્સે યતી અને ક્રોધાયમાન આંખથી તે પહેરેગીરપર જોતી તથા કોઈ કોઈ વાર પાણી છાંટી તેને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરતી. એક

દિવસે આ પ્રાણીઓને લેવા ઘણાં માણસો મળ્યાં હતાં. તેમાંના એકે હાથણીને રોટલાનો કકડો આપવા માંડ્યો. પહેરેગીરે આ લેઈ ના કહેવાને માં ઉઘાડેછે એટલે હાથણીએ પાણી છાંટ્યું. આથી સઉને હસવું આણ્યું, પણ પહેરેગીરે પોતાનો ચહેરો શાંતિથી સાફ કરી પહેલાંની માફક સંભાળવાને ખીજી બાજુએ જઈ ઉભા. વળી થોડી વાર પછી પહેરેગીરેને લોકને અરજ કરવી પડી કે હાથીને કોઈ આવવાનું આપણે નહિ. એવું કહેતાંજ હાથણીએ તેની બંદૂક પોતાની સુંઘતી ઉપાડી, આસપાસ ફેરવી અને પગતળે દાખી એટલા આમળા દીધા કે પેચ કે મુજુ જેવી ચઈ રહી.

૩૮. વરુઓનું વેર.

ઉત્તર અમેરિકાના મેન પ્રાંતમાં પ્રથમ વસનારા માણસમાંનો એક માણસ પોતાના ઘરથી થોડે છેટે ઝાડ કાપતો હતો. એનો છોકરો આશરે આઠ વરસનો હતો તેને એવી ટેવ પડી હતી કે બ્યારે એની મા ઘરનું કામ કરતી તે વખતે પાસેના એતરમાં અને જંગલમાં બંધાં એનો બાપ કામ કરતો ત્યાં દોડી જતો. એક દિવસે એકુત કામ પૂરું કરી હમથ કરતાં વહેલો ઘેર જવા નીકળ્યો. જંગલની કોરની પાસે તેણે નવાઈ જેવો પાંદડાંનો ઢગલો દીઠો. એ ઢગલા તળે શું હશે તે જાણવાની ઈચ્છા થયાથી તેણે ધીમે રહીને પાંદડાં ખસેડ્યાં એટલે પોતાનો પ્યારો દીકરો ઊંઘતો લેઈ આશ્ચર્ય પામ્યો. તુરત તેણે નાના ઊંઘતા છોકરાને લઈ તેની જગાએ લાકડાની ગાંઠ મૂકી ઉપર પાછો પાંદડાંનો ઢગલો કર્યો અને પાસેની ઝાડીમાં છેવટે એનું શું થાયછે તે જોતો બેઠો. થોડીવાર ચઈ એટલે તેણે વરુની ખૂમ આધેથી સાંભળી. તેઓ એક પછી એક બંધ-

કર અવાજ કરતાં આવતાં ગયાં. અવાજ પાસે આવતો ગયો ને થોડી ક્ષણમાં એક મોટું વિકાળ વરૂ તેના ટોળાને લઈ આવ્યું. ટોળાનું મુખીપણું કરનાર તે વરૂ હગલાપર કૂદ્યું અને પાંદડાં વીંચિરી નાખી લાકડાનો કડકો જોતાંજ વિકાળપણું અને હિંમત તણ બીકણ બની પાછું અશી જમીન બણી જોઈ પ્રારબ્ધને આધીન થયું; કેમકે એણે અમારી મસ્કરી કરી એમ ધારી વરૂનું ટોળું ખીજવાઈ ગયું ને સર્વે મળી તેને ફાડી આપું. પછી તેઓ જંગલમાં નાશી ગયાં. બાપે હોકરાને છાતીએ ચાંપીને કૃપાળુ ધંધરે તેનો જીવ બચાવવા મોકલ્યો માટે તેનો ઉપકાર માન્યો. જંગલમાં રમતાં હોકરો થાકી જવાથી ઊંઘી ગયો હજી. એજ સ્થિતિમાં વરૂએ તેને જોયેલો ને તેના ઉપર પાંદડાં ઢાંકીને પોતાના ભૂખ્યા સાથીને ઉજાણી કરવા માટે બોલાવી લાવેલું પણ આપણે ઉપર જોયું તે પ્રમાણે તે તેના ભૂખ્યા સાથીનો ભક્ષ થઈ પડ્યું.

૩૯. ધૂમાડાએ ઉગાર્યો.

પાટાગોનિયાના કીનારાની પાસે ખડકમાં એક વહાણ જખરા તોફાનને લીધે બાંગી ગયું અને મોજાંના અપાટાથી કડકે કડકા થઈ ગયું. પહેલાં ધારવામાં હતું કે તેમાંના બધા ખારવા મરી ગયા, પણ તેમાંના એકની તરફથી કાગળ મળ્યો કે હું એકલોજ બચ્યો છું. વસ્તી વિનાના ટાપુમાં તે તરીને ગયો; ને ત્યાં બાંગેલા વહાણમાંથી કાઠે તણાઈ આવેલાં બીસકીટ, અને ટાપુમાં જંગલી લીંબોતરો જીગી હતી તે, અને કેટલાંક દરી-આઈ પક્ષીને ખાઈને રહેતો. પક્ષીઓને તે લાકડી વતી મારીને ખાતો. તેની પાસે કેટલીક દીવાસળી હતી, તેથી રાડાં સળગાવી દેવતા કર્યો. દેવતા સારો સળગે માટે

અડકમાંથી કેટલાંક પાટીઆં શોધી કાઢ્યાં હતાં તે તેની આસપાસ મૂક્યાં. એક રાત્રે તાપણી સળગાવી ઊઘી ગયો, તેવામાં પચતનો સપાટો આવવાથી પાટીઆં સળગી બળી ગયાં. તેણે એને મોટી આફત ગણી. પણ એથી તે ઊઘ્યો. ત્યાંથી દશ માઇલને છેટે એક અમેરિકન વહાણ જતું હતું, તેના કપતાને વસ્તી વગરના બેટમાં ધૂમાડાના ગોટા નીકળતા જોઈ પોતાના માણસોને તે જોવા મોકલ્યા. અડધા હોલવાઈ ગયેલા દેવતા પાસે એ બિચારાને તેમણે દબાઈને બેઠો દીડો. તેની વાત સાંભળીને તેને પોતાના વહાણપર લેઈ ગયા. ત્યાંથી જતાં જ પહેલું બંદર કંઈ ત્યાંથી તેણે પોતાના મિત્રને બચ્ચાની અપ્પર મોકલી. એની જમણે આશા મૂકી હતી તેમને એ ઘોડે મહીને જઈ મળ્યો ને તેથી તેઓ ઘણા ખુશ થયા.

૪૦. માછલી પકડનાર વાંદરાં.

કેટલાંક વરસ અગાઉ કેટલાક લશ્કરી અમલદારોની ટોળી જીબ્રાલ્ટરના અડક ઉપરથી બેસીને માછલી પકડતી હતી. એ રીતે તેઓ માછલાં પકડતાં હતા તેવામાં ઉપરથી તેમના ઉપર કાંકરા પડ્યાથી એ જગા બદલવાની તેમને જરૂર પડી. એ કાંકરા કોણ ફેંકતું હતું તેની અપ્પર ન પડી. આપ્પરે ત્યાંથી ઊઠી હરકત ન થાય તેવી જગાએ જઈ મસ માછલાં પકડ્યાં. થોડીવાર કેડે હથીયાર સજવાની પડઘમ વાગી એટલે પોતાની હોડી કાઢે હંકારીને કાંઠા ઉપર ચડાવી મૂકી ગયા. પાછા આપ્પા તારે જ જગાએ હોડી મૂકેલી હતી ત્યાંથી થોડકે છેટે પડેલી જોઈ અચંપા પામ્યા. દોરડાં તપાસવાથી જ આંકડા ખુલાસા પામ્યા હતા તેપર ગલ મૂકેલો અને હજોસાંને પણ જુદી રીતે મૂકેલાં માલૂમ પડવાથી ઘણું આશ્ચર્ય

પામ્યા. આનું કારણ પાછળથી સમજાયું. એક અધિ-
કારીએ નાનાં વાંદરાંને ખડકની પાછળથી માછલાં પક-
ડનાર ટોળી ઉપર કાંકરા ફેંકતાં જોયાં હતાં. ત્યાર કેડે
જે ત્રણ મોટાં વાંદરાંએ આવીને નાનાંને કાઢી મૂક્યાં; અને
પેલા અમલદારો માછલી કેમ પકડેછે તે જોવા બેઠાં.
અમલદારો હોડી મૂકીને ગયા એટલે પેલાં વાંદરાંએ આ-
વી હોડીને પાણીમાં ધકેલી આંકડા ઉપર ગલ ચઢાવ્યો
અને માછલા પકડવા મેડ્યાં. તેઓ અધીરાં હોવાને લીધે
તેમનાથી ઘણાં માછલાં પકડાયાં નહિ; પણ જ્યારે માછલાં
પકડાતાં ત્યારે તેઓ અતિશય ખુશીથી ખેંચી લેતાં. યાકી
ગયાં ત્યારે તેઓ કાંઠે આબ્યાં, અસલ જગાની જેમ બ-
ને તેમ પાસે હોડીને લાવી મૂકીને માછલાં પકડ્યાં હતાં
તે લેઈ તેમના રહેઠાણમાં ચાલતાં થયાં.

૪૧. આયર્લેન્ડના એ એકુત વચ્ચે દંટો.

સોએક વરસપર આયર્લેન્ડના પશ્ચિમ કીનારાપર આ-
વેલા એક નાના ટાપુમાં એ એકુત રહેતા હતા. તેઓ
સારી અવસ્થામાં હોવાથી તેમના ગરીબ પાડોશીઓ આ-
શ્ચર્ય પામી તેમની અંદખાઈ કરતા. ઘેટાનું એક ટોળું એ
તેમની દોલત હતી, અને તે તે જ વચ્ચે સહીયાઈ હતું.
ફર્માગ્યે નજીવી બાબતને માટે તકરાર થવાથી તેઓ
જૂદા પડી ગયા. તેઓની પાસે એકસોને એક ઘેટાં હતાં.
એક એક જણને પચાસ પચાસ આબ્યાં. હવે એક ર-
હ્યું તેનું કેમ કરવું ? બંને તે ઉપર દાવો કરવા લાગ્યા.
બારે બાંજઘડ થયા પછી બીચારા ઘેટાને સહીયાઈ રાખ-
વું ઈચ્છ્યું, બીજો રસ્તો નહોતો. થોડા વખત પછી તેમાંના
એકને મોજને વાસ્તે બીન જોઈતું હતું તેથી તેણે તેનું
બીન કાતરવાને ઇચ્છ્યું, બીજાએ ના કહી ત્યારે ઘેટાની

એક બાળુનું ઊન ઉતારવાનું કરાવ્યું. આ પછી થોડેક દહાડે તે ઘેરું કોઈ ખાઈમાં પડી જવાથી મરી ગયું. એકે કહ્યું એની એક બાળુએથી ઊન કાઢ્યું તેથી શરદી લાગીને મરી ગયું. બીજાએ કહ્યું કે બીજી બાળુએ ઊન રહેવા દીધું તેથી સમતોલપણું જવાથી તે ખાડીમાં પડ્યું ને મરી ગયું. એ તકરારનો ફેસલો કરાવવાને તેઓ કોરટે સઢ્યા, તેથી ખરચ એટલો થયો કે બધાં ઘેરાં વેચવાં પડ્યાં, અને બન્ને બીજારી થઈ ગયા. આજે પણ તેમના વંશજ બધાથી નિર્ધન છે, અને દોરટમાં ફરીયાદી કરવા જવાની મરજી કરનારાને એ બેનું દૃષ્ટાંત આપી લોક વારેછે.

૪૨. મુએલું માણસ જન્મેછે.

વિલાયતમાં ગાંડાં માણસને રાખવાની એક ઈસ્પીતા-લમાં એક જાણને નવાઈની ગાંડાઈ હતી. તે એમ માનતો કે હું મરી ગયેલો છું, ને મરી ગયલા માણસ જન્મે નહિ એમ કહી તે જન્મવાની ના કહેતો. એથી તેનો પ્રાણ બચાવવાનું કામ કકણ થઈ પડ્યું. તે જીવતો છે એ વાત તે કદી માને નહિ ને ખાય પણ નહિ. તેથી મુએલા આદમી જન્મેછે એવું તેના મગજમાં ઊતરે તો તે જન્મે ને જીવે બીજી ઉપાય નહતો. તે ઈસ્પીતાના દયાળુ દાકતરે તે બીચારાનો જીવ ઉગારવાને એક યુક્તિ કરી. તે દેશમાં મુડાંને જ્યાં લૂગડાં પહેરાવેછે તેવાં છ આદમીને પહેરાવી તેમને પેલા ઘેલાની ઓરડીને સામે તેનાથી દેખાય એમ બેસાડ્યા. મુએલા માણસની પેઠે તેઓ સ્થિર અને ચૂપા ચૂપ બેઠા પછી તેમને માટે બાણાં આપ્યાં તેમાંથી તેઓ જન્મવા લાગ્યા. એ જોઈ તે ગાંડાએ તેની પાસે રહેલા આકરને પૂછ્યું કે આ કોણ છે?

ચાકર કહે એ મરી ગયલા માણસ છે. ગાંડો કહે તો શું મુએલાં માણસ જન્મે છે ? ચાકરે જવાબ દીધો કે અલ-ખત જન્મે છે. ઘેલો માણસ કહે “ એમ છે તો હું પણ જમીશ, મને ભૂખ લાગી છે.” આ જુકિતથી તે તારથી જમવા લાગ્યો ને ભૂખ મરતો બચ્યો.

૪૩. માછલીએ ઉઘાડ્યો.

પશ્ચિમ ઈન્દીસથી (પેસ્તઈન્દીસથી) એક તવંગર વેપારી પોતાની બધી દોલત વહાણમાં ભરી પોતાને ઘેર આવતો હતો. જમીનથી આવે ગયા કે વહાણને ગાળડું પડ્યું. વહાણમાંથી પાણી કાઢવાનો પ્રયત્ન ખારવા લોકે ઘણા વખત સૂધી કર્યો. દહાડો અને રાત તેઓ કાઢી નાખતા હતા તોપણ તેઓ કાઢી શકતા તેથી વધારે પાણી આવતું માટે વહાણ તળીએ ખેસશે એવું સઉને લાગ્યું. એટલામાં એકાએક પાણી આવવું બંધ પડ્યું અને વહાણ સકાઈ ગયું તેથી બધાને આશ્ચર્ય લાગ્યું. વહાણનું તળીયું જોયું તો બાકામાં ડોહ્કીન જાતની માછલી ભરાયલી હતી તેથી તેઓ આ પ્રમાણે બચ્યા. આ ઉપકારને માટે તે વેપારીએ ખ્રિસ્તોલ નગરમાં એક ધર્મદા નિશાળ સ્થાપી અને ત્યાંના બધા નિશાળીઆ માછલીનું ચિત્ર પીતળનાં પત્રમાં કોતરાવી છાતીએ ડગલાપર આ છૂટકારાની યાદગારી વાસ્તે ખોસી રાખે એવો નિયમ ઠરાવ્યો.

૪૪. ૧૪ મો લુઈ અને તેનો સ્વાર.

ક્રાંસનો ૧૪ મો લુઈ રાજ એક વેળા પુરું ચલ્યો હતો તેવારે તેની ફ્રાન્સના એક સ્વારનો ઘોડો ભડક્યો. લગામ ખેંચીને તથા યાખડીને તેને અટકાવવાની કોશીશ સ્વારે કરી પણ તે બધી બર્થ ગઈ. દોડતો દોડતો રાજની થ-

ડમાં આવી તેને અથડાવો. રાજા ગુસ્સે થઈ સ્વારને ગાળો બાંડવા અને લાકડીથી મારવા લાગ્યો. સ્વારને માફ નાગવાથી તેણે પોતાની પીસ્તોલ ધરી રાજાને કહ્યું આપ મારી ઈન્જન લીધી તો આ વડે મારો પ્રાણ પણ લો. આ બોલથી રાજાને બાન આવ્યાથી તે બાલ્યો 'સિપાઈ બહાદૂર, આ વાત તું બૂલી જા. આ નુકસાનનો બદલો હું તને આપીશ'. રાજાએ પોતાનું વચન પાળી તેને ઊંચી પદવીએ ચડાવ્યો.

૪૫. કડકણા કૂતરાને હળાવવો.

એક ગૃહસ્થે મિત્ર મંડળીમાં એક વેળા કહ્યું કે હું ઘણાજ હારન પ્રાણીને તેના સામું એકી નજરે જોઈ હળાવી શકું. તેવારે એક સપ્તે કહ્યું ઠીક અહિંયાં વડામાં માસ્ટીફ જાતનો કૂતરો છે તેનાથી પાડોશીઓ બહુ ડરે છે. તમારી શક્તિ એના પર અજમાવશો ? પેલાએ હા કહી, અને મંડળી ઊડી વાડામાં ગઈ. ચાકરે કૂતરાને સાંકળ વતી પકડ્યો. ગૃહસ્થે બીઆમણા કૂતરાની સામું થોડેક છેટે ઘુટણીએ ખસી વિકાળ ચહેરે એકી નજરે જોયું. જોનારા તેનું આવી બન્યું જોઈને કાંપવા લાગ્યા. ઇશ્વાર ત કરી એટલે કૂતરાને છોડી મૂક્યો. તે જીસાબંધ પેલા માણસની સામું ધસ્યો, પણ એકદમ અટકી ગયો. આ માણસ તેની સામું તાકીને જોતો હતો તેથી ગભરાઈ ગયો, અને તેના માથા ઉપરથી કૂદીને નાશી ગયો, ત્યાર પછી ઘણા કલાક સૂધી પાછો આવ્યોજ નહિ.

૪૬. ચોર પકડનાર કૂતરો.

પારિસમાં એક અંગ્રેજ ગૃહસ્થ મોટા માસ્ટીફ કૂતરાને લઈ સાર્વજનિક બાગમાં ફરવા ગયો. દરવાને કૂતરાને જોડે અંદર લઈ જવા દીધો નહિ તેથી તેનો ધણી પાછો

આવ્યો ત્યાં જગી તે દરવાનની પાસે રહ્યો. તે ગૃહસ્થે થોડી વારે અંદરથી પાછા આવી દરવાનને કહ્યું કે મારું ઘડીઆળ ખોવાયું છે, માટે મારા કૂતરાને લાવવા દો તો એ ચોરને પકડશે. દરવાને કૂતરાને બાગમાં તેના ધણીની સાથે જવા દીધો. ધણીએ પોતાનું જે ખોવાયું હતું તે ઇશારતથી કૂતરાને જણાવ્યું. કૂતરો તરત તે સમજી ગયો. કેટલીકવાર સૂધી બાગમાં આવેલા લોકમાં ફરીતે એક આદમીનો પહો પકડ્યો. એ જોઈ તે કૂતરાના ધણીએ ત્યાં આવી કહ્યું કે એ માણસ પાસે મારું ઘડીઆળ છે. તે પરથી તેનો ઝાડો લેતાં, એ ગૃહસ્થનું ઘડીઆળ તેની કનેથી જડ્યું એટલું જ નહિ પણ છ ચોરેલાં ઘડીઆળ તેની પાસેથી પકડાયાં. એથીએ વધારે આશ્ચર્યકારક અતુરાઈ તે કૂતરાએ દેખાડી. ચોરના ગળવામાંથી જટલાં ઘડીઆળ નીકળ્યાં તે બધાને ભાંચે મૂક્યાં તેમાંથી તેણે પોતાના ધણીનું ઓળખ્યો કાઢી ઉપાડી લઈ તેને આપ્યું.

૪૭. ડેન્ડી અને પૈસો.

એડિન્બરોના એક ગૃહસ્થ પાસે ન્યુક્લિન્ડલાન્ડ નામે જાતનો કૂતરો હતો તેને જે શબ્દ કહેતા તે સમજતો હતો. તેના ધણીના કોઈ કોઈ મિત્રો તેને મળતા ત્યારે પૈસો આપતા તે લઈ ભઠ્ઠીઆરાની દુકાને જઈ રોટલી વેચાતી લાવીને તે ખાતો. એમાંના એકને એક વેળા તે માર્ગમાં મળ્યો ત્યારે હમેશની માફક બક્ષીસ લેવાને ધણી આતુરતાથી જીંચું જોતો તેની આસપાસ દોડવા લાગ્યો. તે ગૃહસ્થે કૂતરાને કહ્યું હાલ મારી કને પૈસો નથી, ઘેર આવજો. ઘેર ગયા પછી થોડીક વારે તેણે બારણા બહાર કૂતરાનો સાદ સાંભળ્યો. ચાકરે બારણું ઉઘાડ્યું એટલે ડેન્ડી કૂદીને પૈસો લેવા અંદર આવ્યો. તે ગૃહસ્થે

મસ્કરીમાં ખોટો પૈસો આપ્યો તે લઈ હમેશની પેટે ભ-
ડીઆરાની ટુકાને ઉન્ડી ગયો, પણ પૈસો ખોટો હતો તેથી
રોટલો મળ્યો નહિ. ઉન્ડી પૈસો પાછો લઈ પેલા ગૃહસ્થને
ઘેર આવી દરવાજા ખોતરવા લાગ્યો. ચાકરે બારણું
ઉઘાડ્યું કે તેના પગ આગળ તે પૈસો મૂકી, આવી
મસ્કરીથી માડું લાગ્યું હાય તેવું માં કરી ચાલતો થયા.

૪૮. ઉન્ડી અને ખુટ નેક.

એક દિવસ ઉન્ડીનો ધણી મોડી રાત્રે ઘેર આવ્યો તે વખતે
અધું કુટુંબ ઊંઘતું હતું. તેને ખુટ કહાડવાં હતાં પણ
હમેશને ટુકાણેથી ખુટ નેક જડ્યું નહિ. ઓરડામાં થોડી
વાર શોધ્યું પણ જડ્યું નહિ, ત્યારે તેણે કૂતરાને કહ્યું કે
ઉન્ડી, મારો ખુટ જાક જડતો નથી, તું શાધી લાવની. નિ-
મકહલાલ કૂતરો, તેના ધણીએ જે કહ્યું તે બરાબર
સમજી બારણા ભણી જઈ તે ખોતરવા લાગ્યો એટલે
થોડે બારણું ઉઘાડ્યું. ઉન્ડી ઘરના દૂરના ભાગમાં દોડ્યો
અને ઝટ માંમાં ખુટ જાક લઈ પાછો આવ્યો. બીજા
ઓરડામાં કોચ નીચેથી તેને તે જડ્યો. ત્યાં સવારે
તેના ધણીએ મૂક્યો હતો તેના તેને સરત નહોતી, પણ
કૂતરાને તે યાદ હતું.

૪૯. ઉન્ડી અને પૈસો.

એક સાંજરે ઉન્ડીના ધણીને મળવાને કેટલાક મિત્ર
આવ્યા. તેમાંના એકનો અર્ધો રૂપિયો ગજવામાંથી નીકળી
પડ્યો ને લોપ થઈ ગયો. બહુએ શોધ્યો પણ કેમ
કર્યો જડ્યો નહિ. કૂતરો ઓરડાના એક ખૂણામાં, એ-
માંનું કાંઈ જાણતો નહોતો એમ, બેઠો હતો. તેના ધણીએ
તેના ભણી બોલેને કહ્યું ઉન્ડી, અર્ધો રૂપિયો શાધી આપ,

*ખુટ ઉતારવાનું ઓળખ.

તને બીસકીટ આપીશ. એમ કહ્યું એટલે કૂતરાએ મજા ઉપર ધૂદી જઈ તે પર અર્ધો નાખ્યો. ગજવામાંથી પડ્યો તેવારે ડુંડીએ તે માંડામાં લીધો, પણ તે કોઈના નોવામાં આવ્યું નહતું; ને સર્વે તેને ખોળતા તે વારે તેણે માંમાં રાખ્યો હતો.

૫૭. હૂકમ તોડ્યો.

એક વેળા પ્રથિયાના મહાન ફ્રેડરિક રાજાએ હૂકમ કર્યો હતો કે અમુક કલાક પછી કોઈએ છાવણીમાં દીવા રાખ્યો નહિ. તેને એવી બીક હતી કે દીવાથી તેની છાવણીનું ઠેકાણું શત્રુના જાણવામાં આવશે, માટે તેણે સર્વેને સૂચના કરી હતી કે તે હૂકમ તોડશે તો તેને મોતની શિક્ષા થશે. એ આજ્ઞા સઘળા માને છે કે નહિ તે જોવાને રાજા એક રાત્રે ગૂપ્તરૂપે છાવણીમાં ફરવા નીકળ્યો. ફરતાં ફરતાં એક તંબુમાં દીવા બળતો જોઈને અંદર ગયો તો એક અમલદારને ટેબલે બેસી કાગળ બીડતો તેણે દીઠો. રાજાએ ડોળા કાઢીને પૂછ્યું કે તે હૂકમ તોડવાની કેમ હિમ્મત ધરી? અમલદારે કહ્યું કે હું મારી વહુને પત્ર લખું છું. રાજાએ કહ્યું રહેા, કાગળ બોડ્યા પહેલાં તમારી કલમ લઈ એમાં આ શબ્દો ઉઘરો. “આ કાગળ તમને પહોંચશે તે વખતે મને રાજાનો હૂકમ તોડવા માટે ગોળીથી મારશે.” રાજાનું આ કામ ઘાતકી દેખાય છે, તોપણ અમલદારે હૂકમ તોડ્યો એ મોટો ગુન્હો હતો; તેના તંબુમાં દીવા હતો તેણે કરીને દુશ્મનને છાવણીમાં આવવાનું બની શકે અને તેથી ઘણા માણસોનો જીવ જાત. આવી કઠણ સજાની અસર આપ્યા લશ્કરમાં એવી યાવ છે કે બીજી કોઈ સેનાપતિની આજ્ઞા ભંગ કરે નહિ.

૫૧. માછી અને નાની માછલી.

એક માછીએ બહુ નાની માછલી પકડી. બીચારી માછલીએ અરજ કરી કે મને પાછી પાણીમાં નાંખ; મને પકડવામાં શા માલ છે? હજી હું નિઃશ્ચયે એટલી મોટી નથી. મને મોટી થવા દે. મને પાછી નદીમાં મૂકદિ અને ન્યારે મોટી થાઉં ત્યારે પકડજે. મોટી થઇશ ત્યારે મને આધારીતાઈ પેટ ભરાશે; હમણાં તો તારા એક કોળીઆ નેટલીએ નથી. માછીએ જવાબ દીધો કે બોલવામાં કાંઈ કાયદો નથી, હવણાતો તું મારા કબજામાં છેજ, પણ તને હું પાછી પાણીમાં મૂકી દઉં તો ફરીથી મારે હાથ તું આવે કે નાએ આવે. હું મારી ટોપલીમાં તને રાખીશ અને સાંજરે કડાઇમાં તળીશ. ‘હાથમાં ઝાલેલું એક પક્ષી ઝાડપર બેઠાં બે પક્ષીની બરોબર છે’ એવી ઇંગ્લેન્ડમાં કહેવત છે તે આ ઉદાહરણથી સમજાય છે.

૫૨. આગેવાન કરે તેમ કરવું.

કોઈ ભરવાડ ઘેટાંના ટોળાને લોકની બીડવાળા રસ્તામાં થઈ હાંકી જતો હતો ત્યાં તેઓને હાથમાં રાખવાં કઠણ પડ્યાં. જોણી મેર જવું હતું તેણીમેર ન જતાં તેઓ બીજા માર્ગે જવા લાગ્યાં. ત્યાં ધરડો ભંગીઓ ઝાડુ વાળતો હતો તેને તેણે કહ્યું કે ઘેટાંને અટકાવો. ભંગીઓએ તેમ કરવા માંડ્યું. એક હડીલું ઘેટું માને નહિ. તેની સામા નિતાં એમ લાગ્યું કે હમણાં તેના માથાપરથી કૂદી જશે. તેને કૂદતું અટકાવવાને તેણે સાવરણી હાથમાં લઈ પોતાના માથા ઉપર ઉભી ધરી. ઘેટું આ નિષ્ઠને મમતે ચડી તરત સાવરણી ઉપરથી કૂદી ગયું. બધું ટોળું એક પછી એક તેજ પ્રમાણે તેનું દેખાદેખી કૂદી ગયું. ભંગીયો આપણે આશ્ચર્ય પામી સ્તબ્ધ થઈ ગયો. બધાં ઘેટાં કૂદી

રથાં તે વારે તેનું રૂપ નવાઈ જ્યું બની રહ્યું; પગથી માથામૂઘી બધું અંગ કાદવે છંટાઈ ગયું. આગેવાન કરે તેમ કરવાને ઘેરાનો સ્વભાવ છે તેનું આ દટાંત છે.

૫૩. બદલો વાળવો.

એક તરશી મધમાખી વહેણામાં પાણી પીવા ગઈ અને પાણીમાં તણાઈ એટલે લગી કે લગભગ ડૂબી ગઈ હતી. એક અખૂતરે તેને તરફડીયાં મારતાં જોઈને આડનું પાંદડું તોડી પાણીમાં તેની પાસે નાખ્યું. માખી તે ઉપર ચડી બેઠી અને જ્યારે તેની પાંખ સુકાઈ ત્યારે ઉડી ગઈ. પાણીમાં ડૂબકાં આધારથી તેને થોડીજ હાની થઈ. થોડા વખત પછી અખૂતર એક આડપર બેસું હતું, એવામાં પારધોએ તેને મારવાને બેંદૂક તાકી તે તેના જાણવામાં ન આવ્યું. એાસીંગણ મધમાખે પોતાનો પ્રાણ અચાવનારનું આ ભવ જોઈ પારધોને હાથે ચટકો ભર્યો. ચટકાની વેદનાએ કરીને પારધો નિશાન ચૂક્યો ને બડાકો સાંભળી અખૂતર સહીસલામત ઉડી ગયું એમ અખૂતરે મધમાખીને ઉગારી તેનો બદલો મધમાખીએ વાળ્યો.

૫૪. બળીમરતો બચ્યો.

કોઈ તરણુ માણસ ત્રીજે માળે ઊઘતો હતો તેવામાં તે ઘરમાં નીચે આગ લાગી. તે આદમીની પાસે તેનો કૂતરો મૂતો હતો તેને આગની ગંધ આવી. તત્કાળ તેના ધણીને જાગાડવાને તેની છાતી ઉપર આગલા પગ મૂકી જોરથી તે ધવડવા લાગ્યો. જીવાન માણસ જાગ્યો તો ખરો પણ કૂતરાનો હેતુ ન સમજતાં ઝટ પાછો ઊઘી ગયો. એ જોઈ તેણે એટલી ધામળીને કૂતરાએ ખેંચી લીધી. પેલા આદમીએ તે તાણી લઈ ફરીને આઠીને ઊઘી ગયો. હવે વાર લગાડાય નહિ તેવું જાણાયાથી કૂતરાએ તેનું પહેરણ

દાંતમાં લઈ ફાડી નાખ્યું એટલે તે જાગ્યો. એજ વખતે આગના બડકા તે ઝોરડામાં આવ્યા. તે ઉડીને બારી-એ ધાયો. સુભાગ્યે એક દોરડું ત્યાં હતું તે હાથ આવ્યું. એ દોરડા વડે તે હેઠું ઉતર્યો. એમ તેના પ્રાણ ઉગર્યો. પણ જે કૂતરાએ એને બચાવ્યો તેને ઉગારવાનો રમતો નથી એ વાત ગભરાટમાં તેને સાંભરી નહિ. જોણે એનો જીવ બચાવ્યો તે પ્રાણીને બચાવવા જવાનો લાગ મળ્યો નહિ માટે તે રડી પડ્યો. નિમકહલાલ કૂતરો આગમાં બળી મૂએ.

૫૫. વિદ્યારોધક છોકરો.

સને ૧૯૫૮ માં ઓલીવર કોમ્પેલના મૃત્યુની થોડી વખત પહેલાં ઇંગ્લાંડમાં ભારે વાવાઝોડું થયું. લિંકશાયરનો એક છોકરો આ ઘોંઘાટમાં ખુલ્લી હવામાં ગયો, અને એક વખત પવનનો ઝપાટો પીઠ ઉપર લેતો ને બીજી વખત માં ઉપર લેતો કૂદવા લાગ્યો. પીઠના પવનથી જેટલે દૂર કૂદકો મરાય તેટલે દૂર માંપરના સામા પવનથી નહિ મરાય એવું તેને લાગ્યું. એપરથી વાવાઝોડાનું બળ ફેટલું છે તે જાણવાને તેણે ખીલીએ દાટી છલંગની લંબાઈ માપવા માંડી. જ્યાં ઉભા રહ્યો ત્યાં ખીલી ખોસીને સામે પવને કૂદ્યો, ને પડ્યો ત્યાં ખીલી ખોશી; પછી પવનને પીઠે રાખીને છલંગ ભરી તેવારે પણ જ્યાં પડ્યો ત્યાં ખીલી ખોશી. પવનનું જોર માપવાની આ રીત અજબ તરેહની હતી, પણ એ ઉપરથી જણાય છે કે એ છોકરાને તજવીજ કરવાનો અને વિદ્યાના પ્રયોગ કરવાનો શોક હતો. ઐરશ્વિટનમાં અને આખી દુનિયામાં સર્વથી ઐશ્વર્ય અને અમર કીર્તિ પામનાર સર આર્થસાક ન્યૂટન એ છોકરો હતો.

૫૬. માઠી ટેવ ધીમે ધીમે વધી સજડ થાયછે.

એક આદમી પોતાના ઓરડામાં બેઠો હતો તેવામાં એક ઊંટે ઓરડાની બારીમાં નાક ઘાડ્યું. ઊંટે કહ્યું બહાર બહુ ટાઢ છે, ફક્ત મારું નાક અંદર લાવવાદો. આદમીએ કમૂલ કર્યું; થોડી વારે ઊંટે પોતાની ડોક અંદર ધાલવાની રત્ન લીધી. ત્યાર પછી આગલા પગ અંદર લાવ્યું અને ધીમે ધીમે આખું શરીર લાવ્યું. ઓરડો બેને બે-ધાંમે તેટલો મોટો નહોતો તેથી પેલા આદમીને અડચણ પડી. તેણે ઊંટેને કહ્યું તું બહાર જા. ઊંટે જવાખ આપ્યો કે ન ગમતું હોય તો તમે જાઓ; હું તો અહિંયાંજ રહીશ. માઠી ટેવ આ પ્રમાણે પડેછે. તેઓ થોડેથી શરૂ કરેછે અને જમ જમ વખત જાયછે તેમ આપણા ઉપર ચડી બેસેછે. પછી આપણાથી તેને દૂર કરી શકાતી નથી. માટે પ્રથમથી તેનાથી વેગળા રહેવું. તેને જરા વળગવા દઈશું તો હળવે હળવે તે એટલી બધી વળગશે કે છૂટી પાડી શકાશે નહિ.

૫૭. દૂંઢ યુદ્ધ કરવાની અજાયબ તરેહ.

એક વૈદ કોઈ લગ્ન કરી અમલદારની સ્ત્રીને નાટકશાળામાં બેસવાની જગા આપવાની ના કહ્યાથી પોતાનું અપમાન કર્યું એવું માની અમલદારે વૈદને દૂંઢયુદ્ધ* કરવાનું કહ્યું. ઠેરપેલે વખતે વૈદ વઢવાને સ્થળે આવ્યો, પણ ગોળી મારવાને તૈયાર ન થતાં તેણે કહ્યું કે મને બંદૂક વાપરવાની ટેવ નથી તેથી બીજી રીતે નીકાલ કરીએ. એમ બોલી તેણે ગજવામાંથી ગોળીની દાખડી કાઢી તે-

---

* આ વાત યરોપની છે. જે અપમાન કરે તેની પાસે દૂંઢયુદ્ધ માગવું એવો ત્યાં ચાલ હતો ને હજી પણ કેટલેક દરજે છે.

માંની બે ગોળી હથેળીમાં લઈ સામાવાળીવાને આ પ્રમાણે કહ્યું, -તમ સારા માણસ છો તેથી બેશક વાજખી રીતે લડશો. આ બે ગોળી છે, તેમાંની એક હળાહળ ઝેર વાળીછે, અને બીજી જરાએ ઇજા ન કરે તેવી છે. એમાંની એક તમે ગળો અને એક હું ગળું તો ખરો ન્યાય થાય છે. મને આપણે બે એમ કરવામાં સરખાછીએ. એ બેમાંની ગમેતે એક ઉઠાવી લઈ તમે ગળો, ને ત્યારપછી જો બીજી રહેશે તે ગળવાની હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું. યુદ્ધકરવાની આ અજબ રીતથી અમલદારને ધણું હસવું આપ્યું; વૈદ જોડે તેણે શેકહેડ* કરી, અને બેઉ મિત્ર થઈ ચાલતા થયા.

૫૮. એક ગધેડાએ નિર્દય છોકરાને ઠપકો આપ્યો.

કેટલાક છોકરા રસ્તા ઉપર રમતા હતા, ત્યાં ગાડાનાં પૈડાંથી ચીલો પડેલો તેમાં દેડકું દીકું. તેઓ દેડકાને પીડા કરવા લાગ્યા. લાકડી વતી ઉથલાવી ચતું કરી નાખ્યું. તે ધાધું પગ માંડવાને તરફડીયાં મારતું હતું તે જોઈ તેઓ હસવા લાગ્યા. એવામાં તે રસ્તે ગધેડું જોડેલો ને બાર બારેલો એકો આવ્યો. એક છોકરે કહ્યું આ એકાના પૈડાતળે કચરાઈ મરે તેમ દેડકાને આમાં ઉઘો નાખીએ. બીજા બધાને આ નિર્દય કામ ગમ્યું, અને તેમણે તેમ કહ્યું. ગધેડું ધીમે ધીમે એકો તાણતું દેડકો બાપડો પડ્યો હતો ત્યાં આવી એકાએક અટક્યું. હાંકનારે એક ડીકું માર્યું પણ તે ચાલ્યું નહિ ત્યારે તેણે બીજું ડીકું માર્યું. આ વખત ગધેડાએ બધું જોર અજમાવી ચીલામાંથી ગાડીનાં પૈડાં કાઢ્યાં ને દેડકાને ઇજા ન થાય એમ બાજુએ ચાલ્યું. એથી દેડકું બચ્યું. ગધેડાએ જોયું કે ચી-

---

* શેકહેડ એટલે એક એકનો હાથ ગ્રાહીને હલાવવો. એ મિત્રાચારીની નીશાની છે.

તો આરીને જાઉં તોજ દેડકું ઉગરે. તેથી તેણે તેમ કહ્યું. પેલા સર્વ નિર્દય છોકરાને લાગ્યું કે મૂળા ગયેડાએ અમને ઇપકાં દીધો. આપણી મસ્કરીથી કોઈને હાનિ ન થાય એવી હમણાં આપણે સંભાળ રાખવી જોઈએ.

૫૯. બુદ્ધિવાન કૂતરો.

એક ગૃહસ્થ ડી નદી ઉપર બેઠેલું પડ બંધાયું હતું તે ઉપર થઈ સામે પાર જતો હતો. નદીપર અર્ધ બાગે ગયો અટલે તેના પગ નીચેના બરફમાં ગાળ્યું પડ્યું તે તે અંદર પાણીમાં પડ્યો, ને તેના હાથમાં બંદૂક હતી તે બાકા ઉપર આડી આવી ગઈ. નીચે પાણીના વહેણમાં તણાઈ ન જાય માટે તેણે બંદૂક પકડી લીધી. આ વખતે એની પાસે કૂતરો હતો તેણે પોતાના ઘણીને ઉગારવાને ઘણાં ફાંફાં માર્યા પણ કાંઈ કાચ્યો નહિ. આખરે પાસેના ગામમાં જઈ જો માણસ પહેલો મળ્યો તેનો ડગતો મોડામાં ઝાલ્યો. તે માણસે પહેલાં જાણ્યું કે કૂતરો કરડવાને સારું ડગતો ઝાલેછે, પણ તે અટલો દયામણો અને કંઈ કહેતો હોય એવી રીતે જણાયો કે તેણે ધાર્યું કે આમાં કંઈ મતલબ છે ખરી. તેપરથી તે તેની જોડે નદી-પર ગયો. ત્યાં પેલા ગૃહસ્થનું માથું બરફ ઉપર જોઈ ત્યાં દોડી જઈને તેને પાણીમાંથી કાઢી તેનો પ્રાણ બચાવ્યો.

૬૦. વિચારમાં ગુમ થઈ જવું.

પ્રખ્યાત વિદ્વાન ન્યૂટન કેટલીક વખતે અધરાં કૃત્ય કરવા બેસતો તે વખતે તેનું મન તેમાં અટલું રોકાતું કે પાસે શું થાયછે તેનું બાન તેને રહેતું નહિ. આવી વખતે તે પોતાના ઓરડામાં રહી તેમાં કોઈને આવવા દેતો નહિ. એક સવારે તેણે કોઈ અધરી બાબત વિચારમાં લીધી હતી તે મૂકી તેના કુટુંબ જોડે નાસ્તો કરવા જવાને

ના કહી. ઘણી વારસુધી ભૂખ્યો રહેશે તો માંદો થશે એ વું વિચારી ઘર ચલાવનારી બાયડીએ ચાકરડીનેડે એક ખાલામાં પાણી અને ઇંડું તેના અભ્યાસ કરવાના એ-રડામાં મોકલી કહ્યું કે ઇંડાને બાફી તેને ખવાડજે અ-ને ખાઈ રહે ત્યાંસુધી ત્યાં રહેજે. ન્યૂટનને એકલાં રહેવું ગમતું હતું તેથી ચાકરડીને કહ્યું, તું જા, હું મારી મળે બાફી લઈશ. ચાકરડીએ ટેબલ ઉપર ઘડીઆળની પાસે મૂકી કહ્યું ત્રણ મિનિટ ઉકાળવા દેઈ ખાજે. આ બધું તે ભૂલી જશે એમ ધારી થોડીવારે પાછી આવી નેયજે તો ઘડીઆળ પાણીમાં ઉકળતું હતું અને ન્યૂટન હાથમાં ઇંડું લઈ ઈંડા વિચારમાં ઉભા હતો.

૬૧. ભાન ભૂલવું.

એક માણસને નવા જોડા લેવાના હતા તેથી પગનું બરાબર પરમાણું ભરી ત્રણ માઇલને છેટે મોચીની દુ-કાન હતી ત્યાં તે પરમાણું આપી એક છોકરાને મોકલવા-નો તેનો વિચાર હતો. કાંઈ કારણને લીધે છોકરાથી ન જવાયું ત્યારે તે પંડે જવા નીકળ્યો. અડધે રસ્તે જઈ એકદમ ઉભા રહ્યો અને માથું અજવાળી બાદ્યો કે 'હું પરમાણું ઘેર ભૂલી ગયો.' ત્યાંથી પાછો જઈને લાવ્યો અને મોચીની દુકાને ગયો. મોચીએ તેને કહ્યું કે પરમાણું લેવાને પાછા જવાની કશી જરૂર નહતી, કેમકે પરમાણું કરતાં પગથી ભરવું વધારે ઠીક પડેછે. એ સાંભળી તે અચરજ પામ્યો.

૬૨. ન્યૂટન અને તેનો ફૂતરો.

મહા વિદ્વાન સરએસાક ન્યૂટન તેના શાંત અને સદા એક સરખા સ્વભાવને માટે પ્રખ્યાત છે. બહુ બીજ-વા જેવું બને ત્યારે પણ તપી જતો નહિ. એનો એક

પ્રખ્યાત દાખલો નીચે પ્રમાણે કહ્યો છે—સર એસાકને એક વહાલો કૂતરો હતો તેનું નામ ડાયામિન્ડ પાડ્યું હતું. એક સાંજરે અભ્યાસના એરડામાંથી બીજા એરડામાં કૂતરાને ત્યાં મૂકીને તે ગયો. થોડી મિનિટે પાછો આવીને જોય છે તો ડાયામિન્ડે મેજપરનો દીવો પાડી તેપરના સઘળા કાગળ બાળી નાખ્યા હતા. ઘણા વરસપરની મહેનતનું પૂરું થવા આવેલું પરિણામ એથી નાશ પામ્યું. ન્યૂટન ઘરડો થયો હતો એટલે પાછું લખાય એમ નહોતું, તેથી તે કૂતરા ઉપર ક્રોધ ચડે તેમાં નવાઈ નથી. ગુસ્સે થઈ કૂતરાને સજા ન કરતાં ગવભાવ શાંત રાખી દીલગીરીવાળે ચહેરે ધીમી રહીને કહ્યું ‘ અરેરે ડાયામિન્ડ, ડાયામિન્ડ, તે જે નુકસાન કર્યું છે તેની તને કાંઈજ ખબર નથી.’

૬૩. અવસ્થા ભેદ.

એથીઆખંડના એક મહાવીરે ઘણી લડાઈઓમાં જય પામી ઘણા દેશો જીત્યા પછી શત્રુ સામે યુદ્ધ કરતાં અંતે હાર્યા અને કેદ પકડાયો. તેને બોંબ બેસવાની જરૂર પડી, અને તેને જમવાને ચોકી કરનાર સિપાઈએ કાંઈ હલકો ખોરાક ચૂલે બાફવા મૂક્યો. જે વાસણમાં ઘોડાનો ખોરાક બાફતો હતો તેમાં તેણે તેને બાફ્યો તેવામાં કૂતરાએ આવી તેમાં માથું ધાલ્યું. વાસણનું મોઢું સાંકડું હોવાથી કૂતરાનું માથું ભરાઈ રહ્યું તેથી વાસણ લઈ દોડી ગયો. આ જોઈ કેદી રાજાને હસવું આપ્યું. આવી કુદંશમાં હોવા છતાં હસવું આવે છે તેનું કારણ શું એવું પહેરેગીરે પૂછ્યું. પાદશાહે જવાબ આપ્યો કે આજ સવારે મારાં રાંધવાનાં વાસણ ત્રણસે જોડપર માતાં નહતાં; પણ હમણા એક કૂતરો મારું બિાજન અને વાસણ બેઉ લઈ ગયો.

૬૪. લપસાણું તુતક.

કોઈ વલંદો કપતાન આયર્લીન્ડથી વાહાણમાં માખણ ભરી આવતો હતો તેણે વાંઘટ નામે ટાપુ આગળ લંગર નાખ્યું. એ જગાએ બીજાં ઘણાં વહાણ લાંગર્યા હતાં. આગળ સાંસીઆનો ઘણો ભો હોવાથી દરીઆમાં હંકારવાની કોઈની હિંમત ચાલતી નહોતી. ઝીલાન્ડમાં માખણની અછત હોવાથી નાખુદાની મરજી ઝટ ઉપડવાની હતી. તેનું વાહાણ નાનું હતું અને તેમાં પૂરતાં હથીઆર પણ નહતાં તેમ છતાં તેણે લંગર ઉપાડી આગળ હંકારવાની છાતી કરી. ઘેરે ગમે એટલામાં સાંસીઆએ તેને બોલ્યો. ચોર લોકનું વહાણ દોડતું તેની નજીક આવવા લાગ્યું. માખણવાળા વહાણનાં માણસ ગબરાઈ ગયાં, પણ તેનો કમાન તદબીર કરે તેવો ચતુર હતો. તેણે પોતાના માણસોને બુટ અને મોજાં કહાડવાનો હુકમ કર્યો, અને માખણ પોતાની સમીપ લાવવાને કહ્યું. પીપ તુતક ઉપર અણાવી તુરત ખુલ્લાં કરી તેમાંના બધા માખણનો તુતક ઉપર બાગુએ જડો સેપ કરાવ્યો. દરેક દોરડે અને હલેસે માખણ મસ ચોપડાવ્યું. ખારવા તે પર ઉઘાડે પગે પણ ભાગ્યે ઉભા રહી શક્યા. સાંસીઆ આવ્યા એટલે કમાને શરણે થવાનું કહ્યું. ચોર લોક એક હાથમાં તરવાર અને બીજામાં પીસ્ટોલ લઈ તુતકપર કૂદી પડ્યા પણ તે માખણથી એટલું લપસાણું થયું હતું કે તેઓ લપસી પડ્યા, અને ઉઠવા જાય કે ઊંદરડાની પેઠે એક એકપર પડે. કોઈથી ઉભા રહેવાનું નહતું, અને તેઓ વહેમી હતા તેથી વહાણમાં ભૂત છે એવું ધારી તેઓ પાછા ફરી ઉતાવળે પોતાના વહાણપર ગયા, અને આપણો ચતુર કમાન થોડાક પાઉંડ માખ-

ણનો કીમતે બાકીનો માલ ખચાવી સહીસલામત
જીલાંદ પહોંચ્યો.

૬૫. બહાદુરીથી ખચાવ્યા.

ઘોડાને પાણીમાં પડવાનો શોખ હતો નથી તોપણ
જરૂર પડેછે ત્યારે બીં પાણીની પેડે તરી શકેછે. કેટ-
લાંક વરસ ઉપર કેપ એક ગુડ હોપને કીનારે વહાણ ખડકે
અથડાઇને ભાંગ્યું, અને ઘણાક ખારવા ડૂબી ગયા.
કેટલાક ભાગેલા વહાણના કડકાને બાકી રહ્યા. કાંઠે
ઉભેલા માણસોએ તેમને એ હાલતમાં દીઠા પણ દ-
રીઓ એટલો ખર્ચો ઉછળતો હતો કે તેમની મદદ જવાને
હોડી મૂકવાની હિંમત કાઢતી ચાલી નહિ. એવામાં એ-
તરમાંથી કાઠી મોટો એકુત ભાંગેલું વહાણ જોવાને ઘોડે
બેસીને આવ્યો. બીચારા ખારવાની અવસ્થા જોઈ તેના
હૈયામાં દયા આવી. તેનો તેજી ઘોડો હિંમતવાન અને
સરસ તરનાર હતો તેથી તેની મદદ ડૂબતા આદમીએને
ઉગારવાને સાહસ કરવાનું તેણે ઠરાવ્યું. ઘોડાનાં નસકો-
રાંમાં થોડી ખાન્ડી ડુંકી તે પર ચડી તેણે ઉછળતાં
મોજાંમાં જંપલાવ્યું. તત્કાળ સ્વાર અને ઘોડો બંને અદ-
શ્ય થયા, પણ ઘોડીવારમાં તરીને પાણીપર આવ્યા
અને ભાંગેલા વહાણ પાસે ગયા. તેમાંથી એક ખારવાને
એક બુટ્ટે અને બીજાને બીજા પગને બુટ્ટે વળગાડી તેણે
કાંઠે આણ્યા. સાત વખત આવજા કરી ચૌદ માણસનાં
જીવ બચાવ્યો. આઠમી વખત ગયો પણ ઘણા થાકી
જવાથી બરાબર સમતોલ રહી શકાયું નહિ અને તેવામાં
મોટું ભયંકર મોજું આવ્યું તેણે કરીને ક્ષણવારમાં તે બૂડી
ગયા. ઘોડો સહીસલામત જમીનપર આવ્યો, પણ તેના
બહાદુર સ્વારે ફરી દેખા દીધી નહિ.

૬૬. પરનેશ્વર કરે તે ઉત્તમ છે.

એક વેપારી નાણાની મોટી કોથળી સહિત મેળામાંથી ઘેર આવતો હતો, એવામાં વાદળ ચડી આવ્યું. વરસાદ એટલા નેરમાં આવ્યો કે તે પલળી ગયો. આથી તે ઘણો ચોડવાઈ ગયો અને બરબડવા લાગ્યો કે ઇશ્વરે મારી વાટમાં આવી હરકત ક્યાં કરી. માર્ગમાં ધાડું જંગલ આવ્યું ત્યાં ઝાડીમાંથી ખૂની ચોરે એકાએક ધસી આવી તેને બચબીત કર્યો. ચોરે બંદુકનો ધોડો ચડાવી તેના હપર તાકી પણ વરસાદથી દારૂ બીજાઈ ગયો હતો, તેથી બંદૂક છૂટી નહિ. વેપારીએ તુરત ધોડાને દોડાવી મૂક્યો, અને સુએથી બચ્યો. જ્યારે તે સહીસલામત બચ્યો ત્યારે પોતાના મનમાં તેણે કહ્યું, જે વરસાદ વરસ્યો તે માટે બરબડ્યો એ મેં મોટી મૂર્ખાઈ કરી. જે વાદળ ચોખ્ખુ હોત અને વરસાદ વરસ્યો ન હોત તો હું નફી મૂક્યો હોત, અને મારાં છોકરાં તેમના બાપને પાછો આવવાની વાટ ફોગટ જોત. જે વરસાદને વાસ્તે હું બરબડતો હતો તેણે મારો પ્રાણ અને માલ બંને બચાવ્યાં છે. આ બાધથી મારે શીખામણ લઈ યાદ રાખવું જોઈએ કે ઇશ્વર કરે છે તેજ સર્વોત્તમ છે.

૬૭. ઇન્ડિયન અને સ્પાનિયર્ડ.

જંગલની મધ્યમાં કોઈ સ્પાનિયર્ડ ઇન્ડિયનને મળ્યો. તેઓ બન્ને ધોડાપર હતા પણ સ્પાનિયર્ડનો ધોડો લંગડો હોવાથી દૂર જવાનું હતું ત્યાં લગી તે ચાલી શકશે નહિ એવું તેને લાગ્યું. ઇન્ડિયનનો ધોડો જખરો ને જીવાનું હોવાથી તેની બદલી કરવાનું સ્પાનિયર્ડે કહ્યું. ઇન્ડિયને આ ગેરબ્યાજબી માગણી કબૂલ કરી નહિ. સ્પાનિયર્ડે ત્યારે લડવાનું બાનું શોધવા માંડ્યું તે તેને જડ્યું. તેઓ મારા-

મારીપર આવી ગયા. સ્પાનિયર્દની કને સારાં હથીઆર હોવાથી તે છુટ્યો અને ઇન્ડિયનનો ઘોડો લઈ ચાલતો થયો. ઇન્ડિયને તેની પાછળ જઈ પાસેના ગામમાં ફરીઆદી માંડી, એટલે જડને સ્પાનિયર્દને ઘોડાને લઈ કોરટમાં આવવાનો સમન મોકલ્યો. સ્પાનિયર્દે કસમ ખાઈને કહ્યું કે આ ઘોડો મારો છે અને ઇન્ડિયન જૂઠું બોલે છે. ઇન્ડિયનની તરફનો પુરાવો ન મળવાથી જડને તેની ફરીઆદ રદ કરતો હતો એટલામાં ઇન્ડિયન બોલ્યો કે એ ઘોડો મારો છે, અને એનો પુરાવો હું આપીશ. તેણે ઘોડાના માથાપર પોતાનો ખંભા નાખી ન્યાયાધીશને આ પ્રમાણે કહ્યું, આ માણસ પ્રતિષ્ઠા પૂર્વક કહે છે કે “આ ઘોડો મારો છે અને એને ઉછેરેલો પણ મેજ છે?” એને પૂછો કે એ કઈ આંખે કાણો છે? સ્પાનિયર્દ ખરોખર જાણતો હોય તેમ ડોળ કરી એકદમ બોલ્યો કે “જમણી આંખે.” ઇન્ડિયને ઘોડાના માંપરથી લૂગડું કાઢી કહ્યું જમણી કે ડાબી એકે આંખે એ કાણો નથી. આ ચતુર અને જખરા પુરાવાથી જડજની ખાતરી થવાથી તે ઘોડાને તેના ખરા ધણીને હવાલે કર્યો.

૬૮. વાઘ પકડવાની એક યુક્તિ.

હિંદના કેટલાક ભાગમાં વાઘ હોય છે. એ વાઘને પકડવાને વનવાસીઓ એક અજબ યુક્તિ કરે છે. ચોટી જાય એવી કોઈ ચીકણી ચીજ બનાવી પોહોળાં પાંદડાંને તે ચોપડે છે. પછી વાઘને ફરવાની જગ્યામાં તે પાંદડાં પાથરે છે. એ જુક્તિ પાર પડવા વિષે તેમને એટલું નફી છે કે તેઓ ધારેલા વાઘનું ચામડું પહોળું કરવાને મેખો ભાંયમાં ઠોકી રાખે છે. થાય છે પણ તેમજ. વાઘ ફરતો ફરતો ત્યાં આવે છે એટલે એકાદ પાંદડું તેના પગને

તળીએ બાંધે છે. બિલાડીની જાતનાં બધાં જનાવરોને પગના પંજ સાફ રાખવાની ઘણી ચટ હોય છે. વાઘ તે જાતનો હોવાથી તેને પણ તે ચટ હોય છે. પંજે હલાવી તે પાંદડું કાઢી નાખવાની ફોગટ મહેનત કર્યા પછી માથાની મદદ લે છે, અને તેમ કરતાં તેના મોડાના વાળ અને આંખ ખરડાય છે. હવે તેનો મિજાસ જાય છે. ક્રોધાયમાન થઈ આળોટે છે એટલે આંખે અંગે પેલાં ચોકણાં પાંદડાં વળગે છે, એટલે બહુ કાંપે છે. તે પાંદડાંને કરડે છે તેથી વધારે ખરાબી થાય છે. તેના ખરાડાથી પાંદડાં પાયરનારા સાવચેતીથી અંધ થયેલા પશુની પાસે આવી તીરનો વરસાદ વરસાવી તેનો પ્રાણ લે છે.

૯૯. લોંકડી અને દૂધ.

કોઈ એકુત પોતાના એતરમાં ઘર કરીને રહ્યો હતો તેણે ત્યાં પાળેલી લોંકડી રાખી હતી તેની જોડે એતરના કૂતરા હળી ગયા, પણ ત્યાંની બિલાડીઓ તેની પાસે આવે નહિ. બિલાડીને લોંકડીનો વાસ ગમતો નથી માટે હંમેશાં તેનાથી દૂર રહે છે. આ અપમાનને માટે લુચ્ચી લોંકડીએ બિલાડીઓ ઉપર વર વાળ્યું. તેણે એવું કર્યું કે તેઓ દૂધ પીવા પામે નહિ. તેમને માટે રીકાખીમાં દૂધ મૂકે એટલે તેની આસપાસ ફેરો ફરી જાય. તેના પગલાની ગંધને લીધે પછી ત્યાં બિલાડીઓ તે દૂધ પીવા આવે નહિ. કેટલાક વખતલગી તેની આ તદ્દખીર ચાહ્યા પછી પકડાઈ ગઈ તે વારે તે જઈ શકે નહિ ત્યાં બિલાડીના દૂધની રકાખી મૂકવા માંડી. એ જોઈ લોંકડીએ બીજી જુગતી કરી. દૂધવાળી તેની કહેડ આગળે યજ્ઞતે જતી. તે જાય તેવારે તેના હાથમાંની તામડીને પોતાની પુંછડી લગાડે તેથી એવી વાસ મારે કે તે તેનેજ આપવું પડે.

આમ તેણે ઘણીવાર ક્યું, પણ જ્યારે તેણે જાણ્યું કે આ દૂધ તેને ન આપતાં કુકરને આપેછે ત્યારથી તેણે એ ટેવ છોડી દીધી.

૭૦. લુચ્ચી બિલાડી અને સાવચેત ઊંદર.

એક ઘરમાં ઘણા વખતથી ઊંદર થયા હતા. છેલ્લે એક બિલાડી રાખી તે રોજ કેટલાક ઊંદર મારી ખાતી. પોતાની સંખ્યા ઓછી થાયછે તે જાણી ઊંદરોએ એકઠા મળી બિલાડીથી બચવાનો ઉપાય કરવા વિષે વિચાર કર્યો. સભામાં તે સંમતી વાદ ચાલ્યા પછી છેલ્લે એવા ઠરાવ થયો કે કોઈએ બિલાડીનો લાગ કાપે તેટલે નીચે જવું નહિ. ઊંદરો નીચે આવ્યા નહિ તેથી બિલાડીને શિકાર મળતો બંધ પડ્યો, ને તે ભૂખે મરવા લાગી તે વારે ભીંતમાં જડેલી ખીટીએ તે પાછલેપગે વળગી મુડદા જવું ડોળ કરી ટંગાઈ. આ જોઈ ઊંદર નીચે ઉતરશે ને પકડાશે એવી તેને આશા હતી. થોડીવાર ન થઈ એટલામાં એક ખંદો ઘરડો ઊંદર ઉપર રહ્યો બાકામાંથી ડોકીયું કરી આ પ્રમાણે બોલ્યો—મારા ભલા મિત્ર તમને ગમે એટલીવાર એમ લટકી રહેજો. હમે તમારી ઘણી યુક્તિયો જોઈ છે તરસાયા છીએ. એ માટે હવે તમારું કાંઈ વળવાનું નથી. બિલાડીની ચામડીમાં પરાજી ઘાલી હોય તેવાં તમે હજી તોપણ કસાવવાના નથી. કંઈ વળે તેવું દીકું નહિ એટલે બિલાડી ખીટીપરથી ઉતરી પડી અને જ્યાં આવા સાવચેત ઊંદર નહિ હોય ત્યાં ગઈ.

૭૧. ભુંડે કરેલી યુક્તિ.

એક વહાણમાં કુકર અને કૂતરો હતાં. તેઓ એવાં હજી ગયેલા મિત્ર હતા કે એકજ યાજીમાંથી ખાતાં. કંકત સૂવાને માટે તકરાર પડતી, કૂ તરોને સૂવાને સારી

ઔરડી હતી, પણ ભૂંડને આખીરાત તુતક ઉપર ઉઘાડામાં પડી રહેવું પડતું. દરેક રાતે સૂવાની જગામાં પહેલાં જવાની પ્રત્યેક જણ કાંશીશ કરતું. જો કૂતરો પહેલો ભરાયો ને પછી કુકર આવે તો તે તેને દાંતીઆં કરી ભસ્તો, અને ભૂંડને બીજો ઠામે જઈ સૂવું પડતું. જો કુકર પહેલું જાય તો કૂતરો તેને કાઢી શકતો નહિ ને વર વાળવાનું બીજો દિવસે રાખતો. એક દિવસે સાંજે વા અને વરસાદનું તોફાન થયું ને વહાણ ડોલાં ખાવા લાગ્યું; ભૂંડ તુતક ઉપર અથડાતું હતું. અંધારું થયા પહેલાં તેણે સૂવા જવાનો વિચાર કર્યો. પણ કૂતરાની ઔરડી પાસે ગયું તો તેમાં કૂતરાને બરબંધમાં તેણે દીઠો. હવે કૂતરાને સુખદાયક સૂવાનો ઠામ છોડવવાનો વિચાર તેણે કર્યો. તેમની જમવાની થાળી માંમાં લઈ સૂવાના ખાનાથી થોડેક છેટે આવ્યું ને કૂતરાની તરફ પુંછડી ધરી અને થાળીમાંથી જમતું હોય તેવો સાદ કરવા લાગ્યું. કૂતરો ભૂખ્યો થયો હતો તેથી કુકર બધું ખાઈ જશે એવું ધારી આવ્યો ને કુકરને એક બાજુ હડસેલી ખાવા ધર્યો. તરતજ કુકર સૂવાના ખાનામાં બરાઈ ગયું.

૭૨. ભરવાડનો કૂતરો.

એકવાર કોઈ ભરવાડ પોતાના ઘરમાં તાપણા પાસે ખેસીને એક ગૃહસ્થ સાથે વાત કરતો હતો. ભરવાડનો કૂતરો ઊંઘતો હોય એવી રીતે પાસે સૂતો હતો. કોઈ વાતની વચમાં ભરવાડે ગૃહસ્થને કૂતરાની ચપળતા દેખાડવાને કહ્યું, સાહેબ, હું ધારું છું કે પટેટાના ખેતરમાં ગાયો છે. તે આ શબ્દો ધીમેથી બોલ્યો તોપણ કૂતરાએ એકદમ ઉઠી ઉઘાડી ખારીમાંથી કૂદી છાપે જઈ પટેટાનું ખેતર નોંધું. ગાયોને ત્યાં ન જોઈ એટલે તેઓની કહોડમાં જઈ

જોયું તો ત્યાં દીઠી એટલે પાછો આવી તાપણા પાસે સૂતો. થોડીવાર પછી બરવાડ એનાએજ બોલ પાછો બોલ્યો એટલે કૂતરો ઉતાવળે જોવા ગયો. જ્યારે ત્રીજી વખતે તેજ શબ્દ બોલ્યો ત્યારે ધણીની સામું પુંછડી હલાવતો, ને એમ કહેતો હોય એવું માંડું કરી જોવા લાગ્યો—‘તમે મારી મરકરી કરોછો’!

આ જોઈને પેલા બે માણસ હસ્યા તેથી કૂતરાને માંડું લાગ્યું હોય એમ જણાયું. ગુસ્સાનો થોડોક ધુધવાટ કરતો ફરે! એમ નહિ ઠગાવવાના ઠરાવથી ઉંકાળે ખૂણે જઈને તે સૂતો.

૭૩. સિંહ અને કૂતરો.

હંડનના કિલ્લામાં કેટલાંક વરસપરે સિંહ રાખતા હતા. જે જોવા આવે તેની પાસે પૈસા લેતા અથવા પૈસા ના આપે તો જોવા આવનાર સિંહને ખાવાને બિલાડી કે કૂતરો આપતાં. જોવા આવેલામાંના એક આદમીએ સુંદર કાળો સ્પેનીયલ નામે નાનો કૂતરો સિંહને ખાવા આપ્યો. કૂતરો ખાપડો બીકથી ધ્રુજવા લાગ્યો, અને પંજ બંધા કરી દયા માગતો હોય એવો દેખાયો. સિંહે તેને મારી ન ખાતાં બંધી પાડી સુંધ્યો, અને ઓળખાણ કરવાની ઈચ્છા કરતો હોય એવો તે દેખાયો. જ્યારે પાંજરામાં ખાવાનું આણ્યું ત્યારે તુરત જમવા ન જતાં સિંહે તે કૂતરાને ખાવા બોલાવ્યો. આ દિવસથી કૂતરાને અને સિંહને ગાઠી દોસ્તી બંધાઈ; પણ વરસેક થવા આવતાં કૂતરો મરી ગયો. સ્પેનીયલ બંધેછે એમ જાણી સિંહે તેને જગાડવા માંડ્યો. પણ તે જાગ્યો નહિ ત્યારે બહુ શોકાતુર ચહેરે તેણે પાંજરામાં આમથી તેમ ઝડપથી ચાલવા માંડ્યું. વહાલો કૂતરો મરી ગયો તેનું માથું

ઉપાડી મોટી ખૂમો પાડવા લાગ્યો. રખવાળે પાંજરામાંથી મુડું કાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ નિષ્ફળ ગયો. જૂદી જૂદી જાતનું ખાવાનું આણી તેની પાસે મૂક્યું. પણ સિંહે આખું નહિ અને શોક કરતાં થાકે ત્યારે કૂતરાના મડદાની સેડે સૂતો. પોતાના પેળ તેનાપર નાખી તે મોટા દીલના પ્રાણીએ તેને પોતાની છાતી ઉપર મેલ્યું. એમ એક કરતાં એક સવારે તેના નાના મિત્રના શરીર ઉપર માથું મૂકીને મરી ગયેલો જીવામાં આવ્યો. બંને મડદાને એકઠાં દાટ્યાં.

૭૪. હજેલો વાઘ.

હિંદમાં એક ઈંગ્રેજ ગૃહસ્થે વાઘ પાખો હતો તે એક વેળા તેનો પ્રાણ લેવાની તૈયારીમાં હતો. છેક બાળક હતો ત્યારથી તેની પાસે હતો એટલે નાના કૂતરાના જેવીજ કેળવણી તેને આપી હતી. એક સાંજે તંબુની બહાર ખુરશીપર બેસી તે ગૃહસ્થ વાંચતો હતો. તે વખતે તેનો નાનો વાઘ જમીનપર તેની ખુરશીની પાસે બેઠો હતો. એક હાથે ચોપડી પકડી હતી અને બાજી હાથ લટકતો હતો. વાઘે તેનો હાથ ચાટવા માંડ્યો ને કેટલાક વખત લગી ચાટી હજવો ધુધુવાટ કર્યો તેપરથી તે ગૃહસ્થે ડોકું ફેરવો તેની તરફ જોયું તો તેણે પોતાનો હાથ લોહીથી ખરડાયેલો દીઠો. તે તરત ચેત્યો કે હવે વાઘની બાતક પ્રેરણાશ્રદ્ધિ જગત યદ છે, અને જો હું મારો હાથ એમો લઈશ તો વાઘે હવે લોહી આખું છે તેથી તુરત તે મારા ઉપર કૂદી આવશે. થોડક સ્માધે તેનો ચાકરે હતો તેને બરેલી બંદૂક લાવી વાઘને મારવાનું તેણે કહ્યું. ગૃહસ્થ સ્થિર બેઠો અને વાઘને મરજીમાં આવે ત્યાં લગી ધુધુવા અને ચાટવા દીધું. ચાકરની વાટ તે આનુ-

રતાથી જોવા લાગ્યો. તે બહુ વાર લગાડેછે એમ તેને લાગ્યું. છેલ્લે નોકરે વાઘ જાણે નહિ તેમ બંદૂક તાકી તેની છાતીમાં ગોળી મારીને સહિયને ઉગાર્યો.

૭૫. બાદશાહ બોલ્યો તેમ કર્યું.

એક દહાડે નેપોલીઅન તેના બ્રશ્કરની કવાયત જોતો હતો તેવામાં તેના હાથમાંથી લગામ સરકી ગઈ અને ઘોડા નાંડા. પલટણની હારમાંથી એક સાધારણ સિપાઈએ નીકળી ઝટ ઘોડાને પકડી આણ્યો. મહારાજે તેની બાણી જોઈ કહ્યું “કપતાન, સાંઝું કર્યું છે.” સીપાઈએ કહ્યું “કઈ પલટનનો મહારાજ?” પોતાના બોલવાપર એટલો બધો વિશ્વાસ જોઈ નેપોલીઅને જવાબ આપ્યો કે ‘ગાર્ડસનો.’ એમ કહી બાદશાહ ત્યાંથી ગયો. કપતાનનો પોશાક તરવાર વગેરે તે સિપાઈ પાસે નહતાં તેમ છતાં બંદૂક નાખી દઈ શાહના બોલેલા વચનપરથી માત્ર ના-યકો ઉભા હતા ત્યાં દોડી ગયો. તેમણે હસીને પૂછ્યું કે તમે અહિયાં કેમ આઘ્યાછો? સિપાઈએ જવાબ આપ્યો કે હું ગાર્ડસનો કપતાન છું. તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા પણ સિપાઈએ કહ્યું કે મને પાદશાહે ગાર્ડસનો કપતાન કહ્યો તેથી હું કપતાન છું. એ સાંભળી કોઈ વાંધો લઈ શક્યું નહિ. આમ એકાએક ઊંચા પદવીએ તેને ચડાવ્યો તે યોગ્ય હતું એવું તેની ત્યાર પછીની વર્તણૂકપરથી સિદ્ધ થયું.

૭૬. સ્વઝંદી માખી.

ખાંડ બનાવવાના કારખાનામાં એક માખી રહેતી હતી તે ઘણી ડાહી અને સમજણવાળી હતી. ખાંડ બનાવવાનો તાવડો ચૂલે ચડાવતા તેવારે તેમાંથી મીઠી વરાળ બહુ નીકળતી, અને તેનો સ્વાદ આપવાને તેના ઘણા પા-ડેશી તથા મિત્રો જતા. પણ તેણીના જોવામાં આપ્યું

હતું કે જો ત્યાં જાય છે તેઓ એકાએક લોપ થઈ જાય છે અને ફરી દેખાતા નથી. તેઓ ત્યાં શાયી મરી જાય છે તે તેનાથી સમજાતું નહતું, પણ તે સ્થળમાં જાય છે એટલું જ તે જાણતી તેથી ત્યાં જતી નહિ. તેને એક નાની છોકરી હતી તે બીજાં બાળકની પેઠે સ્વચ્છંદી હતી. ઘરડી માખી બહાર જતી વેળા નિત્ય છોડીને ફરેતી કે ત્યાં તું જઈશ મા. એક વખત મા બહાર ગઈ એટલે તે છોડી ઉડી કારખાનામાં ફરવા ગઈ. તે દિવસે ખાંડ ઉકળતી હતી અને તેમાંથી પુષ્કળ વરાળ નીકળતી હતી. એ વરાળની સુગંધી ઘણી મીઠી ને લજસાવે તેવી હતી. માખીની છોકરી તે જોઈ બોલી મારી મા કેવી ગાંડી છે કે આવી સારી વરાળથી બીએ છે ! મને ખાતરી છે કે આવી સારી સુગંધવાળી વરાળથી કાંઈ જ નુકસાન થાય નહિ. હું ત્યાં જઈ જરાક સ્વાદ માખી મારી મા ઘેર આવે તે પહેલાં પાછી આવી રહીશ. એમ બોલી તે ત્યાં ગઈ. ત્યાં થું ધાય છે તે જાણી શકે તે પહેલાં તો દઝાડી મારે એવી ઉની વરાળનો ભબુકો તેને લાગ્યો ને તત્કાળ તે કડાઈઆમાં પડી મરી ગઈ. માની શીખા-મણ માની નહિ તેથી તેના આવા હવાલ થયા.

૯૭. મુસાફરો અને રીંછ.

બે મુસાફરો જોડે મુસાફરી કરતા હતા તેવામાં સામું રીંછ આવ્યું. તેમાંનો એક બીને ઝાડપર ચડી પોતાના બચાવને માટે ડાળાઓમાં બરાબો. બીજાએ રીંછને દીડું કે જમીન પર મરી ગયેલો હોય એવો દ્વેગ કરી પડ્યો, કેમકે તેણે સાંભળ્યું હતું કે રીંછ મુડદાને અડતું નથી. આ પ્રમાણે તે સૂઈ ગયો એટલે રીંછે તેના માથા આગળ આવી તેનાં કાન નાક અને છાતીને કૂંક મારી સુંધ્યા.

પણ તેણે કહ્યું મન કરી આસાઆસ લીધો નહિ તેપરથી
એ મડકું છે એમ જાણી રીંછ ત્યાંથી ચાલ્યું ગયું. રીંછ
ગયું એટલે પેલો માણસ આડપરથી ઉતરી પૂછવા લાગ્યો
કે રીંછે તને શું કહ્યું? તારા કાનમાં તેણે મોં મૂક્યું હતું.
પેલાએ કહ્યું સાંભળ, તેણે કંઈ છાની વાત કહી નથી,
માત્ર એટલું કહ્યું કે જ સાથી બચતી વખતે બીજા સા-
થીને છોડી નાશી જાય તેનો ભડંસો કરવો નહિ.

૭૮. ડાહ્યો વાંદરો.

ઘણુંકરીને જ્યારે લડાઈનું વહાણ બંદરે આપેછે ત્યારે
એકકે એ તોપ છોડી સલામતી આપેછે. એવું એક લશ્કરી
વહાણ લાંબી સફરમાં ઘણાંક બંદરમાં લંગર કરતી વેળા
એમ તોપ ફાડતું. લંડન બંદરમાં એ પ્રમાણે ફાડવાનો કો-
ઈને હુકમ નહતો કેમકે શહેરમાં કાચની બારીઓ ફૂટે
અથવા ઘોડા ભડકે. એ વહાણ લંડન બંદરમાં આવી
ઉભું તેવારે એ ધારા પ્રમાણે તેમાં તોપ છોડવામાં આવી
નહિ. તેમાં એક વાંદરો હતો તેને આથી નવાઈ લાગી. એ
બૂલ સુધારવાનો તેણે પોતે ઠરાવ કર્યો. વહાણને લંગર
કરવાના કામમાં ખારવા રોકાયા હતા તેવામાં રસોડામાં
જઈ આપીએ વતી ઝાલી વાંદરાએ એક ધક ધકતો ખો-
ટડો આણ્યો. એક તોપ બરેલી હતી તેના કાનમાં તે
મૂક્યો. તુરત તોપ ફૂટી ને તેના બડાકાથી બધા પાડો-
શીઓ ગભરાવવા લાગ્યા કે એ થયું શું? બંદરનો કાયદો
તોડવાનું તોમત કમાનપર મૂકી તેનો અદાલતમાં ન્યાય
થયો, પણ તે તોપ વાંદરાએ ફાડી એવું સાબિત થવાથી
તે છૂટી ગયો.

૭૯. પીડનારી છબી.

એક ગૃહસ્થના ઘરમાં માળિયાપર ફળ રાખવામાં

આવતાં. તેની હીકરીને કોઈ કોઈ વખત ત્યાં જઈ ફળ
ઓરી ખાવાની ટેવ પડી હતી. માળિયાની દિવાલપર એક
છખી ટાંગેલી હતી તેનું મોં મોટું હતું ને ઓરડાના જે
ભાગમાં છોકરી જાય તે તરફ તે છખીની આંખો ફરતી
જણાતી. જાણે છખી છોકરીને એમ કહેતી હોય કે તું
ફળ ચોરે છે તે હું જોઈ છું. તું ખરાબ છોડી છે. નફી તું
પકડાઈશ. નાની છોકરી એથી એટલી ખોજવાઈ ગઈ કે
કાતર લાવી તેણીએ તે છખીના ડોળા કાતરી કાઢ્યા.
આંખની જગાએ જે મોઢાં બાકાં પડ્યાં. પછી તે ઓરડામાં
જાય એટલે તે કાંણાં નજરે પડે, અને કાંણાં જોયાં કે
તેને તે આંખો અને તેઓ કેવી ઠપકો દેતી હતી તે સાંભરી
આવે. એમ તેના દીલમાંથી એ વાત ખસી નહિ અને
ઓરી છુપાવવાને જે ઉપાય તેણીએ કર્યો તેથી તેજ પક-
ડાઈ ગઈ. ચિત્રની આંખો ધ્રુટેલી જોઈ તેના માએ તે
બાબત તપાસ કરી એટલે તે છોકરીને સાચે સાચુ ક્ષી
દેવું પડ્યું.

૯૦. શત્રુનો નાશ કરવો.

એક વેળા ચીનના રાજાને તેના કારભારીઓએ ખબર
કરી કે તેના રાજ્યના એક દૂરના પ્રાંતમાં તેના દુશ્મનોએ
બળવો કર્યો છે. રાજાએ કહ્યું મારા મિત્રો મારી જોડે
ચાલો, હું વચન આપું છું કે હું જલદીથી તેમનો નાશ ક-
રીશ. બંડખોરોપર તે ચડ્યો. રાજા ત્યાં ગયો એટલે તેઓ
શરણે આવ્યા. બધાએ એમ ધાર્યું કે રાજા એમના પર
ભારે વેર લેશે. પણ વેર લેવાને બદલે કેદીઓ પર તેણે
દયા કરી. એ જોઈ મુખ્ય પ્રધાને કહ્યું એમ કેમ? તમારું
વચન તમે આમ પાળો છો? તમે વચન આપ્યું હતું કે હું
શત્રુનો નાશ કરીશ, પણ જુઓ તેને બદલે તેમને માફી

કરી અને બળી મહેરબાની પણ કરી. રાત્રીએ ધીમેથી જવાબ આપ્યો કે મેં તમને વચન આપ્યું હતું કે હું મારા શત્રુનો નાશ કરીશ તેમ મેં માફ વચન પાળ્યું છે. હવે તેઓ મારા દુશ્મન નથી, મેં તેમને મિત્ર કર્યા છે. આ રાત્રીની પેઠે આપણે પણ કરવું. જે કોઈ જીવું કરે તેનું આપણે બલું કરવું અને હેત માયાથી શત્રુને મિત્ર કરવા.

૮૧. અચાનક અચાવ.

એક મુસાફર સાંકડે રસ્તે ચાલ્યો જતો હતો. તેની એક બાજુએ ઊંચો પર્વત હતો અને બીજી બાજુએ ઉતાવળા વહેણવાળી પહોળી નદી વહેતી હતી. એકાએક ડુંગરની બાજુએથી વિકાળ વાઘ તેની સામું ધસી આવતો તેણે દીઠો. આ બચકર પ્રાણીથી ખચવાને નદીમાં પડતું મૂકી તરી પેસેપાર જવાને તે ધસ્યો એવામાં પાણીમાંથી મગરે માથું ઉપર લાવી તેને ત્રાલવાને જડ્યાં ઉઘાડ્યાં. વટેમાર્ગીએ કહ્યું અફસોસ! જે રસ્તે જાઉં છું ત્યાં મોતના મોંમાં ફસાઈ જાઉં છું. આથી નિરાશ થઈ તેની ગતિ બેંગ થઈ અને તે જમીન પર પડ્યો. વાઘ એકદમ છલંગ મારી તેની પર આવ્યો, પણ આવે કૂદાયાથી મગરના મોંમાં પડ્યો. તે રાક્ષસી પ્રાણીએ વાઘને પકડ્યો ને મારી નાખ્યો, અને પ્રવાસી બચમાંથી ઉગરી તેની વાટે ચાલ્યો. આ વાત પરથી આપણે શીખામણ લેવી જોઈએ કે ગમે એવું બધા આવે પણ નિરાશ ન થવું, કેમકે જ્યારે આપણા ઉપર ઘણી આફતો પડે છે ત્યારે તેમાંથી છૂટવાનો રસ્તો એકાએક આવી મળે પણ ખરો.

૮૨. આંધળા હાથીને સારો કરવો.

હિંદુસ્તાનમાં કોઈ અમલદારના હાથીની આંખ ફાટી આવી, તેથી હાથીથી ત્રણ દહાડાલગી દેખાતું

નહિ. તે અમલદારે દાક્તરને પૂછ્યું કે હાથીને ઓસડ થઈ શકે તેવું છે? દાક્તરે ઉત્તર આપ્યો કે માણસની આંખ દુઃખે છે ત્યારે તેમાં કાગટીક મૂકીએ છીએ તેમ હાથીની પ્રથમ એક આંખમાં મૂકી જોઉં. પછી તેમ કરવાને હાથીને મવાડી તેની એક આંખમાં કાસ્ટીક મૂક્યું. એના દરદથી હાથીએ મોટો બરાડો પાડ્યો. પણ દવાનો ગુણ વિશ્વમયકારક થયો. ઘણે દરજ્જે આંખ સારી થઈ ને હાથી થોડું દેખી શક્યો. તે પરથી બીજા દિવસે દાક્તર બીજી આંખમાં તે ઓસડ મૂકવાને આપ્યો. તેના પાસે હાથીને આણ્યો. દાક્તરનો સાદ સાંભળી હાથીએ પોતાની મેળે સૂઈ જઈ માથું એક બાજુએ રાખ્યું અને સુંડ વીંટળી લીધી. જ્યારે માણસને દાક્તર કંઈ વાઢકાપ કરે છે ત્યારે તે જેમ શ્વાસ ખેંચે છે તેમ હાથીએ શ્વાસ ઉંચો રાખ્યો. દવા મૂકાઈ રહી ત્યારે સુંડ હલાવી તથા બીજી નિશાનીઓ કરી તેને દાક્તરે સાંજે કર્યું તેનો ઉપકાર માનતો હોય એવો દેખાયો.

૮૩. બહાદુર કૂતરો.

એકવાર તોફાનથી એક વહાણ ઈંગ્લાંદના કેન્ટ પરગણાના કીનારાપર ઘસડાઈ આવ્યું. મોજાં ભારે બજથી ઉછળતાં હતાં તેથી નફી જણાયું કે વહાણ ભાંગી થોડીવારમાં કકડે કકડા થઈ જશે. તેમાં આઠ ખારવા હતા તેઓ મદદને માટે જુઓ પાડતા હતા, પણ મોજાં એટલાં ઉછળતાં હતાં કે તેમના જીવ બચાવવાને માટે હોડી મૂકવાની કોઈ હિમ્મત કરી શકે નહિ. કીનારાપર ઘણા માણસ જોવા મળ્યાં હતાં તેમાંના એક ગૃહસ્થ પાસે ન્યુકાઉન્ડલાન્ડ જાતનો કૂતરો હતો. તે ગૃહસ્થે એક ટુંકી લાકડીને દોરો બાંધી તે લાકડી કૂતરાના મોઝામાં

આપી તેને વહાણ પાસે તરી જવાનું કહ્યું. કૂતરો આ સમજી બચકર મોજામાં ફૂદી પડ્યો. તેના માંમાં લાકડી હતી તે પેલાં માણસો ઝાલી શકે એટલે નજીક તેનાથી જવાયું નહિ. એ જોઈ ખારવાઓએ દોરડાંને છેડે લાકડાંનો કકડો બાંધી કૂતરા તરફ ફેંક્યો ને તે દોરડાનો બીજો છેડો પોતાના હાથમાં રાખ્યો. તુરત પોતાના માંમાંની લાકડી નાખી દઇ ખારવાએ ફેંકેલી લાકડી પકડીને ઘણી મુશ્કેલીથી કૂતરો પાછો પોતાના ઘણી પાસે આવ્યો. આથી વહાણ અને સામા કાઢાં વચ્ચે સંબંધ થયાથી કાંડાના માણસોએ ખારવાને એવી સહીસલામત કાંડે આવ્યા.

૮૪. વિચારવંત શિયાળ.

નોર્વેના જંગલમાં એક પારધી પાછલી રાત્રે શીકારની વાટ જોતો ખેડો હતો તેવામાં તેણે એક શિયાળને એક ઘરડા ઝાડના ટુકાની પાસે સંભાળથી આવતું જોયું. ટુકાની પાસે આવી ફૂદકો મારી તેના ટોચે ચઢી આસપાસ જોઈ તે પાછું નીચે આવ્યું. કેટલીક વાર એમ ચડઉતર કરી શિયાળ ગયું. થોડી વારમાં માંમાં કેટલોક મોટો ને બારે લાકડાનો કટકા લઈ તે જગાએ તે પાછું આવ્યું. જાણે પોતાની કુદવાની શક્તિ કેટલી છે તે જાણવું હોય તેમ તે લાકડું મોડામાં રાખી તે ટુકાપર ફર્યું. પછી તેપરથી ભુસ્કો મારી નીચે આવ્યું. ને પાછું ફૂદી ઉપર ગયું. એમ કેટલીક વાર કરવાથી તેને મા લુપ્ત પડ્યું કે બાર સાથે પણ સહેલથી ફૂદી શકાય છે ત્યારે લાકડું મોડામાંથી નાખી દઇ ટુકાની ટોચે સંકોચાળને મુલું હોય તેમ સ્થિર થઇ બેઠું. થોડી વારમાં એક ઘરડી ડુકરી તેનાં નાનાં બચાં સાથે જંગલમાંથી આવી જ્યાં શિયાળવું હતું તે રસ્તે થઇને ગઈ. તેના બચામાંનાં બે બીજાથી પાછળ પડી ગયાં તેથી શિયાળવાને સારી તક મળ

ત્રાથી તલપ મારી તેમાંના એકને ઝાંઝાં લઈ ઝાડના ફૂડા પર ચડી ગયું. બચાંએ બુમ પાડી એટલે તેની મા તેની મદદે ધસી આવી. આખી રાત શિયાલ પાસેથી બચું છોડાવવાની તેણીએ કોશીશ કરી પણ શિયાળ ચડી એકું હતું ત્યાં તેનાથી પોચાયું નહિ, ને તેનો શ્રમ મિથ્યા ગયો. શિયાળે તેની માના દેખતાં થંડે પેટે બચ્ચાને ફાડી ખાધું, અને ભુંડેણ તેના લુચ્ચા શત્રુને શિક્ષા કર્યા વિના નિરાશ થઈ ચાલી ગઈ.

૮૫. ત્રણ લુચ્ચા.

એક ખાદ્યણ બજારમાંથી બકરી વેચાતી લઈ પોતાની પીઠ ઉપર મૂકી ચાલ્યો જતો હતો તેવામાં તેને ત્રણ ચોરે દીઠો. તેને જવાની વાટમાં જૂદે જૂદે ડોકાણે ચોર આગળથી જઈ ઉભા. પેહેલો ચોર ખાદ્યણને મળ્યો તેણે કહ્યું “આ કૂતરાને શીદ લઈ જાઓ છો? એને પીઠ ઉપર ચડાવી લઈ જતાં શરમ નથી લાગતી?” કૂતરો અપવિત્ર જનાવરછે માટે તેને અડકવાથી ખાદ્યણ અભડાય એવું ખાદ્યણે માને છે માટે ચોર એ પ્રમાણે બોલ્યો. પેલા ખાદ્યણે જવાબ આપ્યો કે ‘આ કૂતરો નથી; આ તો બકરી છે.’ આગળ ચાલતાં થોડે છેટે બીજો ચોર મળ્યો તેણે કહ્યું, ‘બટલુ આ કૂતરાને કેમ લઈ ચાલ્યા? પીઠ ઉપર કૂતરાને લઈ જતાં શરમ નથી આવતી?’ ખાદ્યણે મનમાં ગુંચવાઈ બકરીને નીચે ઉતારી તપાસી જોઈ, પણ તે બકરીજ છે એ જોઈ ફરીને જોયકી આગળ ચાલ્યો. થોડે દુર જતાં ત્રીજો ચોર મળ્યો તેણે પણ પેલા બેના જેવોજ સ્વાલ કર્યો. એથી બીજો ખાદ્યણે બકરીને નાંખી દીધી અને ત્રણ ઠગે કૂતરો કહ્યો તે માની પોતે અભડાયો જણી તે નાહાવા ગયો. બકરીને લઈ ચોરે મારી ખાધી અને ભાજો ખાદ્યણ એમ સહજમાં છેતરાયો તેથી હસવા લાગ્યા.

૮૬. સમય સુચકતા.

સન્તપૌલના દેવલના ધુમટમાં ચિત્ર પાડવાનું કામ પ્રખ્યાત ચિતારા સર જેમ્સ થોર્ન હીલને સોંપ્યું હતું. એક દિવસે છબી ચિતરી તે છેટેથી કેવી દેખાય છે તે જોવાની તેને ઇચ્છા થઈ. એ વાસ્તે ત્યાંથી પાલખ પર પાછો હકતો છેક કોરે લગી ગયો. જો બીજાં ડગલું પાછળ બધું હોત તો નીચે ફરસબંધી પર પડી તેનું તત્કાળ મરણ થાત. આ બધ જોઈ તેના આકરે છબી ઉપર રંગનું કુંડું ઢોળી દીધું. ચિત્ર બગાડ્યું માટે આકરને શિક્ષા કરવાને તરત તે આગળ ધસ્યો. આ વિલક્ષણ કર્મનું કારણ નોકરે સમજાવ્યું ત્યારે સર જેમ્સને તેનો પુરતો પાડ માનવાને અને તેની તરત બુદ્ધિનાં વખાણ કરવાને જોઈએ તેવા શબ્દો જડ્યા નહિ. તેનું બધ સુચવવાને નોકરે જુમ પાડી હોત તો ચિત્રકાર ચમકત અને ગભરાઈ નીચે પડત અને મરણ પામત. તેની કારીગીરીનો નાશ કરવાથી તેનો ખચાવ કરવાને પાલખની કોરેથી છબી બણી આ વવાની ઇચ્છા નોકરે ચિતારાના મનમાં ઉત્પન્ન કરી. સાવધ મન અને સમયસુચકતાના મોટા ઉપયોગી ગુણ એ નોકરમાં હતા, અને સંકટ સમયે ન ગભરાતાં પોતે યુક્તિ કરી તેથી તેના શેઠનો જીવ ઉગર્યો એ જોઈ તેને ઘણાજ સંતોષ થયો.

૮૭. કંજુસનું મોત.

એક દ્રૈચ ગૃહસ્થે ગરીબ લોકને દમીને પુષ્કળ ધન મેળવ્યું. તેની દોલત વિશે સરકારને જાણ થવાથી તેમાંથી એક મોટી રકમ સરકારી ખજાનામાં ભરી જવાને એક દહાડો નક્કી ઠર્યો. તેણે કંઈ કે હું ગરીબ છું તેથી એટલા બધા પૈસા આપવાને શક્તિમાન નથી. તેને બીક લાગી કે

રખેને મારા પાગેશી પૈસા વિષે કહી દેશે. એ માટે કોઈ જાણે નહિ એવે ટુકાણે સંતાડી દીધા. પોતાના ઘરના ભાંયરામાં તેણે ઊંડો ખાડો ખોદ્યો. એ ખાડો એટલો ઊંડો કર્યો કે નીસરણી વિના અંદર ઉતરાય નહિ. એ ખાડાને ચાંપવાળી કળનું ઢાંકણું કરાવ્યું. એ ચાંપ એવી હતી કે ઢાંકણું વાસે એટલે પોતાની મેળે દેવાઈ જાય. થોડા વખત પછી તે ગૃહસ્થ ખોવાઈ ગયો, તેને ઘણાંએ સોધ્યો પણ જડ્યો નહિ. છેલ્લે તે ઘર વેચાયું. જે માણસે લીધું હતું તેણે ફરીથી બંધાવવા માંડ્યું. તે વખતે ભાંયરામાં પેલું ઢાંકણું દીઠું. તેને ચીરાવીને અંદર ગયો તો કંજીસનું મડકું અને પાસે મીણખત્તી તેણે દીઠાં. વધારે ખોળ કરતો તે કૃપણ માણસે ભેગી કરીને સંભાળથી સંતાડેલી બધી દોલત તેને જડી. એવું ધારવામાં આવ્યું છે કે ભાંયરાના ખાડામાં ધન દાટ્યું હતું તે સહી સલામત છે કે નહિ તે જોવાને તે અંદર ગયો હશે, અને ઢાંકણું અકસ્માત પોતાની મેળે બંધ થઈ ગયું હશે. તેણે મદદને માટે બૂમ પાડી હશે, પણ કોઈએ સાંભળી નહિ હોય અને ખોરાક વિના ભૂખે મરી ગયો હશે. તેણે ભૂખ મટાડવાને મીણખત્તીને અને પોતાના બન્ને હાથને કરડી ખાધા હતા. આ ધન લોભી તુચ્છ બખીલનું મોત એમ તેના સંઘરેલા દ્રવ્યમાં થયું; અતિ લોભી ન થવાને આ બચકર મૂચના છે.

૯૯. હાથીનો પશ્ચાત્તાપ.

લખ્ખનોરના પાદશાહના સુંદર અને માનીતા મલિયર નામે હાથીની લડત એક દિવસે બીજા જગર. હાથી જોડે અગડમાં થવાની હતી તે જોવાને પાદશાહ, અમીર ઉમરાવ, અને બીજા હજારો લોક મળ્યા હતા. મલિયરને ખૂબ ઉત્કેશીને તથા બીજાની મસ્ત બનાવ્યો એટલે

માવદપર ધસી સુંદને એક ઝપાટે તેનો પ્રાણ લીધો. તેજ વખતે એક બાયડી હાથમાં છોકરું લેઈ જ્યાં હાથી હતો ત્યાં મોટો પોક મૂકતી ધસી. અતિ ક્રોધાયમાન થઈ તે બાલી-રેજંગલી પ્રાણી જો તે શું કર્યું છે! હવે હમારું બધું ઘરે ઉખેડી નાખ્યું. તે છાપરું તોડ્યું તો હવે દીવાલો તોડી પાડ. તે મારા ઘણીને મારી નાખ્યો તો લે મને અને મારા છોકરાને મારી નાખ્યું. જોવા બેસનારાને એમ લાગ્યું કે કચરી નાખેલા માવદના મુડદા પાસેથી જઈ મદોન્મત્ત થયેલો હાથી એ બાયડીને અને છોકરાને મારી નાખશે. પણ તેણે એમ ન કર્યું. મલિયરનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો, અને આ કર્યું તેનો પશ્ચાત્તાપ થતો હોય એમ કાન અને માથું નીચે રાખીને ઉભો અને માવદના મુડદાપરથી પગ લઈ લીધો. માવદનો બાયડી તેના મુડદાપર મોટે સદે વિલાપ કરતી હાથી બણી જોઈ તેને ઠપકો દેવા લાગી. પોતાના અપરાધને માટે ખેદ કરતો હોય એમ ઉદાસી ચહેરે હાથી તેની તરફ જોતો ઉભો, અને અજ્ઞાન બચ્ચું રોજ તેની સુંદ પકડી રમતું તેમ રમવા લાગ્યું. પાદશાહે બાયડીને કહ્યું કે તું હાથીને બોલાવ, તારી પાસે એ આવશે. બાયડીએ બોલાવ્યો એટલે પાળેલો કૂતરો આવે તેમ તે આવ્યો. પાદશાહે કહ્યું તું એનાપર બેસી એને લઈ જા. બાયડીએ તેને બેસવાનું કહેતાં તે બેઠો અને તેનાપર ચઢી બેઠો. પછી મલિયરે પહેલાં તેના ઘણીનું મુડદું આપ્યું અને પછી છોકરાને આપ્યો. બાઈ તેના ઘણીની જગાએ ગરદનપર બેઠો અને દોરી ગઈ. તે દિવસથી તે તેનો માવદ થઈ. બીજા ક્રોધને હાથીએ માવદને ઠામ બેસવા દીધો નહિ. હાથી ગમે તેટલો ચીડાય પણ તે બાઈ હુકમ કહે તે ઝંટ માને.

જ્યારે બહુ ચોડાઈ જતો ત્યારે પણ એની સુંદર બાઈ હાથ
અરકાડે એટલે શાંત થઈ નરમ થઈ જાય.

૮૯. ફિદલ નામે કૂતરો.

સ્વીડનના એ પ્રખ્યાત કૂતરાનો ધણી જ્યારે મરી ગયો
ત્યારે તે ભરજીવાનીમાં હતો. સ્ટોકહોમમાં સેન્ટમેરીના
સ્મશાનમાં ધણીના મુડદાને લઈ ગયા ત્યારે તેની પાછળ
કૂતરો ગયો, અને મુડદાને દાઝ્યું એટલે તેની કબર ઉપર
સુતો. તેને લઈ જવાને ઘણા પ્રયત્ન કર્યા પણ નિષ્ફળ ગયા.
એને એના ધણીની કબર વિના બીજું કંઈ ગમતું નહોતું એ-
મદેખાઓ. કોઈ સજારીને આવો અસાધારણ પ્રેમ જોઈ
કૂતરાપર દયા આવી તેથી તેને માટે નિત્ય તે ખોરાક લાવતી
ને શીઆખામાં તેના રક્ષણને માટે ધાખળી મોકલતી. કૂત-
રાની દલગીરીનિરંતર જારી રહી. ઉનાળો અને શીયાળો,
દહાડો અને રાત વરસના વરસ ધણીની કબર ઉપર
નજર રાખી ત્યાં પડી રહ્યો. વખતના જવાથી અને લાંબી
ઝરહાજરીથી તે પોતાના ધણીને ભૂલ્યો નહિ. છોકરાની
રમત અને ગમતથી તેનું મન રંજન થાય નહિ. બરફ
ધણી પડે, તાઠ સજ પડે અને પવન ધણી વાય તોપણ
તે તેની જગાએથી અથડાઈ નહિ. એક દિવસે કૂતરાનું
ખાવાનું લાવનાર કંઈ માંદી પડવાથી હમેશની પેઠે અ-
વાડતી વેળા કૂતરાની પાસે રહી શકી નહિ. તેથી કોઈ
બૂડા બિખારી આવીને લઈ ગયા. ફિદલ કંઈ બરબચા
વિના સુતો અને નિરાંતે ઊઘડ્યો. બીજો દિવસે પણ તેજ
ચોરે આવ્યા. સ્વરક્ષણની છેલ્લી પ્રેરણાથી ફિદલ ઉઘડ્યો
પરંતુ છેક ખાલી થઈ ગયો હતો તેથી તુરંત ખેસી જવું
પડ્યું. એ વેળા બેઠો તે ફરી ઉઘડ્યો નહિ. આંખો મિચીને
સૂતાંવારને તેનો પ્રાણ ગયો.

૬૦. પહેરામાં રાખનાર સિંહ.

કેપકાલોનીમાં સિંહ અને માણસની વચ્ચે અજબ જોવા નીચે મુજબ બનાવ બન્યો. એક માણસ ઝરામાંથી પેટ ભરીને પાણી પી પાસેના ખડકપર બેઠો અને ઊંઘી ગયો. થોડા વખત પછી ખડક તપવાથી જાગી ઉઠ્યો, અને આંખ ઉઘાડીને જુએછે તો પોતાથી થોડક છેટે એક મોટો સિંહ તેની સામું તાકીને બેઠો દીઠો. પહેલાંતો તે બચથી સ્તબ્ધ થઈ ગયો, પણ પછી સાવધ થઈ પોતાની બંદકભણી જોઈ ધીમે રહીને તે લેવાને હાથ લાંબો કરેછે એટલે સિંહે માથું ઊંચકી બચકર ગર્જના કરી. પછી જ્યારે જ્યારે તે માણસ બંદૂક લેવાનું કરે એટલે સિંહ તેવી બચકર ચેતવણી આપે. છેલ્લે ખડક એટલો તપ્યો કે ઉઘાડા પગ તેનાપર મૂકી શકાય નહિ. દહાડો ઉતરીરાત પડી અને રાતે પૂરી થઈ પણ સિંહ તે જગાએથી અશ્વો નહિ. બીજી દિવસ થયો અને તાપ એટલો પડ્યો કે તેના પગ તળવાઈ જઈ ખેર મારી ગયા. બપોર થયા એટલે સિંહ થોડક આંધે પાણીપીવા ગયો. આગળ ચાલેને પાંધું ફરીને જોય કે પેલો આદમી ખસતોતો નથી. એવામાં આદમીએ બંદૂક લેવાને હાથ લાંબો કર્યો એટલે સિંહે ક્રોધ કરી પાછા ફરી તેના ઉપર છબંગ બરવાનું કંઈ પણ તલપ મારી નહિ. બીજી રાતપણ પહેલીની પેટુજ ગઈ, અને ત્રીજી દિવસે પાછો સિંહ પાણીપીવા ગયો, પરંતુ સામી બાજુએ કંઈ અવાજ સાંભળ્યો એટલે પાસેની ઝાડીમાં પેસી અદશ્ય થયો. પેલા આદમીએ હવે બંદૂક હાથમાં લીધી પણ ઉઠવા જતાં પડી ગયો, તેનાથી ઉઠાયું નહિ; તેના પગની ધુટીઓમાં તેના શરીરનો બાર અમવાની શકિત રહિ નહિ. અંતે ધુટીઓએ ચાલતો ધર બણી ગયો. માર્ગમાં થોડીવારે તેને કોઈ રૂંધી મળ્યો તે તેને

સહીસલામત જગાએ લઈ ગયો. ત્યાર પછી તેના પગનાં
આંગળાં ખરી ગયાં અને જનમ લગી લંગડો રહ્યો.

૯૨. ઉમદાકામ.

એક માણસ ઘણો ઘરડો થયાથી તેને એમ લાગ્યું કે
હવે મરણ સમીપ છે. તેની પાસે પુંજી ઘણી હતી તેથી
તેના ત્રણ છોકરાને વહેંચી આપવાનું કરાવ્યું. ઘણુંજ મૂ-
લ્યવાન રત્ન લઈ તેણે કહ્યું કે ‘જે છોકરો ત્રણ મહીનામાં
ઉમદા કામ કરશે તેને એ મળશે.’ મોટા છોકરાએ એક
દહાડો કહ્યું—‘બાપા એક માણસે થોડા વખતપર ઘણાં
નાણાં મને સોંપ્યાં તે મને બીલકુલ ઓળખતો નહતો
અને મેં તેને પહેંચપણ આપી નહતી, તોપણ જ્યારે
એણે પૈસા પાછા માગ્યા ત્યારે મેં એના બધા આપ્યા
અને રાખ્યાની મહેનત અને જોખમને બદલે જે આપવા
માંડ્યું તેએ ના લીધું.’ બાપે જવાબ આપ્યો કે તમારું
કામ વાજબી હતું. બીજા છોકરાએ કહ્યું,—‘હું સરોવરની
પાસે ચાલતો હતો ત્યારે એક છોકરું તેમાં પડ્યું. મારા
જીવને જોખમમાં નાખી હું અંદર પડ્યો અને તેને
સહીસલામત કાડી તેની મા કાંઠે રડતી હતી તેને આપ્યું.
શું આ ઉમદા કામ નહિ બાપા?’ ના બેટા; માણસમાં
પ્રેમભાવ છે તે પ્રેરણાનું એ કૃત્ય હતું.’ પછી સૌથી નાનો
છોકરો બોલ્યો,— ‘એક અંધારી રાત્રે ખડકની કોરણપર
મારા કદા શત્રુને મેં ઊંધતો જોયો. જાગીને ઉઠતાં જરા
ખસવા જાય તેજ ક્ષણે તે તેપરથી નીચે ઊંડાણમાં પડી
મરણ પામે એવું હતું. મેં તેને હળવે રહીને ઘણી સં-
ભાળથી ઉઠાડ્યો અને પડાય નહિ તેવો કામ સૂચા જવાને
બતાવ્યો.’ બાપે તેને બિટીને કહ્યું, ‘મારા અત્યંત બહાલા
દીકરા, આ રત્ન તારું છે.’

૯૨. જૂઠી ધાસ્તી.

સને ૧૭૮૨ માં સ્પેનની ફ્રેન્ચ જીપ્રાલ્તરને ઘેરો ધાલ્યો હતો અને પ્રતિદિન હજારો યવાનાં ચિન્હ જણાતાં હતાં તેવામાં એક અંધારી રત્નિ શત્રુનો સામે આવેલા બુરજનો ઇંગ્રેજ પહેરેગીર સીસાટી વગાડતો પહોરો બરતો હતો. દુશ્મનની સામું જોઈ તેમની તરફથી અંધારામાં હુમલો યવાના સંભવ ઉપર વિચાર કરતો તે ઉભો હતો. વરસાદ આવે તેવારે પહેરેગીરને ઊભા રહેવાને ગોખ હોય છે એવો ગોખ તેને માટે હતો તેની પાસે સાંકડા મોડાની હાંસીમાં તેનો વાળુ કરતાં બાકી રહેલો ખોરાક હતો. જીપ્રાલ્તરના ખડકપર વાંદરાં રહે છે તેમાંના એક વાંદરે છાનામાના આવી તે હાંસામાં માં ધાલ્યું એટલામાં પહેરેગીર પાછો ફર્યો. વાંદરો ઉઠી નાઠો. સાંકડા કાનામાંથી મોઢું નીકળી શક્યું નહિ તેથી માથે ઊંધા હાંસા સાથે તે લોપ થઈ ગયો. અંધારૂં હોવાથી એ વાંદરો છે એ ન દેખાવાથી પહેરેગીર કલ્પના કરી કે તે શત્રુનો સિપાઈ છે. હાંસાને તેણે તે સિપાઈની ટોપી ધારી. એ કલ્પના તેના મનમાં ઊઠતાંજ તેણે પોતાની બંદૂક છોડી અને બૂમ પાડી કે શત્રુ કોટે ચડી આવ્યા છે. એ સાંભળી બીજા પહેરેગીરોએ ચમકી બચતી સૂચનાને માટે તોપ છોડી, એટલે તે કિલ્લાનો ગવર્નર અને તેમાંની સેના ઝટપટ હથિઆર સજી વધવાને તૈયાર થઈ, અને જે બાજુએ વાંદરો નાઠો હતો તેણીમર કેટલાક દોડ્યા. હાંસાથી વાંદરાનું માથું ઢંકાઈ ગયું હતું, અને આંખોમાં ટીલો દાળના રેલા ઉતરવાથી તે દેખી ન શક્યો ને ધણે દૂર જઈ શક્યો નહિ તેથી પકડાયો એટલે ગદમાં કતલ ચાલવાની ધાસ્તી ઉત્પન્ન થઈ હતી તે અંધ પડી શાંતિ થઈ.

૬૩. વિદ્યાર્થીનો કૂતરો.

કેટલાંક વરસ ઉપર ટહાડ એટલી સખ પડી કે સીન નદીનું પાણી ડરી કેટલાક ઇંચ જાડું બરફ બંધાયું. પછી એકાએક તાપ પડવાથી બરફ પીગળવા માંડ્યું તેમ છતાં કેટલાક અવિચારી જીવાનીયા લોઢાના પાટાવાળા બુટ પહેરી તે ઉપર લપસતા રહ્યા. એમાં એક વિદ્યાર્થી હતો. જ્યાં પાણી બરોબર મજબૂત થીજ્યું ન હતું ત્યાં સંભાળ રાખ્યા વિના તે લપસતો આવ્યો. તેના બારથી બરફ બાગ્યું અને તે નીચે પાણીમાં ડૂબી ગયો. એ તરણ-ની જોડે એ વેળા સ્પાનિયલ જાતનો કૂતરો હતો તે તેનો ધણી બરફ નીચે ડૂબ્યો જોઈ તેને કાઢવાને લોકને બોલાવવા માટે ખૂબ જોરથી બસવા લાગ્યો. અચરજે એ જગ્યામાંથી તે જીવાનને કાઢી શકાય તેવું ન હતું, પરંતુ તેના બસવાથી ત્યાં નહિ જવાની બીજા સર્વને ચેતવણી મળી. બિચારો કૂતરો ત્રાસદાયક સીયાડા પાડતો ગાંડાની પેઠે નદી પર દોડવા લાગ્યો. ધણીવાર થઈ પણ તેનો ધણી પાછો આવ્યો નહિ ત્યારે અંતે યાકીને તે જ્યાં ડૂબ્યો હતો ત્યાં જઈને તે કૂતરો દહાડે અને રાતે જોજ જગાએ બેસી રહ્યો. બીજા દિવસે તેને ત્યાંજ શોકથી ઉદાસીમાં જોડો જોઈ લોક તેના અચળ હેતુપર સાનંદાશ્ચર્ય પામ્યા. કેટલાકે તેને બેસવા માટે ધાસ પાથર્યું, અને તેના ઝાડા આગળ ખાવાનું મેલ્યું પણ કૂતરાએ તે ખાધું નહિ. કોઈ કોઈ વખતે તે આસપાસ કાંઠા લગી પોતાના ધણીને શોધવાને દોડી આવી પાછો પોતાની જગાએ આવી સૂઈ જાય. એક સિપાઈએ તેને તે શીતળ જગાએથી ઉઠાડવાનું કહ્યું. તે કૂતરો તેને કરડ્યો એટલે સિપાઈએ તેને હડકાવો થયેલી સમજી બંદૂક મારી ઘાયલ કર્યો. કૂતરાનો માણસપર

આવો અચળ પ્રેમનો દાખલો જીવને લોકનાં ટોળે ટોળાં
ત્યાં આવ્યાં. એક બાયડીએ ધાયલ કૂતરાને તેના ધણી
પરનું આટલું બધું વહાલ જોઈ પોતાના કબજામાં લઈ
ધેર લઈ ગઈ. મલમપટા કરી કૂતરાને સારો કરી તેના
મુએલા ધણીને માટે દીલાસો આપતી.

૯૪. મધમાખી પાળો !

એક ફ્રેચ બિશપે તેના તાબાના પ્રાંતમાં તપાસ કરવા
નીકળી એક ગામના ક્યુરેટ પદવીના થોડી ઉપજવાળા
પાત્રિને લખ્યું કે હું તારી સાથે જમીશ, પણ મારે માટે
કંઈ અસાધારણ ખર્ચ કરશો નહિ. ક્યુરેટે ઉત્તર મોક-
લ્યો કે તમારી સૂચના હું ધ્યાનમાં રાખીશ. પણ તેણે પો-
તાનું વચન પાળ્યું નહિ, ને બહુ ખર્ચ કરી સરસ ભો-
જન તૈયાર કરાવ્યું. બિશપે આશ્ચર્ય પામી ઠપકો દીધો
કે તારા જેવા રિયતિના માણસને આ ઉડાઉપણું ઘટે
નહિ. એક વરસની કમાઈ ફક્ત એક દહાડામાં ખર્ચવી
ન જોઈએ. ક્યુરેટે કહ્યું કંઈ ફીકર નહિ. હું ખર્ચ કરું છું
કે તમે જે બાણામાં જીએ છો તે મારા દેવલની ઉપજ-
માંથી આવ્યું નહતું. એ ઉપજ તો હું ગરીબને ધર્મ કરી
દઉં છું. બિશપે કહ્યું ત્યારે તમારી કને કાંઈ દોલત હશે.
ક્યુરેટે કહ્યું નાહ. બિશપે બોલ્યો કે ત્યારે તમે આવો
ખર્ચ શી રીતે કરી શકો છો ? ક્યુરેટે કહ્યું મારી પાસે
જીવાન સ્ત્રીનો એક મઠ છે ; તે નારીઓ મારો બધો ખર્ચ
પૂરો પાડે છે. બિશપે કહ્યું શું તમારી પાસે મઠ છે ?
આટલામાં એવો મઠ છે એની મને ખબર નથી. એ
શી વાત કહો છો ? મારાથી સમજાતું નથી. એ મઠ મારે
જોવા જોઈએ. ક્યુરેટે કહે ઠીક છે, મહારાજ, આપણે
જમી રહ્યા પછી તે જોવા જઈશું, અને તમે મારી ચાલ

જોઈને ખુશી થયો.” જમી રહ્યા પછી બિશપને લઈ ક્યુરેટ મોટી વાડીમાં ગયો, અને પુષ્કળ મધપૂડા હતા તે ખતાવીને તેણે કહ્યું કે આ જ આપણે જમ્યા તેનો ખરચ આ મઠની પેદાશમાંથી મેં કર્યો છે. એ મને વરસ દહાડે નવસે રૂપિઆ રળી આપેછે તેથી માફ સારી રીતે ગુજરાન ચાલેછે અને મારે ઘેર પરોણા આવેછે તેમની હું સારી રીતે ચાકરી કરી શકું છું. એ જાણી બિશપને કેટલી નવાઈ લાગી હશે અને કેટલો સંતોષ થયો હશે તેનો ખ્યાલ સહજ મનમાં આવશે. એનું પરિણામ એ થયું કે ત્યારપછી જ્યારે કોઈ ક્યુરેટ વધારે ઉપજાવી જગા માગતો ત્યારે બિશપ તેને ઉત્સાહથી જવાબ દેતો કે મધમાખી પાજો! મધમાખી પાજો!

૯૫. ગાડીને મથાળે ખેસનાર ઉતારૂ.

કેટલાંક વરસ ઉપર એક જુવાન સ્ત્રી એક મોટા અમીરના પૌત્રને કેળવણી આપવાને નોકર રહી. તે ટપાલની ગાડીમાં ખેસી તે ઉમરાવને મુકામે જતી હતી. ધણાક ગાઉ લગી એ એકલીજ તે ગાડ માં હતી. પછી એક ઘરડો ગૃહસ્થ ગાડીને મથાળે આવીને બેઠો. બપોરે ગાડી માર્ગની એક વીથી આગળ ઉભી રહી. ત્યાં વટે-માર્ગુએને જમવાની ગોઠવણ કરી હતી. પેલી સ્ત્રી જમવા બેઠી. પેલો ગૃહસ્થ આવી તેની પાસે બેઠો કે તુરત તેણીએ ઉઠી ઘંટ વગાડી વીથીના ચાકરને બોલાવી કહ્યું, “અહિયાં ગાડીને મથાળે ખેસનાર ઉતારૂ છે. હું એવાની જોડે જમતી નથી.” પેલા ઉતારૂએ નમીને કહ્યું મડમસાહેબ, હું આપની માફ માગું છું, હું ખીજ ઓરડામાં જઈશ. એમ કહી તે તુરત ગયો. થોડીવાર પછી ઉતારૂઓ ગાડીમાં પાછા બેઠા અને ગાડી ચાલતી થઈ. છેલ્લે પેલી સ્ત્રીને જવું હતું

તે કિલ્લાના દરવાજા આગળ ગાડી ઉભી રાખીને તે ઉતરી. ત્યાં તેની આશા પ્રમાણે કોઈએ તેનો ઝંટ સત્કાર કર્યો નહિ. ગાડીને મથાળે જે ઉતારે હતો તેની સેવા કરવામાં બધા ચાકરો તુરત મંડ્યા. બાયડીએ તેમને મદદે બોલાવ્યા ત્યારે તેમણે કહ્યું કે અમીરસાહેબનું કામ કરી તમારું કરીશું. થોડો ખુલાસો થતાં તેણીએ બાણ્યું કે ગાડીને મથાળે બેસનાર જે ઉતારેને તેણીએ એટલો હલકો માણસ ધાર્યો હતો કે તેની હારે તેણીએ જમવા બેસવાની ના કહી હતી તે અમીર હતો એટલુંજ નહિ, પણ જે અમીરના છોકરાના છોકરાની સંભાળ રાખવાને તેને રાખી હતી તેજ તે હતો. એ ઉમરાવ પૈસાદાર હતો તોપણ સાદો હતો તેથી ખુશી હવાને તથા આસપાસ ભેગાને સાથે ગાડીની ટોચે શાખને માટે બેઠો હતો. ગાડીની અંદર ગાંધાઈ રહી મહેનું સુખ તેને ગમ્યું નહિ. પહોંચ્યા પછી થોડીવારે તે મગરૂર બાઈને અમીરે પોતાની હજૂરમાં બોલાવી તેની બેવકુફાઈની ચાલ વિષે ડપકો દીધો અને કહ્યું કે હું મારાં છોકરાંને આવી રીત કદી નહિ શીખવજા દઉં. તેણીએ એ ભૂલને માટે માફ માગી ત્યારે તેણે કૃપા કરી માફી આપી તેને નોકરીમાં બહાલ રાખી. પોતાથી બધો વાતે જે પુરૂષ ચઢીયાતો હતો તેણે આ શીખામણ દીધી તેનો લાભ લઈ તેણીએ પોતાનો ગર્વ છોડી હૃદયમાં કોઈ ગમે તેવો ગરીબ હોય તોપણ તેની સાથે નરમાસથી વર્તતી.

૯૬. કવિનું ઇનામ.

આરબ લોકમાં એક વિશ્વેષ ચાલ છે તે નીચેની વાત પરથી જણાય છે. જ્યારે કોઈ કવિ નવી કવિતા બનાવે ત્યારે રાજાને સંભળાવે અને રાજા તેને ઇનામ આપે.

એક રાજા (એનું નામ જાણવામાં નથી) એવા હતો કે જે કવિતા તે એકવાર સાંભળે એટલે તેને તે આખી કવિતા મોહોડે યાદ રહે. તેની પાસે ગુલામ હતો તેને એવારે સાંભળે, અને એક લુંડી હતી તેને ત્રણવાર સાંભળે યાદ રહેતી. જ્યારે કોઈ નવી કવિતા બનાવી રાજા પાસે લાવે ત્યારે તે જો નવી હોય તો જેપર તે લખેલી હોય તેના તોલ જેટલું નાણું ધનામમાં આપવાનું તે વચન આપતો. સાંભળ્યા પછી રાજા કહેતો કે એ કાંઈ નવી નથી, એ તો ઘણા વરસની છે. કવિ જે બોલ્યો હોય તે એકેએક શબ્દ પંડે બોલીને કહે કે મારી પાસે ગુલામ છે તે પણ બોલશે. ત્યાર પછી રાજા ને કવિ જે બોલ્યા તે સાંભળી ગુલામપણ બોલી જાય. ત્યારકેડે રાજા કહેતો કે મારી પાસે લુંડી છે તે પણ બોલશે. તે હુકમ કરે એટલે જે ત્રણવાર સાંભળ્યું હતું તે પડદા પાછળ ઉભી રહી તે દાસી બોલી જતી, તેથી કવિને ખાલી હાથે પાછા ઘેર જવું પડતું. એક પ્રખ્યાત કવિએ રાજાની લુચ્ચાઈ પકડવાને ઘણા અઘરા શબ્દની કવિતા જોડી ઓળખામ નહિ માટે વેથ બદલીને રાજાની હજૂરમાં ગયો. ધારા પ્રમાણે રાજાએ વચન દીધું કે એ કવિતા તારી પોતાની બનાવેલી નવી હશે તો જેપર લખેલી હશે તેના બારોબાર તને સોનું મળશે. ત્યાર પછી કવિ પોતાની કવિતા બોલ્યો. તેના શબ્દ યાદ રાખ્યા એટલા અઘરા હતા કે સાંભળ્યા પછી તેમાંનું કંઈ રાજાને યાદ ન રહ્યું. રાજાએ ગુંચવાઈ ગુલામને ધસારત કરી પણ તેને પણ કાંઈ યાદ ન રહ્યું. ગુલામડીને બોલાવી તેનાથી પણ બોલી શકાઈ નહિ. ત્યારે તેણે કહ્યું હું શક વગર કહું છું કે આ તારી બનાવેલી છે ને એ જે ઉપર લખી હોય તે લાવ, તેના બારોબાર હું તને મારા વચન

પ્રમાણે સોનું આપીશ. કવિએ કહ્યું કે એ જ્યારે મેં લખી ત્યારે મને કાગળ ન મળ્યો તેથી મેં મહેલના ચોકમાં પડેલા એક આરસના પથર ઉપર લખીછે, હું તેને મારી સાથે ઊઠઉપર મૂકીને લાવ્યો છું. આપેલું વચન પાળતાં રાજાનો બધો ખજાનો ખાલી થઈ ગયો. ત્યારપછી આવી યુક્તિ કરવાનું કોઈને કારણ રહે નહિ માટે બીજા ભૂપતિઓની પેઠે તેણે પણ કવિયોને સરપાવ આપવાનો દસ્તૂર રાખ્યો.

૬૭. ચતુર કરોળીઓ.

એક માણસને અલ્પપ્રાણી વિદ્યાના અભ્યાસનો બહુ શોખ હતો. તેણે તળાવની પાસે એટો કરોળીઓ દીઠાં. લાંબી લાકડીને એક છેડે તે કરોળીઆને મૂક્યો. તળાવની એક બાજુએ જઈ લાકડી ઉપર કરોળીઓ રાખી જઈલો હાથ લાંબો થઈ શક્યો તેટલો કરી પાણીને તળીએ કાદવમાં તેના બીજા છેડાવતી સીધી દાટી. પછી કરોળીઓ શું કરેછે તે જોતો કિનારે બેઠો. પહેલ વહેલાં તે લાકડીએ ઉતરી પાણી સૂધી ગયો, પણ નીકળી જવાનો લાગ ન મળ્યો તેથી પાછો ટોચે આવ્યો. પછી લાકડીની બીજા બાજુએ સંભાળથી ઉતર્યો ને પાછો ચડ્યો, પણ એકે રસ્તો જવાનો મળે નહિ. ત્યારે ઉપર જઈને શું કરવું તેના વિચારમાં બેઠો. થોડા વખત પછી લાકડીની ટોચથી કાંઠાલગી પહોંચે એવડો તાંતણો કાઢી તેનો એક છેડો લાકડીની ટોચે લગાડી બીજો પવનમાં ખુલતો રાખ્યો. એ બીજો છેડો ઉડી તળાવની પાળે જઈ વળગ્યો ત્યારે ધીમે ધીમે કરોળીઓ તે તાંતણે ઉતર્યા. એમ થોડો વખત વાયુમાં રહીને જમીનપર ઉતરી તે પોતાને ઘેર ગયો.

૯૮. ખાનની ડાખી આંખ.

એક તવંગર ઘરડા રૂશીઆનને ત્રણ દીકરીઓ હતી તે-
માંથી સૌથી નાની નામે કાયરાઈન આસાધારણ ખૂબ-
સુરતી અને ડહાપણને માટે પ્રખ્યાત હતી. એક સવારે
ખાનના બગ્ગરમાં કેટલાંક દોર વેચવાને જતો હતો તે
વારે તેણે તેની દીકરીઓને પૂછ્યું કે તમારે સાડા શું લેતો
આવું ? મોટી બેએ પોતાને વાસ્તે ઘરેણાં લાવવાને કહ્યું,
પણ નાની બોલી કે મારી માગણી તમને ઘણી બચવાળી
કઠણ લાગશે. તેના બાપે કહ્યું કે હું વચન આપું છું કે તું
જે માગશે તે મારા જીવને જોખમમાં નાખીને લાવી આ-
પીશ. તેણીએ કહ્યું કે એમ છે તો હું વિનંતિ કરું છું કે તમે
દોરો વેચો તેમાં આપણા ભૂરા બળદની કીમત ખાનની
આંખ સિવાય બીજી કંઈ ના લેશો. આ માગણીથી
ઘરડા માણસને ઘણું આશ્ચર્ય લાગ્યું, પણ તેની દીકરીના
ડહાપણ ઉપર ભરસો રાખી તેમ કરવાનો તેણે નિશ્ચય
કર્યો. ખાનના બગ્ગરમાં જઈ તેણે તે પ્રમાણે ભૂરા બળદનું
મૂલ માગ્યું. એ નવીન કીમત સાંભળી તેને થેલો ગણી
ખાંધીને ખાનની પાસે દરબારી લોક લઈ ગયા. ડોસે રા-
જને પગે લાગી કહ્યું કે એ માગણી મેં મારી દીકરીના
કહેવા પ્રમાણે કરી છે. એ માગવાનો તેના મનમાં શા હેતુ
છે તે હું જાણતો નથી. આમાં કંઈ છૂપો ભેદ જાણી
રાજાએ તેને એવી શરતે છોડી મૂક્યો કે તેણે તે વિલક્ષણ
દીકરીને લઈ પાછા આવવું. થોડીવારમાં તે તેના બા-
પની સાથે આવી. તેને પૂછ્યું કે ભૂરા બળદની કીમતને
પેટે ખાનની આંખ માગવાનું તે તારાં બાપને શા સાડા
કહ્યું ? ત્યારે તેણીએ જવાબ દીધો કે મને આશા હતી
કે આપને જાણવાની ઇચ્છા થશે તેથી મને બોલાવશો.

મારે એક વાત કહેવાની છે તે આપને અને આપની પ્રજાને ઘણી અગત્યની છે. રાજ્યએ કહ્યું, કહેા તે શી વાત છે ? તે બોલી—જ્યારે ફરીઆદ કરનાર અને ઉત્તર આપનાર આપની હજૂરમાં આવે છે તેવારે તેઓમાં પૈસાવાળા અને અમીર ઊમરાવ હોયછે તેમને જમણે હાથે ઉભા રાખોછો અને ગરીબ અને રાંકને ડાબી બાજુએ ઉભા રાખોછો. મેં સાંભળ્યુંછે કે તમે પૈસાદાર ઉપર મહેર રાખોછો, અને ગરીબ અને અનાથ ઉપર જોતા નથી ત્યારે તમારી ડાબી આંખનો કુંઠ ઉપયોગ નથી તેથી તે માગવાને મેં મારા બાપને કહ્યું. કાચરાધનની બેઅદબીથી રાજ્ય ગુસ્સે થયો, પરંતુ આ તેણીએ દ્વેષભાવથી ક્યું કે ડહાપણથી ક્યું તેનો તપાસ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. ઘણા આડાઅવળા સવાલ પૂછ્યા પણ તેણીએ જવાબ ખરાબર કહ્યા તેથી ખાતને ઘણું આશ્ચર્ય લાગ્યું. તોપણ અન્યાય કરતો હતો માટે તેણીએ તેને નકારો કહ્યો માટે તેનાપર રોષે ભરાઈ તેણીની છેલ્લી પરીક્ષા કરી. ખાતે તેને પૂછ્યું કે મારા ખજાનામાં ધન છે તેનું મૂલ્ય કહે. એનો ખરો ઉત્તર દઈથ તો તેને ડાહી અને ખાતને શી-ખામણ દેનાર ગણી છોડી મૂકવામાં આવશે. બાઈએ કહ્યું કે મારો હૂકમ ત્રણદિવસ માનવો એવું કબૂલ કરો તો હું એનો જવાબ દઉં. ખાતે હા કહી એટલે તેણીએ આજ્ઞા કરી કે તારે ત્રણ દહાડા ભૂખ્યા રહેવું. રાજ્યએ તે પ્રમાણે ક્યું. છેલ્લે દિવસે તેણીએ તેની આગળ થાંભીમાં બાણું પીરસી કહ્યું હે મહારાજ ! સાચું બોલજે, આપના તમામ ખજાનાની કીમત આ બાણાથી ઓછી છે કે નહિ ? નફી ઓછી છે. આ સાચા ઉત્તરથી અને તેના ડહાપણના બીજા પૂરાવાથી વિસ્મય પામી ખાતે

તેને પોતાના કુંવરવેરે પરણાવી, અને પોતાની ડાબી આંખનો ઉપયોગ કરવાનું સદા સંભાળવાની તેણીને પરવાનગી આપી.

૯૯. મોચી ને સાહુકાર.

એક મોચી સવારથી તે સાંજ સુધી ગાવામાં અને કામ કરવામાં દહાડો ગુજરતો. તેની પાડોશમાં એક ધનવાન સાહુકાર રહેતો હતો તેણે તેને એક દહાડો કહ્યું, મારા બલા મિત્ર, તમે વરસ દહાડે કેટલું કમાઓ છો? મોચીએ હસીને કહ્યું, શું સાહેબ વરસે કેટલું! હું કંઈ એવા હિસાબ રાખતો નથી. રોજ ને આવેછે તે આવામાં જાયછે અને વરસને છેલ્લે દિવસે જોઈશું તો તાજો ખરાબર મળેછે, કેમકે ને દહાડે ને લાવું છું તે દહાડે તે ખાઉં છું. ‘વાર તારે રોજ કેટલું રજોછો તે કહીશ બાઈ?’ ‘કોઈ દહાડો થોડું અને કોઈ દહાડો વધારે પણ એથી માંડે ગુજરાત ચાલ્યું જાયછે.’ પછી સાહુકારે કહ્યું તને કદી તંગી પડે નહિ એવું કરવાનો મેં મનસુખો કર્યો છે. આ ત્રણસે રૂપિયા લે, અને સંભાળી રાખજે અને તંગીને વખતે વાપરજે. મોચીએ આપ્યા જન્મારામાં આવડી મોટી રકમ પહેલી દીઠી, અને તે હવે એની થઈ એવું માનવું કઠણ પડ્યું. ઉતાવળે ઘેર જઈ રૂપિયા જમીનમાં દાટ્યા, કે ચોરાઈ ન જાય. પણ અફસોસ! તે રૂપિયાની સાથે તેણે પોતાનું સુખ પણ દાટ્યું. આ પૈસા મળ્યા તે દહાડાથી ગાવું અટક્યું, અને મિત્રા ગઈ, કેમકે એ કોઈ લઈ જશે એવી ચિન્તા તેને સદા થયાં કરી. તેના ઊંઘ ગઈ; ફીકર, જાડી ધાસ્તી, અને શંકા તેના મનમાં સદા ઉઠવા લાગી. આખો દિવસ જ્યાં ધન દાટ્યું હતું ત્યાં એની નજર પડતી, અને રાત્રે કાંઈ અવાજ સાંભળે કે

ચોરે આબ્યા એવા વહેમ ઉત્પન્ન થાય. ચૈસા તરફની આ ચિન્તા ફીકરથી કાયર થઈ ગરીબ માણસ તેનું બહું કરનારને ઘેર ગયો. મોઝાએ તેને કહ્યું કે મારી આગળની સુખી નિદ્રા અને મનની શાંતિ અને સંતોષ પાછાં આપો અને આ તમારા રૂપિઆ પાછા લો; જ્યારથી એ મારા કબજામાં છે ત્યારથી હું માફ સુખચેત ખોઈ રૂપ પામું છું.

૧૦૦. વ્યતિક્રમ પ્રશ્ન.

પ્રશિયાનો મહાન્ ફ્રેડરિક રાજા પોતાની હજારી ફોજ પર એટલું લક્ષ આપતો કે તેમાંના દરેક સિપાઈને તે આજ્ઞાપતો હતો. જ્યારે તેમાં રાજા નવો માણસ દેખે ત્યારે આ ત્રણ સવાલ અનુક્રમે પૂછતો. તમારી ઉંમર કેટલી છે ? તમને લશ્કરમાં રહ્યાંને કેટલાં વરસ થયાં ? તમને તમારો પગાર અને જોઈતાં હથિયાર અને સરંજામ ખરાબર મળ્યાંછિકે ? એક જીવાન ફ્રેંચ તેની સેનામાં નોકર રહ્યો, પણ તેને જર્મન બાષા મુદલ આવડતી નહિ. એ સવાલ રાજા પૂછે તેવારે શા જવાબ દેવા તે તેના સાથી-ઓએ આ પ્રમાણે અનુક્રમે દેવાનું શીખવ્યું. ૧લો જવાબ—એકવીસ વરસ, મહારાજ ! ૨ જો—છ મહીના, મહારાજ ! ૩જો—બંને ખરોબર, મહારાજ ! થોડા દહાડા પછી લશ્કર કવાયત કરતું હતું તે રાજા જોતો હતો તેવામાં આ નવા સિપાઈને જોઈ રાજાએ તેને પ્રશ્ન પૂછ્યા. કમન-સીએ આ વખત બીજો સવાલ પહેલો પૂછ્યો. તમને લશ્કરમાં રહ્યાંને કેટલાં વરસ થયાં ? ફ્રેંચ સિપાઈએ જવાબ દીધો—એકવીસ વરસ, મહારાજ ! રાજા આશ્ચર્ય તો પામ્યો. પણ તેની પરીક્ષા જોવાને બીજાવાર પૂછ્યું. ત્યારે તમને વરસ કેટલાં થયાં ? તેણે જવાબ દીધો કે છ મહીના, સાહેબ ! ફ્રેડરિકે કહ્યું, ‘સાચે કહું છું કે તમે બેમાંથી

એક મૂરખ હોવા જોઈએ,' સિપાઈએ જવાબ દીધો કે
ખતે બરાબર, મહારાજ! રાજાએ અચંબો પામીને
કંહું ઠીક! મારે મોહોડે તો આજેજ મને મારી હજૂરી સે-
નાના સિપાઈએ મૂર્ખ કહ્યો. વાર એ કહેવામાં તમારો
હેતુ શા છે? રાજાને ગુસ્સે થયેલો જોઈને પેલા ગરીબ
માણસે ફ્રેંચભાષામાં કહ્યું કે મને જર્મનભાષા બીલકુલ
નથી આવડતી. ફ્રેડરિકે કહ્યું એમ છે તો એ કારણથી હું
તમને માફ કરું છું; પણ ઘોડીવારમાં બરાબર શીખજો. તું
ઉત્તમ જોડો થઈશ એમાં સંદેહ નથી.

૧૦૧. જમીંદારના ત્રણ દીકરા.

ઇંગ્લાંડના એક ધનવાન જમીંદારને ત્રણ દીકરા હતા
તેમને તેણે મરતી વેળા પોતાની કને બોલાવીને પ્રશ્ન પૂ-
છ્યો કે 'તમને પક્ષી થવાની જરૂર પડે તો કયું પક્ષી
થવું ગમે?' વડા પુત્રે ઉત્તર દીધો કે 'હું સકરો થવું
પસંદ કરું કેમકે તે ઉમદા પક્ષી છે અને બીજા પ-
ક્ષીને મારીને પોતાનો ગુજારો કરે છે.' બીજા દીકરાએ
જવાબ આપ્યો કે મને કબુતર થવું ગમશે કેમકે તે ટો-
ળામાં રહે છે અને સ્વભાવે ગરીબ છે. સર્વથી નાના
પુત્રે કહ્યું કે હું રાજહંસ થવું પસંદ કરું કેમકે તેને લાં-
બી ગરદન છે તેથી મનમાં જે ધારણા ઉઠે તેને મુખમાં
આણતાં વાર લાગે તેથી તે કહેવું કે નહિ તેનો વિચાર
કરવાને પૂરતો વખત મળે. ત્રણેના જવાબ સાંભળી બાપે
મોટા કુંવરને કહ્યું કે તું બીજાને મારીને અને લુંટીને
નિર્વાહ કરવા ઇચ્છે છે માટે હું તને મારી ઇંગ્લાંડનો જ-
મીન આપું છું કારણ કે એ દેશમાં શાંતિ અને વ્યાધનું
બળ છે ને તું લુંટકાટ ને મારામારી કરશે તો સજા પામી-
શ.' બીજા દીકરાને કહ્યું કે તું સંસાર અને મિત્રબાવપર

પ્રેમ રાખેછે માટે હું તને મારી વેલ્લમાંની બૂમિ આપું છું કેમકે ત્યાં કુસંપ અને ઝઘડા ઘણા થાયછે તેથી તું તારી સભ્યતાવડે લોકને શાંત કરી આપણા લોક નેડે સ્નેહ કરાવીશ. પછી ત્રીજાને કહ્યું કે તું ડાહ્યો અને વિચારવંત પુરુષ છે તેથી મારી મીલકતમાંથી તને કાંઈ નહિ આપું, કારણ કે તારા ડાહ્યાપણવડે નેધએ એટલું તું મળવી શકીશ." પિતાના કહેવા પ્રમાણે તેના કનિષ્ઠ કુંવરને તેના ડાહ્યાપણથી લાભ થયો. તેને મુખ્ય ન્યાયાધીશની જગા મળી. તે કાળે એ પદવી દેશના રાજાથી માત્ર ઉતરતી હતી.

૧૦૨. અમૃત્ય કુતરો.

કોઈ એક ગૃહસ્થ ન્યુઓર્લિન્સથી આગળોટમાં ખેસી જતો હતો તેની નેડે તે આગળોટમાં કોઈ ધનવાન એકુતની જીવાન પત્ની હતી. તે બાઈને એક બાળક હતું તે ઉપર તેનો ઘણોજ પ્રેમ હતો. ઘણીને ઘેરથી તે પીએર જતી હતી. લુઇસવીસની નેહરમાં થઈ આગળોટ જતી હતી ત્યારે એડી વાર બંદરમાં તે થોભી. પેલા બાળકને રમાડનાર આયાં હતી તે શહેર જોવા જવાને ઉતરતી હતી તેવામાં તેના હાથમાંથી અચ્ચું ઉછાળો મારી નેહરમાં પડ્યું. નેહરનું પાણી ઝપાટાબંધ ધોધભણી વહેતું હતું તેમાં પડતાંજ છોકરું નીચે ખેડું. આગળોટમાં એથી હો હો થઈ તે સાંભળી પેલો ગૃહસ્થ એપડી વાંચતો હતો તે ઉઠ્યો. ઝટ આયાં પાસે આવી તે બાળકે પેહેરેલું કાંઈ કપડું માગ્યું. પડતાં પડતાં આયાંના હાથમાં તેના ઝભભોત્કકડો ચીરાઈને રહ્યો હતો તે તેણીએ તેને આપ્યો. તે લેઈ તેણે પોતાની પાસે સુંદર ન્યુકાઉન્ડલાંડ જાતનો કૂતરો સાચું જોતો ઉભો હતો તેને બતાવી છોકરું જ્યાં ડૂબ્યું હતું તે જગા દેખાડી, તત્કાળ તે ઉમદા કૂતરે પા-

ણીમાં પડતું મૂક્યું, અને જુડકી મારી. બધા માણસ
આ બનાવ આતુરતાથી જોતા હતા. સામે કાઠેથી લોકે
બચ્ચાને અને કૂતરાને કાઢવાને હોડી મૂકી. તેમને એમ
લાગ્યું કે બંને બૂડી મુવાં. એવામાં કૂતરાનું માથું આગે
દેખાયું ને તેના મોડામાં કાંઈ છે એમ પણ જણાયું. કૂતરો
પાછો ફરી સામે આરે હીમતથી તરવા લાગ્યો. તેનો દમ
બરાઈ જવા આગ્યો એવામાં હોડી જઈ પહોંચી. બચ્ચાને
અને કૂતરાને હોડીમાં લેઈ આગબોટમાં આણ્યાં. પો-
તાના સંતાન બહીનેઈ તેને જીવતું દેખી તેની માનીઓ
વળી કૂતરાને બાઝી અને રડી પડી. આ પશુને વળગતી
અને બુચ્ચાઓ કરતી નેઈ બધાને દયા આવી. કૂત-
રાના ધણીના સાચું નેઈ બાઈ કહે સાહેબ મારા છંદ-
આનો જીવ બચાવનાર આ કૂતરાને મને આપો. તે
ગૃહસ્થે હસીને અને કૂતરાને માથે હાથ ઢોકીને કહ્યું-
'સંભારી ! તમારા છંદ આનો એણે પ્રાણ ઉગાવ્યો તેથી હું
બહુ ખુશી થયો છું, પરંતુ એ કૂતરાથી હું કદી નુદો પ-
ડવાનો નથી.' તેઓ શી વાત કરે છે એ સમજતો હાથ
તેમ કૂતરો જોવા લાગ્યો, અને વાંસો અંખરીને પોતાના
ધણીના પગ આગળ જઈને બેઠો. આપણે કદી નુદા
પડીએ, નહિ એવું તેની મોટી આંખો કહી આપતી હતી.

૧૦૩. નિઃસ્વાર્થી છોકરો.

આ વાતમાં કહેલો બનાવ કેટલાક વખતપર પારીસ
શહેરમાં બન્યો. બહુ માણસની ભીંવાળે ધોરી રસ્તે વરસ
બારેકની ઉમરનો છોકરો જતો હતો. પહેરવેશ ઉપરથી જ-
ણાતું હતું કે તે કણદોષનો છોકરો હતો. બજારમાંથી વ-
ચાતાં લીધેલાં ઇંડાં અને માખણની ટોપલી તેને માથે
હતી. બીડ એટલી હતી કે તેને ચાલવું કઠણ પડતું હતું.

તે સંભાળથી ચાલ્યો જતો હતો એવામાં કોઈ અજાણ્યો માણસ તેની જોડે અથડાયો, અને તેથી તેની ટોપલી પડી ગઈ. તેનાં ઇંડાં બાગી ગયાં, અને માખણ મેરીમાં પડ્યું જોઈ બાપડો છોકરો રડવા લાગ્યો. તે માર્ગથી જનારા કોઈ ઉદાર માણસને એ જોઈ દયા આવી અને તેણે તે છોકરાના હાથમાં એક આનો મૂક્યો, અને આસપાસ લોક જોવા મળ્યા હતા તેમને પણ એ પ્રમાણે મદદ કરવાને કહ્યું. એનું દેખાદેખી તેમણે તેને પૈસા આપ્યા. કોઈએ પૈસા આપ્યો, કોઈએ આનો, કોઈએ એ આના અને કોઈએ ચાર આના આપ્યા. એથી છોકરો રડતો રહી ખુશી થયો. આપનારનો પાડ માની તે પૈસા ગણી જોયા તો નુકશાન કરતાં વધારે થયા. એ વધારાના પૈસા પાધરા ગજવામાં ન મૂકતાં તે આસપાસ જોવા લાગ્યો. ત્યાં ટોળામાં એક કંગાલ ચોથરે હાલ બાયડી તેણે દીઠી. તેની પાસે જઈને તે વધારાના પૈસા તેના હાથમાં મૂક્યા. આ ઉદાર વર્તણૂક જોઈ આપનારાને જોનારા લોક બહુ રાજી થયા. તેમને લાગ્યું કે એ બલો છોકરો દયાને પાત્ર છે. તેને રડતો જોઈ માયાણુ લોકે તેને મદદ કરી તેનો અયોગ્ય લાભ ન લેતાં આટલી નાની ઉંમરે તેણે આવી લાયકી દેખાડી તે જોઈ તેઓ સંતોષ પામ્યા.

૧૦૪. પ્રેમી ઘોડો.

સને ૧૮૧૨ માં ફ્રેંચ ફોજ રૂશિઆથી પાછી આવતી હતી તે વારે ફ્રેંચ પાશાહની હજારી સેનાનો એક સિપાઈ પોતાના ઘોડાને ઉગારી શક્યો હતો. એ ઘોડો તેને અતિ અગત્યનો હતો. આ વખતે તે તેને ઘણાં કામનો હતો એટલુંજ નહિ પણ મૂળથી તે એના વચ્ચે એટલી માયા હતી કે સિપાઈ પોતાના જીવને સાટે તેનું રક્ષણ

કરતો. ધણીવાર તે મુંગા પ્રાણીને કહેતો કે 'આપણે
 બેહુ જોડે ક્રાંસ પહોંચીશું અથવા બંને જોડે રૂથીઆમાં
 મરીશું.' આ ઠરાવ ઘોડાએ પણ સ્વીકારેલો જણાયો, કેમકે
 તેણે થાક અને ભૂખ બહુ હીમતથી ખમ્યાં, અને પો-
 તાના ધણીથી જૂદાં ન પડાય એવી સંભાળ રાખી. જે
 ટુકડીની જોડે તે સિપાઈ કુચ કરતો હતો તેથી એક દિવસે
 પાછળ પડી એકલો રહી ગયો. આસપાસ બરફથી છવા-
 ચલું ઉજડ મેદાન હતું અને ઘોડા વિના બીજું કોઈ
 ખાસ નહોતું. ઘોડાનો પગ ચૂંચ્યો તેથી સ્વાર પડી
 ગયો અને તેથી તેનું ઘુંટણ (ઠીંચણ) ઉતરી ગયું. એથી
 તેને એટલી વેદના થઈ કે જીનપર તે ચડી ચૂક્યો નહિ.
 તે બરફપર લાંબો થઈને પડ્યો, અને દુઃખદાયક અંત
 નજીક હતો તે વિષે વિચાર કરવા લાગ્યો. કોઈની મદદ
 મળવાની જરાએ આશા નહતી. જીનપર ચડવા જેટલું
 જીંચું સ્વારથી કૂદાતું નહતું તેપરથી ઘોડાએ અટકળ કરી
 કે હું ઉભાહું તેથી જો પડુંછું માટે બેસું. ઘુંટણ વાળી
 જોમ બની ચૂક્યું તેમ ધણીની આગળ લાંબો બેઠો. એ
 જોઈ તે સિપાઈ જોમ તેમ કરી ધણી મુશીબતે જીનપર
 ચડી બેઠો. પછી તે પ્રેમાળ ઘોડો ધીમે રહીને ઉઠ્યો અને
 પેલી ટુકડીને જઈ મળ્યો. ત્યાં તેમની સંભાળ લેવામાં આવી.

૧૦૫. કારિગર અને દોષ દેખાડનાર.

કારિગરીની કલ્પનાચતુરાઈને માટે ચીનાલોક પ્રખ્યાત
 છે. ચીનમાં કોઈ માણસ પોતાના હુબરમાં મુધાસે કરે-
 છે તારે જે પ્રાંતમાં તે વસતો હોય તેના હાકિમને તે
 વાત જાહેર કરે છે અને ધનામ માગે છે. તેણે બનાવેલી
 વસ્તુને તુર્ત લેઈ હાકિમ પોતાના મહેલને બારણે મૂકી
 એક વરસ લગી ત્યાં રાખે છે. એ મુદતમાં કોઈ તેમાં

ખોડ દેખાડે નહિ તો તેના બનાવનારને ધનામ આપી તેને નોકરીમાં રાખેછે. એક દિવસે એક તરણુ કારિગર રેશમી કપડાપર કરશણવાળા અનાજના છોડપર પક્ષી બેઠેલું ચિત્ર પાડી લાવ્યો. ચિત્ર આંખેહુબ હતું એની કોઇથી ના કહેવાય તેવું હતું. જે જોય તે વખાણે. કેટલાક વખત પછી કોઈ ખુંધવાળો માણસ ત્યાં થઈ જતો હતો તે ચિત્ર જોઇને બાક્યો કે એમાં ખામી છે ખરી. હાકેમે તુર્ત તેને અને કારિગરને પોતાની હજૂરમાં બોલાવ્યા ને તે માણસને આસા કરી કે બહુ દેખાડ. દોષ કાઢનારે કહ્યું કે, - 'સર્વના જાણવામાં છે કે ડુંડા ઉપર પક્ષી બેસેછે ત્યારે તે ડુંડું વાંકું વળેછે. આ ચિતારાએ પક્ષી બેસાડી કરશણને વાંકું દર્શાવ્યું નથી.' આ દોષ ખરો હતો તેથી કારિગરને ધનામ ના મળ્યું. ઓના લોકનો આમ કરવામાં હેતુ એ છે કે કારિગરો પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરે, અને તેમ કરવામાં સંભાળથી અવલોકન કરે તથા જેમ બને તેમ અમલ લઈ સારામાં સારી ઓળખનાય.

૧૦૬. રાજાની ઉદારતા.

ઇંગ્લાંડના જૂના ઇતિહાસ કર્તા, મહાન આલેક્ઝાંદર રાજા વિષે, નીચેની વાત નોંધી ગયાછે. તેને અને તેના વિદ્યાસુ સાથીઓને દેન શત્રુઓથી છાના બરાબ રહેવાની જરૂર પડી હતી તે વારે તેઓ કેટલી બધી તંગીમાં હતા એ બીના એ વાતપરથી જાણાયછે. સખ્ત શિયાળામાં એક દિવસે રાજાના સમ્રાજા સાથીઓ ખોરાક મેળવવાને ગયા હતા. એ કામમાં એટલી આખી ધાસ્તી હતી કે તેઓ રાજા રાણીને જોડે લઈ જવા ગયા. નવરાશના વખતમાં રાજાને પુસ્તક વાંચવાની ટેવ હતી. તે પ્રમાણે તેઓ ગયા

પછી તેણે હાથમાં ગ્રંથ લઈ વાંચવા માંડ્યો, અને રાણી એઢવીયા ઘરનું કાંઈ કામ કરવા લાગી. થોડીવાર પછી કોઈ જત્રાણુ પ્રવાસી તેમના મુકામ આગળથી જતો હતો તેણે, ખારણાં ઠોકી ખાવાનું માગ્યું. દયાળુ રાજાએ રાણીને કહ્યું કે ગઢમાં જે ખાવાનું ~~માફી~~ હોય તેમાંથી થોડું એને આપો. માત્ર એક રોટલો રહ્યો હતો તે આણી રાજાને દેખાડી રાણીએ કહ્યું કે હવે આ ઉપરાંત બીજું કાંઈ ખાવાનું કે અનાજ રહ્યું નથી, ને જેઓ ખોરાક ખોળવા ગયા છે તેમને નહિ મળે તો ભૂખ્યાં રહેવું પડશે. એ જાણ્યા પછી પણ રાજાએ પોતાનો દયાળુ વિચાર ફેરવ્યો નહિ ને ગરીબ જત્રાણુને ખુશીથી તેમાંનો અર્ધો રોટલો આપ્યો. આ દયાનું, અને મન મારવાનું કામ કરી સંતોષ પામેલા રાજાએ રાણીને દિલાસો દેવાને તેમના બેબલમાંનું ઉદાહરણ આપ્યું કે 'જેણે પાંચ રોટલા અને એ માછલી વડે પાંચ હજાર આદમીને જમાડ્યા તે જો આહિ તો બાકીના અર્ધો રોટલાથી આપણા સર્વેનાં પેટ ભરી શકે.' અતિથિ ગયા પછી રાજા પાછો ચોપડી વાંચવા લાગ્યો. થોડીવારમાં તેની દયાનો બદલો મળ્યો કેમકે તેનાં માણસો એટલો બધો ખોરાક લાભ્યાં કે જ્યાંસુધી ત્યાં સંતાઈ રહેવું પડ્યું ત્યાંસુધી તે ખૂટ્યો નહિ.

૧૦૭. ચિત્રકાર બાળક.

એન્જમિન વેસ્ટ નામે ઇતિહાસના વિષયો ચિતરવામાં પ્રખ્યાત થઈ ગયલો પુરૂષ બાલ્યાવસ્થામાં ઉત્તર અમેરિકાના પેન્સીલવેનિયા પ્રાંતના સ્પીંગફીલ્ડ નામે દૂરના જગ્યામાં રહેતો હતો. એ ચિત્રકાર આ સૈકાના આરંભમાં હયાત હતો. સાત વરસની ઉંમરે તેની ચિત્રવિદ્યાપરની પ્રવૃત્તિનાં ચિન્હ પહેલાં જણાયાં. તેની એક મોટી બેન

પરણેલી હતી તે સાસરેથી પોતાના ધાવણા બાળકને લેઈ
 ઘોડા દિવસ પિયરે રહેવા આવી હતી. એક દિવસે તે બચ્ચું
 પારણામાં ઊંઘતું હતું તેવારે તેની પાસે નાના બેન્જમિ-
 નને મૂકી તથા તેનાપરથી માખી ઉરાડવાને વિંજણાં
 આપી તેની માથેન વાડીમાં ફૂલ ચૂંટવા ગયાં. થોડીવાર
 પછી તે છોકરું ઊંઘમાં હસ્યું. એ વેળા તેના સુંદર ચેરા
 પર નાના બેન્જમિનનું મન લાગ્યું. એ હસવદન જોઈ
 તેને બહુ આનન્દ થયો. પાસે ટેબલપર કાગળ, કલમ,
 પેન, કાળી તથા લાલ સાહી હતાં તે વડે તે હસતું મુખ તેણે
 ચિતરવા માંડ્યું. આજ લગી તેણે ભાગ્યે કોઈ છબી
 જોઈ હશે. એ છબી ચિતરતો હતો તેવામાં તેનાં માથેન
 આવી પોહોંચ્યાં. તેમને જોઈ તેણે તે છબી સંતાડી દીધી,
 ને તે ગભરાયલો દેખાયો. તે જોઈ ધરડી માથે પૂછ્યું કે
 તું શું કરતો હતો તે કહે, ને એ કાગળ સંતાડ્યો તે દેખાડ.
 છોકરાએ તે તેને આપી કહ્યું મા વદશ નહિ. તે જોઈને
 મીચીસ વેસ્ટ ખુશી થઈ અને દીકરીને કહ્યું કે જો તારા
 કીકાની આ છબી એના મામાએ પાડી. માને રાજી થ-
 વલી જોઈ બેન્જમિને કહ્યું કે તને ગમે તો તારા હાથમાં
 ફૂલ છે તેનું ચિત્ર પાડું. માએ હા કહી તેપરથી તેણે તેનું
 એવું સરસ ચિત્ર પાડ્યું કે તેની માએ બહુ હરખાઈ તેને
 ખુશી કરી. મોટપણે આ બનાવ વિષે વાત કરતાં બેન્જ-
 મિન વેસ્ટ કહેતો કે એ ચુંબને મને ચિત્રકાર બનાવ્યો.
 કેટલાક વખત લગી ધૂંડિયનલોક પાસે રાતો અને પીજો
 રંગબેરંગી તથા મુની કનેથી ગળી લઈ તે વડે તે ચિત્ર
 પાડતો. તેના સાંબળવામાં આવ્યું કે યુરોપમાં ઉંટના વાળની
 પીછીઓ વડે ચિતારા ચિત્રે છે તેપરથી તેણે ઉંટના વા-
 જને બદલે બિલાડીનાં રવાંની પીછીઓ બનાવી. તેના

ધરમાં કાળી બિલાડી રાખી હતી તેની પુંછડીના વાળ પ્રથમ કાપી લીધા ને પછી પીડના કાપ્યા. આ વિષે તેનામાં વિશેષ બુદ્ધિ હતી તેનો ઉપયોગ કરી એ કામમાં તે ધણોજ પ્રખ્યાત થયો અને સને ૧૭૬૨ માં સર જોશુઆ રેયનોલ્ડને ઠામે રાયલ એકાદમીનો પ્રમુખ નિમાયો.

૧૦૮. ખોવાયલી વીંટી.

ધણાંક વરસપર કોઈ ધનવાન નારીને ઘેર એક જીવવાન આકર હતો. તે બાઈએ તેને એક વીંટી સમ કરાવવાને જડીઆની દુકાને મોકલ્યો. નોકર વીંટી લેઈ જતો હતો તેવામાં માર્ગમાં પેહેળાપર બાંધેલો પૂલ આવ્યો. અહિં પેત્રી વીંટી હાથમાં લેઈ પૂલના ધોરાપર વાંકો વળી તેને જોવા લાગ્યો. એવામાં એકાએક વીંટી નીચે પાણીમાં પડી. તેણે અંદર ઉતરી સાંજ સૂધી ખોળી પણ તે જડી નહિ. હવે તેણે વિચાર્યું કે હું ઘેર જઈને શેઠાણીને આ વાત કહીશ તો તે માનશે નહિ ને મારે માથે ચોર્યાનું આજ આવશે, માટે પાછાં જવુંજ નહિ. ત્યાંથી રતોવાઈ નાઠો. પછી તેનું શું થયું તે પેલી બાઈના કે ત્યાંના બીજા કોઈના જાણવામાં આવ્યું નહિ. એ આકર નાસી વેસ્ત ઇંડીસમાં ગયો. ત્યાં તેને સારો રોજગાર મળ્યો ને બહુ ધન કમાયો. ધણે વરસે શ્રીમંત બની તે પાછો સ્વદેશ આવ્યો. તેવારે તેણે તજવીજ કરી તેપરથી માલૂમ પડ્યું કે તે બાઈ હજી જીવે છે. પોતાની દાનત પાક હતી એ સિદ્ધ કરવાને બારે મૂલની હીરાની વીંટી લેઈ તે પોતાની ધરડી શેઠાણીને મળવા ગયો. માર્ગમાં કોઈ આજીવણી મળ્યો તેને તેણે પોતાનો હેવાલ કહેવા માંડ્યો. વાતો કરતા આલ્યા જમ છે એવામાં પેલો પૂલ આવ્યો. તેની ધોરીપર કીએ ઢેકાણે વાંકો વળી વીંટી જોતો હતો તે પેલાને દેખા-

ડયા લાગ્યો. ‘આ ઝાડનું પોલું હુંડું દેખાય છે ત્યાં વીંટી પડી’ એમ બોલી હાથમાં છત્રી હતી તેની ટોચ ત્યાં ભાકી કહ્યું ‘આ જગાએ પડી હતી.’ છત્રી પાછી લીધી તો તેમાં પેલી વીંટી બરાબ આવી તે જોઈ બહુ અચરજ પામ્યા. ત્યાંથી પોતાની શકાણીને ઘેર જઈ તેણે બધો હેવાલ કહ્યો અને તરત જરૂરી જૂની વીંટી તથા તેને સાટે નવી લીધી હતી તે બંને તેને આપી માફ માગી કહ્યું કે મેં તમને ચિંતામાં અને અડચણમાં નાખ્યાં તેનો બદલો આ નવી વીંટીથી મળશે.

૧૦૯. રૂશ પાદશાહ અને ઉમરાવનું બોજન.

સીકંદર મેઝીક્રિક નામે માણસને મહાન પીતરના અમલમાં અતિ શ્રેષ્ઠ ઓધા મળ્યા. તેના માબાપ એટલાં રંક હતાં કે તેને વાંચતાં લખતાં શીખવાને નિશાળે બેસાડવાને પણ તેમની કને પૈસા નહતા. તેમના મરણ પછી તે શ્રેષ્ઠ ગયો અને કોઈ કંદોષને ત્યાં નોકર રહ્યો. કંદોષ તેને મીઠાઈ વેચવા મોકલતો. તેનો સાદ ઘણો મીઠો હતો તેથી તેનો માલ વધારે વેચાતો અને અમીરોનાં ઘરમાં તેને તેડતા. એક મોટા અમીરને મંદીરે પીતર પાદશાહ જમવા આવવાનો હતો તે દહાડે મેઝીક્રિક તે અમીરના બપરચોખાનામાં ગયો. ત્યાં હતો તેવામાં તે ઉમરાવે રસોડામાં આવી અમુક વાની રંધાયેલી જોઈ રસોઈ આને કહ્યું આ જમણું મહારાજને બહુ ભાવે છે. મારે એને આ વખતે આમ બનાવજે. એમ કહી કોઈ જાણી નહિ તેમ તેમાં કાંઈ ભૂકો ભભરાવ્યો. આ બીજા કોઈએ દીઠું નહિ પણ મેઝીક્રિકે દીઠું. એકે બોલ બોલ્યા વિના તે ત્યાંથી તુરત ચાલ્યો ગયો. પછી પાદશાહની સ્વારી ત્યાં આવી તે બેળા તેણે પોતાનો માલ વેચવાની

મોટે અને મીઠું સાદું જૂનો પાડી. એ સાંભળી મહારાજે
 ખુશી થઈ તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, તેની મીઠાઈ
 વેચાતી લીધી, અને તેને કેટલાક પ્રશ્ન પૂછ્યા. તેના
 હત્તરથી ખુશી થઈ શહે તેને પોતાની જોડે લીધો ને
 જમવા બેઠો ત્યાં પોતાની પાછળ ઉભો રાખ્યો. એ જોઈ
 તેના ચાકરો વિસ્મય પામ્યા, પણ એથી શહેનો જીવ ખ-
 ય્યો. તેને વિશેષ ભાવતું જમણુ પીરસવા લાગ્યા તેવારે
 મેંઝીકોંકે હળવે રહીને બાંહે ખેંચી શહેને કાનમાં કહ્યું કે
 એ મુદલ ચાખશોજ નહિ. પાદશાહ ઉઠી તેને સાથે લેઈ
 એકાંતમાં જઈ કારણ પૂછવા લાગ્યો. મેંઝીકોંકે પોતાના
 ચકની વાત કહી. શહે પાછાં આવી તે અમીરને કહ્યું કે
 એ તમે ખાઓ. એ હુકમ સાંભળી તે ગભરાયો ને બોલ્યો
 કે સ્વામીની હજૂરમાં સેવકને ખાવું ઘટે નહિ. શહે પાસે
 ઉભેલા કુતરાને તે ખવડાવ્યું. કુતરાને ઝટ વિખ મચ્યું
 ને તે મર્યો ગયો. આમ પાદશાહનો પ્રાણ ઉગાર્યો ત્યારથી
 તેનાપર મહેરબાનીનો વરસાદ તેણે વરસાવ્યો ને રાજ્યસે-
 વામાં ઊંચામાં ઊંચો પદવીએ અંતે પહોંચાડ્યો.

૧૧૦. ભરવાડ વેપારી થયો.

સમુદ્રકાંઠે વસનાર કોઈ ભરવાડ એક દિવસે કાંઠાની
 પાસે ટેકરી ઉપર બેસી ઘેટાં ચારતો હતો. એ વેળા મંદ
 મીઠો પવન વાતો હતો, સમુદ્ર શાંત હતો અને જતાં
 આવતાં વાહાણોના ધોળા સદનાં પ્રતિબિંબ સ્થિર પાણી-
 માં સુંદર દીસતાં હતાં. એ જોઈ ખુશી થઈ ભરવાડ
 મનમાં કહેવા લાગ્યો કે હું વેપારી થઈ તો કેવું સોઈ !
 અહિં આજસુ થઈ આ સુસ્ત ઘેટાં ચારતાં પડ્યાં રહેવું તે
 કરતાં માંડે પોતાનું રૂપાળું વાહાણ લેઈ આ જળપ્રદેશપર
 ફરવામાં, વિદેશો અને દૂરનાં બંદરો જોવાની કેવી મઝા

પડે! વળી વેપારથી મને નફો કેટલો બધો થશે! ધનવાન થવાનો અંને માન મરતબો મેળવવાનો આ માર્ગ કેવો નફા છે! એમ વિચારી તેણે વેપારો થવાનો નિશ્ચય કર્યો. ત્યાંથી ઉઠી પાધરા ઘેર જઈ તેણે પોતાનાં તમામ ઘેરાં તથા બીજાં માલ વેચી તેનાં નાણાંવડે વાહાણ ખરીદ કર્યું, તેમાં ખજૂર ખરિફો ભરી તથા બીજાં તૈયારી કરી વાહાણ હંકાર્યું. એશિયાને કાંઠે સેંકડો ગાઉ પર આવેલા કોઈ બંદરે ભણી તેણે વાહાણ ચલાવ્યું. સમુદ્ર પર ઘણું દૂર નહિ ગયો એટલામાં વાવાઝોડું થયું અને મોજાં ધણા બેરથી હિંચા ઉછળવા લાગ્યાં. તોફાન એટલું વધ્યું કે વાહાણ ડૂબવાની ધાસ્તીમાં આવી પડ્યું. તેમાંનો ભાર ઓછો કરવાને તેણે તેમાંનું બધું ખજૂર વગેરે માલ દરિયામાં નાખી દીધો. ત્યાર પછી તે વાહાણ કીનારે ધકેલાઈ ખડક નીડે અથડાઈ ભાંગી ગયું અને તેનો ધણી મુશકેલીથી ઉગ્યો. તાઠથી ઠૂકવાઈ ગયેલાં ને ભૂખ્યો તરખ્યો તે પાસેના ગામમાં ગમે અને જે માણસે તેનાં ઘેરાં વેચાતાં રાખ્યાં હતાં તેનો ચાકર થઈ તેઓને ચારવા રહ્યો. પાછો તેજ ખડક પર જઈ એકો તેવારે સાગર શાંત અને ચિથર દેખાયો તે જોઈ તે બોલ્યો—જે ઠગારા લલચાવનારે સાગર, મને ફરીને ફાંદામાં પડવાને ફાસલાયે છે તે ફાગટ છે. મારા દુર્ભાગ્યથી હું એટલો નિર્ધન થઈ ગયો છું કે બીજાંવાર છેતરાવવાનો નથી. અનુભવથી હું એવો ડાહ્યો અને દૃઢ મનનો થયો છું કે તારા વિશ્વાસઘાતી પૃથ્વીનો ભરોસો હવે કદી કરવાનો નથી.

૧૧૧. આઘરિશમેન અને સસલું.

હામ્પસ્ટેદ નામે ગામ લંડનથી પાંચ મૈલ પર છે, ત્યાં એક ગૃહસ્થને ઘેર કોઈ આઘરિશમેન એટલે આયલાંડનો

વતની ચાકર હતો. એક દિવસે તેને તેના શેઠે પોતાના
 કોઈ લંડનમાં રહેનારા મિત્રને જીવનું સસલું ભેટ આપવા
 મોકલ્યો. સસલાને કોથળીમાં મૂકી ચાકરને આપ્યું તે લેઈ
 ચાકર ચાલ્યો. માર્ગમાં એક ડેકાણે વીસી હતી તેમાં
 તે ચાકર આવતું લેવા ગયો. ત્યાં કેટલાક મશ્કરો હતા.
 તેમાંના એકે તેને વાતમાં નાખી બીજાએ પેલી કોથળી-
 માંનું સસલું કાઢી લેઈ તેને ઠામે બિલાડું મૂકી કોથળીનું
 મોઢું પાછું બાંધી લીધું. ચાકર ખાઈ રહી ચાલતો થયો.
 લંડન પોહ્યાં પોતાના શેઠના મિત્રને ઘેર જઈ તે બાલ્યો
 કે લો સાહેબ મારા શેઠે તમારે સારા આ સસલું મોકલ્યું
 છે. એમ કહી કોથળીનું મોઢું છોડ્યું તો માંહેથી બિલાડું
 કૂદી બાહાર નીકળ્યું. તે મિત્રે કહ્યું તારા શેઠે મારી મશ્કરી
 કરી. ચાકર શરમાઈ જઈ કહે સાહેબ મારા દેખતાં આ
 કોથળીમાં તેણે સસલું મૂક્યું હતું પણ અહિં એ બિલાડું
 થઈ ગયું એ કેવી નવાઈ ! એમ બોલી બિલાડાને પાછું
 કોથળીમાં મેલી તે પાછો ગયો. માર્ગમાં તેજ પહેાંચ્યા-
 તામાં વળી ઘોઘો ને પેલા મશ્કરાને તે વાત કહી. તે-
 એને ખૂબ ગમત થઈ ને તેમણે તેને વળી વાતમાં નાખી
 બિલાડું કાઢી લેઈ પાછું સસલું મૂક્યું. થોડીવારે ચાકરે ત્યાંથી
 નીકળી હામ્પસ્ટેડ આવી શેઠને કહ્યું કે સાહેબ આમાં તો
 સસલું નથી બિલાડું છે, તેથી ટપકો ખાઈ હું પાછું લાવ્યો.
 શેઠ કહે રે મૂર્ખા તારા દેખતાં સસલું મેલ્યું હતું ને; લાવ
 નેહું. એમ કહી કોથળી છોડી તો માંહેથી ટપ દેઢને સ-
 સલું બાહાર આવ્યું. બિચારો ચાકર ભયથી ગ્રંભાગ્રંભ
 ગયો ને તેને અંગે પાણી છૂટ્યાં. અંતે સાવધ થઈ તે
 બાલ્યો, અરે સાહેબ આ જનાવર વિચિત્ર છે, હામ્પસ્ટે
 ડમાં એ સસલું છે ને લંડનમાં બિલાડું થઈ જાય છે.

૧૧૨. ડાહ્યાપણનું ઈનામ.

એક વેળા પારસી દેશનો (પ્રાચીન ઈરાનનો) મહારાજા-
ધિરાજ મૃગયા રમવા જતો હતો તેવામાં માર્ગમાં એક
ધરડા આદમીને બદામનું ડાડ રોપતાં તેણે જોયો. પાસે
જઈ મહારાજા તેનું વય પૂછ્યું. એકતે ઉત્તર દીધો કે,
'મારી ઉમ્મર ચાર વરસની છે બાપજી'. જોડે છડીદાર
હતો તેણે તેને ડપકો દેખને કહ્યું કે એમ્મદબ્બ ! મહારાજાની
હજૂરમાં એમ ગાંડું શું બોલાઈ? એકત કહે, 'વિના કારણ
મને આપ ડપકો દોહો. પાકો વિચાર કરીને હું બોલ્યો-
ધું, કેમકે મૂર્ખાઈમાં અને માત્ર આ સંસારના કામમાં
જે કાળ ગુમાવ્યો તેને સારી પુરૂષો પોતાના જન્મારામાં
ગણતા નથી. માટે જોઈલાં વરસ મેં પરમશ્વરની સેવા
કરવામાં અને આ સંસારમાં મારાં કર્તવ્ય કરવામાં કા-
ડ્યાં તેટલી મારી ઉમ્મર થઈ એમ હું માનુંધું.' આવો
વિચિત્ર જવાબ સાંભળી અચરજ પામી મહારાજા કહ્યું
આ વૃક્ષો તું વાવેછે તે મોટાં થઈ ફળશે ત્યાંસૂધી તું
જીવવાનો નથી.' સારી એકતે ઉત્તર કર્યો કે સત્ય કહોછો
મહારાજા, પણ આપણે ફળ મળે માટે પાછલા વખતમાં
બીજા રોપી ગયાછે તો હવે પછી થનારાં માણસને માટે
આપણે વાંવવાં જોઈએ.' મહારાજા કહે 'વાહવા! સાચી
વાત !' એ વચન મહારાજાના મુખમાંથી નીકળતાં વારને
જોડે ખળનચી હતો તેણે ધારા પ્રમાણે સહસ્ત્ર મોહરની
બરી મોયળી એકતના હાથમાં મૂકી, કેમકે એવો ચાલ
હતો કે જોને ભૂપતિ વખાણે તેને એમ સરપાવ તુર્ત આ-
પવો. ઈનામ લેઈ ચતુર એકતે વાંકા વળી નમસ્કાર કરી
કહ્યું, હે રાજા ! બીજાં માણસનાં વાવેલાં ડાડ ચાલીશ
વરસે ફળેછે પણ મારાં રોપેલાં તો વાજતાં વારને ફળ્યાં.

મહીપતિ કહે શાખાસ ! બંડારીએ હજાર સુનૈયાની ખીજી
ચેલી એડતના હાથમાં મેલી. તે લેઈ નમન કરી એડત
બાધ્યો, 'શ્રીમંત મહારાજ ! ખીજનાં વૃક્ષ વરસમાં એક
વાર ફળેછે, પરંતુ મારાં ઝાડ તો એક દિવસમાં બે વાર
ફળ્યાં.' રાજધિરાજ કહે, વાહવા રંગ છે ! કોશાધિકારીએ
હજાર મોહારની ત્રીજી કોથળી એડતને આપી. કાકા ભ-
મારી ચતુરાઈથી મારો ખજાનો ખાલી થઈ જાય માટે
હું વધારે વાર તમારી પાસે નહિ રહું એમ બોલી બૂપ-
તિએ ઘોડાને એડી મારી દોડાવી દીધો.

૧૧૩. દગલખાજ વીથીવાળાં.

કાંસ દેશના નાર્મદી પ્રાંતને કાંઠે આવેલા એક ગામમાં
ઘણાક વરસપરે વીથી હતી તેમાં કોઈ સમુદ્રપ્રવાસી સાંજરે
આવી ઉતર્યો. જમવાની વેળા થઈ તેવારે વીથીવાળો, તેની
ખાપડી અને તે મેમાન જોડે જમવા બેઠાં. જમતાં જમતાં
વાત ચાલી તેમાં મેમાને તેમને તેમના કુટુંબ સંબંધી તથા
તેઓનો એક દીકરો કીશિર વયમાં વાહાણે ચડ્યો હતો તેના
વિષે ઘણાક પ્રશ્ન પૂછ્યા. તેઓ એમ માનતાં હતાં કે તે
હોકરો મરી ગયોછે. સૂવાનો સમય થયો તેવારે સૂવા જતી
વેળા મેમાને એક મોહારન્દ્ર કોથળી વીથીવાળીને આપી
કહ્યું આ રાખો ને સવારે મને આપજો. ખાપડીએ પો-
તાના વરને તે કોથળી આપી. બેહુનું મન લલચાયું. બં-
નેએ વિચાર કર્યો કે પરોણાને જાંઘમાં મારી નાંખવો, કે
એ મોહારો આપણે હાથ રહે. મધરાતે બેહુએ જાનુમાના
તેના ખસ્ટલાકને જઈ તેની છાતીમાં છસો ભાકી તેનો
પ્રાણ લીધો. પછી જાંઘરામાં ખાડો ખોદી તેના મડદાને
દાટ્યું. વીથીમાં આવ્યા પહેલાં તે ગામમાં રહેનારાં બે ત્રણ
સમાને તે મળ્યો હતો. તેઓ સવારે ખુશી થતાં તેને મળ-

વાને આબ્યાં. વીશીવાળાં ડોસો ડોસો બહુ ગાભરાં જણાયાં, તોપણ તેમણે કહ્યું કે તે તો પેહેલો ઉઠીને ચાલતો થયો, ને ક્યાં ગયો તે અમે જાણતાં નથી. પેલાં સગાં કહે એમ હોય જ નહિ. એતો તમારો દીકરો છે, ને તમને ઘડપણમાં પાળવાને, તમને સુખી કરવાને પોતાની કમાણી લઈ પાછો સ્વસ્થ આબ્યો છે. સમુદ્ર પ્રવાસી લોક તમારી વીશીમાં ઉતરે છે તેઓને તમે કેવી રીતે વર્તો છો તે જોવાને તે એક અજાણ્યો થઈ ઉતર્યો છે, અને વાહાણે વાયે પ્રગટ થવાનો છે. પોતાનો ખોવાઈ ગયેલો દીકરો પાછો આબ્યો તેને પોતે મારી નાંખ્યો એ વાત જાણી એ અબાગ્યાં ખૂની હુલકાઈ ગયાં. તેમના કલેશનું વર્ણન થઈ શકે નહિ. તેમણે પોતાનો અપરાધ માન્યો અને તેઓ દહાંતદંડ પામ્યાં.

૧૧૪. ત્રણ ચોધરી.

કોઈ એક વૃદ્ધ ગૃહસ્થનો ગાડી હાંકનાર મરી જવાથી તેણે ખીજને રહેવા આવવાની ખબર આપી. ખાલી પડેલી જગા લેવાને પેહેલો ઉમદવાર આબ્યો તેણે તેની મોગમતા વિષે ખાતરી કરી આપી ત્યારે તે ગૃહસ્થે તેને પૂછ્યું કે જે રસ્તાની કોરે ખાડ હોય તેના કેટલે નજીકલગી તું ગાડી ચલાવી શકે? હાંકનારે જવાબ દીધો કે તે કોરની એક તમુસૂધીમાં ગાડી દોડાવ્યો જાઉં. એ સાંભળી ગૃહસ્થે તેને બાણું પીરસાવી જમાડી, તેનું નામઠામ લખી લેઈ કહ્યું તને રાખવે, ઠરશે તો એક બે દહાડામાં ખોલાવીશ, તેના ગયા પછી થોડીવારે ખીજે ઉમદવાર આબ્યો. તેની તપાસ ઉપર પ્રમાણે કરી ને ઉપલો સવાલ પૂછ્યો. તેણે જવાબમાં કહ્યું કે હું ખાડની થડમાં અર્ધા તમુલગી ચલાવી શકું છું ને મેં ધણીવાર તેમ કયું છે. તેને પણ જમાડીને તથા નામઠામ પૂછી લેઈને કહ્યું જા, તને

રાખવો ઠરશે તો એક એ દિવસમાં તેડાવીશ, તેના ગયા પછી ત્રીજો ઉમેદવાર આવ્યો. તેજ પ્રશ્ન પૂછતાં તેણે ધીરે રહીને ઉત્તર દીધો કે 'સાહેબ તે હું કહી શકતો નથી કેમકે એ મેં અજમાવી ન્હોતું નથી; મારી રીત એ છે કે બયથી જમ વધારે દૂર રહેવાય તેમ રહેવું, અને એનું કુળ એ થયું છે કે હું તથા મારા ધણી હમૈશ સહીસલામત રહ્યા છીએ. આ ડાહ્યો જવાબ સાંભળી તે ગૃહસ્થે કહ્યું કે તારી રીત મને ગમી. હવે તું સારી ચાલનું પત્ર લાવીશ તો હું તને નોકર રાખીશ અને તું માગીશ તેટલો પગાર આપીશ. હું ધરડો અને બીકણ થયો છું માટે મારી ગાડી હાંકનાર અનુર હોવો જોઈએ તેમ સંભાળથી અને ડાહ્યાપણથી હાંકનાર હોવો જોઈએ. એ ત્રીજા રાવતે આખરપત્ર આપ્યું અને તેને ચાકરી મળી. પછી સેવક અને સ્વામી બેહુને ઠીક બન્યું. આ ચોધરીના પેટે આપણે પણ વર્તવું જોઈએ. નુકસાન ન થાય તેમ કેટલે સૂધી બયની સમીપ જઈ શકીએ છીએ એ ન તપાસતાં તેથી જમ વેગળે રહેવાય તેમ રહેવું. ઉગરવાનો ખરો માર્ગ એ છે.

૧૧૫. વાંદરો અને છોકરું.

જમકાથી ઈંગ્લાંડ જતાં એક વાહાણના ઉતારિઓમાં એક સન્નારી અને તેનું થોડા માસનું ધાવણું બાળક હતું. એક દિવસે પાછલે પોહિરે કમાને એટલે નાનુદાએ બીજું આહાજ વેગળે જતું દૂરબીનવડે ન્હોતું. પોતે જોઈ રહ્યા પછી દૂરબીન પેલી સન્નારીના હાથમાં આપ્યું. બાળકને તે આંખે મોંડી નેવા લાગી ને તેનું બચ્ચું પાસે કોચપર સૂતું રમતું હતું. એવામાં સુકાનીએ બૂમ પાડી કે જુઓ તો પેલો ખરાબ વાંદરો શું કરે છે ! મા ચાંકીને પાછી ફરી નોંધે તો તે

વાહાણમાં રાખેલો વાંદરો તેના છયાને એક હાથમાં લઈ બીજા હાથે સઠ દેખને સઠપર ચડતો ને મોટા ડોળની ટોચે જવાનું કરતો તેણીએ દીઠો. એ દેખી તે અચેત થઈ. હવે શું કરવું તે કમાનને સૂઝે નહિ. જો વાંદરાની પાછળ ખારવાને મોકલે તો વખતે છોકરું નાખીદેઈ તે નાસી એક સઠપરથી બીજા પર ને તેપરથી ત્રીજા પર એમ કૂદે. છોકરું રડવા લાગ્યું અને તેપરથી ધારવામાં આવ્યું કે વાંદરાના ચાંપીને પકડવાથી તેને પીડા થતી હશે. થોડીવારમાં તેને છાનું રાખવાને બે હાથમાં લઈ હલાવવા, ને છાતી સરસું તે ચાંપવા લાગ્યો; તેને ઊંઘાડવાનું કરતો હોય તેમ કરતો દેખાયો. બાઈ શુદ્ધિમાં આવી હતી પરંતુ તેનું રૂદન દયા ઉપજાવે તેવું હતું. વાંદરો ખેડો હતો ત્યાં ચડવાને તે ઉડી પણ બીજા લોકે તેને બળાત્કારે પકડી રાખી ને ચડવા ન દીધી. વાંદરાને લલચાવી નીચે આણવાને કેટલીક જુગતીઓ કરી પણ તે અર્થ ગઈ. અંતે નાખુદાના હુકમથી દરેક માણસ તુતક નીચે જઈ એવા ભરાઈ ખેડા કે વાંદરો કોઈને દેખે નહિ. કમાન પંડે પણ એવી જગાએ જઈ ખેડા કે તે વાંદરાને દેખે ને વાંદરો તેને ન દેખી શકે. એથી વાંદરાનો ગભરાટ ઓછો થયો. તુતક ઉપર એકાંત જોઈ તે સંભાળથી નીચે ઉતર્યો, અને જ્યાંથી બાળકને લીધું હતું ત્યાં લાવીને તેને મૂક્યું. છોકરું તાનું થયું હતું ને બીજાવાઈ ગયું હતું ને કદાસ બીધું હતું પણ તેને બીજી કશી ઈજા થઈ ન હતી. પોતાના સંતાનને પાછું હાથમાં લેવાની માને કેટલી ખુશી થઈ હશે અને તે કેટલી ઓશિંગણ થઈ હશે તેની કલ્પના વાંચનારે કરવી.

૧૧૬. હાથીનું ટોળું અને ઓખાનો કોઠાર.

લંકામાં (સિંહલદ્વીપમાં) સરકારે એક ગામમાં ઓખાનો

મોટો કોઠાર ભરી તે ઉપર ગાદીના ચોકી મૂકી હતી. બીજા ગામમાં હુલડ થવાથી જે ત્યાં રહી બાકીના સિપાઈ તે શમાવવાને ગયા. તે ગામની પડોશમાં જંગલના હાથીનું ટોળું બટકતું હતું તે એ સિપાઈ ગયા એટલે એખા આવ્યાને આવ્યું. કોઠાર ઇંટ ચૂનાનો પોહોળા ઓસારનો પાકો બાંધેલો હતો. તેની ઉપર અગાસી હતી તેને વચગાળે તેમાં ઉતરવાની બારી હતી અને નિસરણી વડે તે અગાસીપર જવાતું હતું. હાથીને આવતા જોઈ ત્યાં રહેલા જે સિપાઈ પોતાનો જીવ ઉગારવાને પાસે વડ હતો તેપર ચડી તેનાં ડાળાં પાંદડાંમાં ભરાઈ બેઠા. હાથીએ તેમને દીઠા નહિ; પરંતુ તેમણે હાથીએ જે કંઈ તે જોયું. તેમણે કોઠારના ખૂણા તોડવા માડ્યા. જે જખરો હાથી બહુ બળ કરી ખોદવા લાગ્યા પણ તેમનું કાંઈ વાળું નહિ ને થાકીને તેઓ પાછા ફર્યા. પછી ત્રીજાએ આગળ આવી ઘણી મહેનતે દંતુશળવડે એક ઇંટ ખોદી કાઢી. એટલો બાગ મળ્યો એટલે બીજા આગળ આવ્યા. તેમની મહેનતવડે કોઠારમાં મોટું બાકું પડ્યું. બધા જોડે અંદર માય નહિ માટે એખા ટોળાના વિભાગ કરી એક એક ટુકડી વારાફરતી આવી પેટ ભરીને જમી. ટોળામાં વીશ ઉષરાંત હતા તે સર્વે ધરાયા એવામાં ટોળામાંના એકે તીણે સાદે ચીસ પાડી. કોઠારમાં હતા તેઓ એ સાંભળી નીકળી ચાલ્યા ને ટોળાને જઈ મળ્યા. પહેલી ટુકડી ખાઈ રહી તેવારે તેમાંના એકે આગળ જઈ પહેરેગીરનું કામ કરવા માડ્યું હતું. બીજા ગામ ગયલા સિપાઈને પાછા આવતા જોઈ તેણે ખસી જવાની સૂચના કરી તેપરથી આખી ટોળી મુંઢે ઊંચી કરતી ઝૂપાટાબંધ જંગલમાં જતી રહી. કોઠારમાંના ઘણાખરો એખા તેઓ ખાઈ મચા.

તેમની પાછળ તોપ છોડી ગોળો ફેંક્યો, પણ તેનો તિરકકાર કરતા હોય તેમ પૂછડીઓ ઊંચી કરી તેઓ વનમાં ભરાઈ ગયા.

૧૧૭. નિશાળની દોસ્તી.

ઘંગલાંડમાં વેસ્તમિન્સ્ટર નામે સ્થળમાં નિશાળ છે તેના એક ઓરડાની વચ્ચે લૂગડાનો પડદો હતો તે એક નિશાળીઆથી અજાણે ફાટ્યો. એ છોકરો સ્વભાવે નરમ અને બીકણુ હોવાથી તેને શિક્ષાનો બય એટલો લાગ્યો કે તે ધુજવા ને કાંપવા લાગ્યો. મહેતાજી એવા વાંક કરનારને માફ કરતો નહિ. તે નિશાળમાંના બીજા ઉદાર અને નિર્ભય સ્વભાવના છોકરાએ તેને ધોરજ આપી કહ્યું કે તું બીતો નહિ, એ વાંક હું મારે શિર લેઈ સજા ખમીશ; ને તે પ્રમાણે તેણે કહ્યું. આવી ચાલપરથી જણાણું કે તે હિમ્મતવાન અને મિત્રને માટે દુઃખ વેઠે તેવો હતો. જ્યેને બદલે એ સજા ખમી તે કાયર કહેવાય; પણ આ ખોડનો તેણે સારો બદલો વાળ્યો. એ બંને નિશાળિયા પુત્ર ઉમરના થયા તેવારે ઘંગલાંડમાં ચાંહામાંહે વિગ્રહ ચાલ્યો. આખી પ્રજાના બે ભાગ થયા તેમાંના એકે રાજાનો પક્ષ અને બીજાએ પાર્લામેન્ટનો પક્ષ સ્વીકાર્યો, અને સામસામા જુદા કરવા લાગ્યા. એક સંગ્રામમાં રાજાની ફોજના કેટલાક અધિકારીઓને પાર્લામેન્ટની સેનાએ ઝાલ્યા, અને સ્વદેશની, સ્વતંત્રતાનો નાશ કરવાના તોમ-તને વારૂં તેમનો ન્યાય કર્યો. ન્યાય કરવા બેઠેલા અ-મલદારોમાં પેલો બીકણુ છોકરો હતો, અને તોચતદારોમાં એણે ઉદાર છોકરો હતો. બીકણુ છોકરો પોતાના મિત્રનું નામ સાંભળી તેની સામું જીવા લાગ્યો. નિશાળ છોડ્યા પછી તેઓ પહેલા ત્રાંજ મળ્યા હતા, કેટલાક પ્રશ્ન પૂછી

નકી ક્યું કે તે પોતાનો નિશાળનો તેજ મિત્ર છે. તોમત-
દારોને અપરાધી ઠેરવી તેમને મોતની સજાનો હુકમ લશ્કરી
કોર્ટે કર્યો. જે બીકણ છોકરો હતો તે પાધરો લંડન ગયો
ને કોમવેલને સમજાવી પોતાના મિત્રને ઉગારવાનો હુકમ
લાવ્યો. એમ મોતથી બચેલો અમલદાર છૂટી હાજંદ
ગયો ને પછી બીજા ચાર્લસ જોડે પાછો સ્વદેશ આવ્યો.

૧૧૮. મહંત ગોસાંધજી અને મૂર્ખો.

એક જૂના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે, કોઈ મહંત ગોસાંધજીએ
તે કાળની રોત પ્રમાણે ડહા મશ્કરીને માટે મૂર્ખાને રાખ્યો
હતો તે જમવા વગેરેને પ્રસંગે તેને અને તેના સાધુઆદિ
મિત્રોને ટોળ અને એજા કરી ગમત કરતો. ગોસાંધજીએ
તેના પર રાજી થઈ એક લાકડી તેને આપીને કહ્યું કે
તારાથી વધારે મૂર્ખ આદમી જડે ત્યાંસુધી તારે આ
લાકડી રાખવી અને તેવા મજે તારે તેને આપવી.
ધણાં વરસ ગયાં નહિ એટલામાં ગોસાંધજી મહારાજ
માંદા થઈ મરવા પડ્યા. તેને માટે તેના સાધુ અને
સેવકો ભગવાનની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, અને શોકાતુર
સ્નેહીઓ તેનું મુખ છેલ્લીવારનું જોવાને આવ્યા. એવામાં
તેનો મૂર્ખો ગૂપચૂપ તેની પાસે આવ્યો. ગોસાંધજીએ તેને
કહ્યું કે, - ‘આ કુનીઆ છોડી હું જાઉં છું.’ મૂર્ખાએ પૂછ્યું, -
‘ક્યાં સિધારો છો મહારાજ ?’ ગોસાંધજીએ કહ્યું, - ‘પરલોક
જાઉં છું.’ મૂર્ખો, - ‘ત્યાંથી ક્યારે પાછા પધારશો મહારાજ ?
એક માસ પછી ?’ ગોસાંધજી, - ‘ના.’ મૂર્ખો, - ‘એક વરસમાં ?’
ગોસાંધજી, - ‘ના.’ મૂર્ખો, - ‘તો ક્યારે ?’ ગોસાંધજી, - ‘કેદી
નહિ, કેદી નહિ.’ મૂર્ખો, - ‘આપને જવું જ જોઈએ તો સાથે
આપના ખજાનામાંથી ધન લેતા જાઓ અને તેવડ
પરલોકમાં સુખી થાઓ.’ ગોસાંધજી કહે - ‘હાય હાય! મારી

ઇચ્છા વિરૂદ્ધ એ સર્વે મારે પાછળ મૂકી જવું પડે છે, હું
 નિરપાય છું.' મૂર્ખો, - 'આપ જ્યાં સિધારો છો ત્યાં જોડે
 લેઈ જવાને કાંઈ બાધું લીધું છે? કાંઈ તૈયારી કરી છે? '
 ગોસાંધજી - 'ના, કાંઈ લીધું નથી, કાંઈ તૈયારી કરી નથી.
 હું જવાને રાજી નથી, પણ તેડું આવ્યું છે મારે જવું
 પડે છે. હુકમ આવ્યો છે તે માનવો પડે છે. આત્મા પાળ્યા
 વિના છૂટકો નથી, ને સજ થયો નથી તેથી જતાં બહુ
 બીક લાગે છે, ભારે ત્રાસ ઉપજે છે.' મૂર્ખો, - 'શું જાઓ છો
 તે ફરી આવવાનાજ નથી! જે પરલોકથી પાછાં આવતાં
 નથી ત્યાં તમારું શું થશે તેની ચિંતા કાંઈ રાખી નથી!
 આગળથી કાંઈ તૈયારી કરી રાખી નથી! એવું છે તો
 આ મારી લાકડી આપજ લો; આપ મોટામાં મોટા મૂર્ખ
 છો, આપના જેવો મૂર્ખ બીજો કોઈ મારા જીવામાં
 આવ્યો નથી.'

વેચવાની ચોપડીઓ.

ચોપડીનુંનામ.	કીમત.	ટપાલખરચ.
ટુંકી કહાણીઓ.	૦-૬-૦	૦-૦-૬
પાર્વતીકુંવર આખ્યાન.	૦-૪-૦	૦-૦-૬
સધરાજેસંધ.	૧-૪-૦	૦-૧-૦
વનરાજ્યાવડો આવૃત્તિ ૨જી.	૧-૮-૦	૦-૨-૦
સાસુવહુની લડાઈ.	૧-૦-૦	૦-૧-૦
બવાઈસંગ્રહ આવૃત્તિ ૨ જી.	૨-૦-૦	૦-૨-૦
છંગલાંદનીમુસાફરી આવૃત્તિ ૨ જી.	૦-૧૨-૦	૦-૧-૦
દુર્ગારામ ચરિત્ર.	૧-૦-૦	૦-૧-૦
બોધવચન (દેશી રાગમાં)	૦-૨-૦	૦-૦-૬
*પ્રાર્થનામાળા આવૃત્તિ ૩ જી.	૧-૦-૦	૦-૨-૦
કરસનદાસ મુળજી ચરિત્ર ખપી જવાથી બીજીવાર છપાવવામાં આવશે.		

વેચવાનાં ટેકાણાં.

- અમદાવાદમાં—ગૂજરાતવર્નાક્યુલરસોસાયટીની આફીસમાં.
 ,, મામાની હવેલીમાં છાપખાનામાં.
 ,, સ્વદેશ ઉદ્યમવર્ધક કંપનીની દુકાને.
 સુરતમાં—પારસી મંચેરજી જમસેદજી પોસવાળાની દુકાને
 નાણાવટમાં.
 મુંબાઈ—મી. જીહાંગીર બેજનજી કરાણીની દુકાને,
 કોટમાં પારસી બજાર.
 ,, ઇશ્વરદાસ લાહખેરીમાં, કાળકદિવિની રસ્તે
 રામવાડી આશાજી.
 રાજકોટ—વિજ્ઞાનવિલાસની આફીસમાં.

*પ્રાર્થનાસમાજનાં બીજાં પુસ્તકો પણ ઉપલેઠકાણેથી મળશે, અથવા ત્યાંથી મંગાવી આપવામાં આવશે.

